

00 Ha.

F. E. Hart
mann

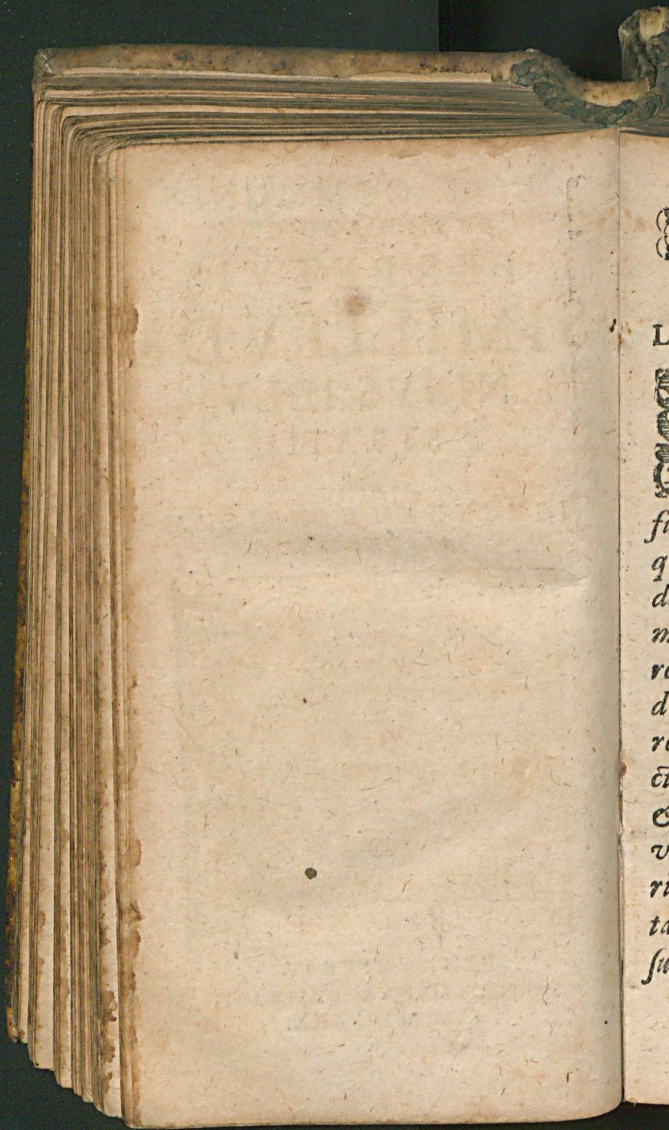
LOCI COMMUNES
THEOLOGICI
PERPETVIS
SIMILITVDI-
NIBVS ILLV-
STRATI

Per
IOHANNEM HENRICVM
ALSTEDIVM.

FRANCOFVRTI,
Sumptibus CONRADI EIFRIDI,
Anno M DC XXX.

1639

L
f
g
d
m
v
d
r
c
v
r
t
s

IOH. HENRICVS ALSTEDIVS
LECTORI BENEVOLO S.

Manipulus hic similitudinum theologicarum ante annum erat maturus ad prelum: sed harpyie & furie vires (quæ barbariem plus quàm Turcicam intulerunt, prohi dolor, Germaniæ nostræ) dissiparunt membra huius corpusculi. Ea denudò reposuimus in suum locum, & sub discessum nostrum in Transsylvaniã reliquimus typographo. Tu, mi lector, hoc labore nostro utere fruere, & breui ex Transsylvania, si Deus voluerit ut ibi talentum nostrum sceneri exponamus, à nobis expecta refutationem antagonistæ Ienensis, & censuram dramatis Genevensis. quo minus

A 2 nus

nus enim hoc labore defungi potuerimus, effecit immensus ille labor, quem oportuit impendere novae editioni Encyclopaediae, ut nihil dicam de itinere Transsylvanico, quod peperit molestiam non unam. Francofurti Nundinis Autumnalibus, An. 1629.

LOCI

LOCI COMMUNES
THEOLOGICI PERPETVIS
SIMILITVDINBVS ILLV-
strati.

INTRODVCTIO.

Methodus doctrinae alia est simplex, alia composita.

2. Methodus simplex adhibet loca inventionis logicae singula. Hinc quot sunt loca inventionis, tot sunt methodi simplices. Est enim verbi gr. methodus causae efficientis, materiae, effecti, subiecti, definitionis, &c.

3. Methodus composita est, quae duo, tria, quatuor, &c. vel etiam omnia inventionis loca coniunctim adhibet.

4. Inter methodos simplices excellit methodus definitionis, divisionis & comparationis similium. Quam postremam methodum nos cum Deo adhibebimus in hac tractatione locorum communium theologorum. Haec enim methodus praeterquam quod est illustris, popularis, & luculenta, clarissimis etiam scriptoribus creberrime fuit usurpata, adeo quidem ut nonnulli iudicaverint, comparationem similium esse satis ad methodicam cuiuslibet artis institutionem, quod methodus similium familiaris fuit Ser-

vatori nostro Jesu Christo, ut ex parabolis Evangelicis videre est.

5. Est itaq; methodus similitum valdè illustris, facilis & excellens: cuius in sacrosancta theologia attendere oportet modum & usum.

6. Modus est ut similitudines theologicæ inveniantur & iudicentur regulis tum logicis tum theologicis.

Regulae logicae sunt numero tres.

1. Similitudo non sit ridicula.
2. Similitudo ne latius extendatur, quàm fert rei proprietates, & scopus differentis.
3. Similitudo non tantum illustrat, sed etiam probat, si maneat in tertio comparationis termino.

Regulae theologicae sunt duae.

1. In dogmatibus religionis non oportet ludere similitudinibus.
2. Dogmata fidei etsi non exstruuntur ex similitudinibus, tamen ex illis optimè intelliguntur.

7. Usus huius methodi est, ut similitudines theologicæ non tantum pro concione adferantur in medium, sed etiam in sublimioribus disputationibus urgeantur. Tamen enim similitudo est instrumentum logicum maximè accommodatum ad exotericum dicendi genus, non tamen ideo nullus est ipsius usus in acroamaticis.

LOCUS I. DE COGNITIONE
DEI.

Similitudo prima.

TOTA solidæ nostræ sapientiæ summa
duabus constat partibus, cognitione
Dei, & nostri. Oportet autem à prima illa
incipere: quia si velimus à posteriori inci-
pere, nobis accidet quod oculo, qui quam-
diu ipsi nihil obversatur nisi color niger,
candidissimum esse iudicat quod tamen est
sub obscura albedine. Quid? sicut, quamdiu
terram intuemur perspicacissima oculorum
acie videmur nobis præditi; at ubi in solem
suspiciamus hebescit illa nostra acies; ita
quamdiu nos ipsos aspiciamus, tantum non
semidei nobis videbimur; at si incipiamus à
contemplatione Dei, mirifice nobis incipi-
mus displicere.

2. Deus cum sit mera lux, nõ potest cogno-
sci, nisi per lumen. Id autem est triplex: puta
lumen nature, gratiæ, & gloriæ. Primum lu-
men est instar crepusculi, tertium est instar
luminis meridiani, secundum est veluti lux
interiecta inter crepusculum & meridiem.

3. Cognitio Dei in hac vita ordinariè peti-
tur ex libro naturæ & scripturæ Psa. 19. Vtra-
que est à posteriori: quia Deus facietenus nõ
potest à nobis cognosci ordinariè, sed tan-
tùm tergotenus.

Liber natura est partim in homine, partim extra ipsum. Liber naturæ in homine est ipsa conscientia, in qua tanquam in libro exaravit Deus stylo quasi adamantino certas notitias directrices veri & falsi, boni & mali, quæ nunquam deleri possunt, Rom. 1. & 2. liber naturæ extra hominem est mundus hic aspectabilis; de quo solitus est dicere *Antonius Eremita*, se habere magnum Volumen quod constet tribus foliis, nempe cælo, aqua, & terra, & totidem literis verè hieroglyphicis, nempe incolis cæli, terræ & aquæ. Alii mundum hunc aspectabilem appellant *scalam naturæ*, in qua singulæ creature fungantur vicem professorum, magistrorum, præconum, cōcionatorum, postillarum, &c. sunt etiam qui creaturas vocant *specula* bonitatis & maiestatis Dei. Denique sunt qui dicunt: quamlibet creaturam esse veluti rivulum limpidum, cuius ductum qui sequatur, non possit non pervenire ad fontem. *Liber scriptura* legitur in Schola gratiæ & verè est inauratus, cum liber naturæ sit instar libri vulgariter compacti.

4. *Schola natura* est academia sive universitas in qua homo quilibet ratione præditus est discipulus, & quilibet creatura, maxima, medioxima, minima, est instar præceptoris, cuius triplex est vox: accipe ô homo beneficium à Deo benignissimo, redde officiû Deo sapientissimo, fuge supplicium Dei potent-

rentissimi. *Schola gratia* est Academia seu Univerſitas, in qua quilibet homo vocatus est diſcipulus, & doctor; alius eſt principalis puta ſpiritus S., alius ministerialis, ut Prophetæ, Apoſtoli, paſtores.

ſ. Modus proficiendi in Schola naturæ eſt duplex. *Principio* enim quilibet homo ſana mente præditus poteſt ex creaturarum intuitu intelligere, quod ſit Deus, quodq; ille ſit colendus. *Deinde* inſtitutio humana poteſt multum, & prodeſt hanc ad rem. Quare non ſunt inſuperhabenda, quæ apud philoſophos gentiles occurrunt hanc in ſententiam. Huc pertinet quod patres præclare monent de concordia philoſophiæ & theologiæ. Si, inquiunt, Hagar & Sara, Iſmael & Iſaac, concordēs ſint, manebunt in domo Abrahamæ: ſi autem Hagar & Iſmael inſoleſcant, rixæque & iurgia excitent, domo eiciantur, & exulent. Sic philoſophia hætenus probanda eſt, quoad veritati & pietati conſenſerit, atque inſervierit. Si autem aliquid divinis decretis alienum attulerit reicietur. Quare ſicut populus Iſraeliticus uſus eſt opibus & ſpoliis Ægyptiorum ad extruendum tabernaculum: ita nos utamur præclaris ſententiis Ethnicorum, idq; more Apoſtoli Pauli. Rurſus ſicut Iſraelitæ faminis gentilibus in bello captis veſtes detrahebant & capillos atque ungues reſecabant:

6
ita nos rectè dicta ab Ethnicis distinguamus
ab illorum erroribus.

6. Quælibet creatura est liber doctrinæ
sanæ, & speculum vitæ sanctæ. Hinc est,
quod prophetæ & Salvator noster nos able-
gant ad corvum, bovem, asinum, cico-
niam, formicam, serpentes, lilia agri, &c.
ut ab iis discamus non solum beneficia Dei,
sed etiam officia nostra. Si quis verò nolit uti
creaturis doctoribus, necessum habet illis
uti tortoribus.

7. Hominis cor est veluti ager, in quē Deus
proiecit semen religionis. Istud autem se-
men in aliis suffocatur, in aliis recta cura &
cultura subigitur. Suffocatur inquam par-
tim spinis divitiarum, partim aquis volupta-
tum huius mundi, partim denique frigore
ac æstutationum. Subigitur autem cul-
tura vel humana, ut in Cicerone, Seneca,
&c. vel Divina, ut in electis.

8. Scala cognitionis Dei perficitur septem
gradibus, è quibus duo sunt primarii, vide-
licet cognitio Dei & redemptoris. Cognitio
Dei creatoris est 1. naturaliter insita. 2. Ac-
quisita per institutionem humanam. 3. Ac-
quisita per institutionem Divinam. 4. Sine
affectu pietatis (scil. Ethicæ.) 6. Cognitio Dei
creatoris & redemptoris sine filiali fidu-
cia. 7. Cognitio Dei creatoris & redemptoris
cum filiali fiducia. Atq; hic postrem⁹ gradus
est colophone⁹, & salutaris: ita ut frustra sint,
qui

quod rectū libri & luminis naturæ usum in Ethnicis opinati fuerunt esse satis ad salutem æternā. Verum est, nobiliores Ethnicorū fuerunt insignitè prudentes, &c. Sed & hoc verum est, sicut vinū generosum in vitro fordidato, & saccharum in pixide intoxicata nō placet homini, ita virtutes morales in hominibus non regenitis non placent Deo.

LOCVS II. DE SACRA SCRIP-
PTVRA.

I.

Scriptura sacra est canon Galat. 6. vers. 16: Philip. 3. v. 16. hoc est, est regula & norma fidei vitæ & vocationis nostræ. Quemadmodum enim architecti, qui exstruunt ædificia ad canonem, hoc est, normam, perpendiculum, libellam, amussin & regulam exigunt, ut singulæ partes iusta proportione inter se ac symmetria cohæreant: ita Deus scripturam nobis assignavit, ceu canonem, quo ritè & eruditè ædificemus domum fidei, spei & charitatis, adeoque etiam magnam illam domum Ecclesiam. Hæc vero regula non est lesbia, id est, plumbea uti concedunt Papistæ (unde scripturam comparant cum naso cereo) sed est regula Polycleti & norma Crytolai, hoc est, omnibus numeris absoluta, omnique exceptione maior.

2. Scriptura est instar fontis, qui irrigat Ecclesiam tanquam hortum, in quo Deus est Dominus, pastores hortulani, auditores plantæ,

plantæ. Cæterum fons iste duos fundit fluvios, è quibus alter suppeditat aquas amaras legis, alter aquas dulces Evangelii. Oportet itaq; aquas legis amaras temperare & edulcare aquis Evangelii.

3. Scriptura est cibus mundus, ita modificatus, ut parvuli habeant lac, & perfectiores cibum solidum. *Deinde* hic cib⁹ ita à Deo est modificatus, ut locis apertioribus fami occurrat, difficilioribus fastidium levet. *Tertio* sicut munda animalia cibum ruminant: ita pii christiani scripturas repetunt. Quo & pertinet ista similitudo: sicut aromata, quò diutius & accuratius masticantur, eò magis exerunt vim suam: ita

Biblia lecta placent, decies repetita placebunt.

4. Scriptura est index & iudex. Est index, hoc est, velut herma in bivio constitutis, quæ monstrat viam regiam. Est iudex, hoc est, velut archivum, ad quod relegantur partes dissidentes, ut controversiam suam peremptoriè ibi finiant. Scriptura inquam est iudex veri sensus dogmatum religionis, itemque omnium controversiarum Ecclesiasticarum. Nam Spiritus sanctus in scripturis nobis loquitur. Is autem summo merito est summus iudex, ideoque inculpabilis in negotio religionis. Quod attinet ad fideles sive singulos (eosque tum auditores tum pastores) sive in concilio congregatos, illi sunt iudi-

Loci communes Theologici.

iudices controversiarum, sed inferiores.
Confer Actor. 15. v. 28. 1. Cor. 10. v. 15.

5. Ut Cantharus in opobalsamo, odoratissimo alioqui unguento, statim moritur: Ita indocti instabiles, hæretici, schismatici, verbo Dei non animantur, sed exanimantur. Sicut itaque unguentum amarazinum homini est medicamentum sui venenum, ita verbum Dei piis est odor vitæ, impiis odor mortis. Item sicut apicula, & araneus, ex vno eodemque flore sugunt mel & venenum: Ita pii & impii ex eodem verbo Dei eliciunt mel fidei & pietatis, item fel impietatis & infidelitatis.

6. Scriptura est instar pharmacopolii seu myrothecii, in quo varia invenire est unguenta & medicamenta pro variis morbis. Quid? paracæa animæ indivino hoc myropoléo se offert.

7. Scriptura est hortus, in quo omnis generis flores iiq; longè fragrantissimi occurrunt. Nominatim verò est velut paradisus, in quo lex est tanquam arbor scientiæ boni & mali: Evangelium tanquam arbor vitæ.

8. Scriptura dividitur in libros veteris & N. T. Vetus autem testamentum est veluti luna, novum tanquam sol, quia ut luna lumen suum mutuatur à sole, ita vetus Test. à novo.

9. Scriptura est velut Epistola Dei omnipotentis ad hominem. Est diploma Regis regum:

gum: Est testamentum de ultima Dei voluntate: Est Codex suūni imperatoris: Est armamentarium Catholicum, ex quo de promere est arma spiritualis defensionis & offensionis.

10. Sacræ literæ sunt pandectæ Divinæ, quia nobis ob oculos ponunt omnia credenda & facienda.

11. Scriptura est instrumentū à Prophetis & Apostolis tanquam amanuensibus, actuariis & publicis iuratisq; Dei notariis solenniter conscriptum, & Ecclesiæ tanquam depositariæ & rebellionis demandatum.

12. Verbum Dei adeoq; scriptura est lucerna & lumen, Ps. 119. v. 105. Prov. 6. v. 23. Itaque clarum est & nobis præluet ad vitam æternā. suis quoq; radiis ita coruscet, ut scriptura per scripturā explicari & pbari possit: Ut proinde hic circulus non sit vitiosus. Est item gladius, & is quidē anceps Eph. 6. v. 17. Apoc. 19. v. 15. Itaq; vibremus hunc gladium in omnes nostros hostes exemplo Christi Matth. 4. Est ignis Jer. 5. v. 14. & 23. v. 29. quia consumit scorias & stipulas errorū & peccatorū, & purgat aurū, purgatq; gemmas, h. e. fidē spem & charitatē. Est malleus Jer. 23. v. 39. quia conterit petram superbię, & utiliter adhibetur ad ædificandū Ecclesiam. Est speculū 2. Cor. 3. v. 18. quia in ipso intuemur Deū: Est pluvia, imber, & ros Deut. 22. v. 2. Esa. 5. v. 10. & 11. quia facit, ut fructificet ager cordis nostri. Est semen Luc. 8. v. 11. & 1. Pet. 1. v. 23. quia

quia spargitur in corda electorum ibiq; sub-
olefcit & arborefcit. Est clypeus Pſal. 18. quia
defendit nos adverſus tela ignita Diaboli.
Est argentum defæcatum ſepties Pſal. 12. v. 7.
quia eſt purum, firmū & filiis Dei charū. Est
margarita Matth. 7. v. 6: quia eſt bonum in-
æſtimabile, & confortat cor. Est fons ſapient-
iæ Syrach. 1. v. 10. quia ex illo derivatur ſo-
lida ſapientia. Est ſtimulus Eccl. 12. v. 13, quia
pungit, excitat, & urget, atq; ita naturalem
noſtram ſocordiam excutit. Est clavis infi-
xus, ibidem, quia fixos nos firmosque tenet
in pietate. Denique eſt optimus conſiliarius
Pſal. 119. v. 24. quia gubernat fidem & vitam
noſtram & conſulit in rem animæ & corpo-
ris noſtri.

13. Scriptura eſt fluviuſ in quo Elephas na-
tat, & agnus peditat, requirit itaque humi-
lem lectorem.

14. Scriptura eſt medica officina animæ,
quia nō poteſt excogitari morb. ſpiritualis,
q̄ non ſuum ibi habeat ſpecificum remediū.

15. Sicut autographia ſive originale invita
communi eſt regula & norma apographi ſi-
ve tranſumpti: eundem in modum ſcriptura
ſacra in lingua archetypa habet ultimā vim
probandi.

16. Sicut ſponſa retinens vel abiiciens pa-
cta dotalia, retinet vel amittit ius ſuum: Ita ſi
Eccleſia retineat vel abiiciat tabulas fæde-
ris,

ris, hoc est, scripturam sacram, manet virgo
& casta sponsa, vel fit meretrix.

17. Traditiones papistarū sunt velut cauda
vulpina, quæ affuitur homini, item nevus
deformis in facie formosa, & denique instar
Lazari ianiculi in veste holoserica.

18. Ut vespertiliones & noctuæ non pos-
sunt ferre lumen solis: ita derisores superci-
liosi & maleferiati non possunt intelligere
scripturam, quæ est mera lux.

19. Scriptura sacra est veluti statera, ad
quam appendere oportet aurum fidei, ut
per illam exploretur. Est item lapis lydius,
ad quem affricari oportet dogmata ut vera
discernantur à falsis.

20. Utendum est scriptura sacra tanquam
speculo, ut inde scæda corrigamus & pulchra
conseruemus, itemq; pulchriora faciamus.

21. Sicut omne aurum extra templum
non erat sanctificatum: ita omnis sensus, qui
fuerit extra scripturam, non est sensus.

22. Quod leges fundamentales sunt in Re-
publica, schola vel familia; id sunt sacræ li-
teræ in Ecclesia. Quare sicut illius solius, qui
fundat Rempublicam, scholam, vel familiã,
est constituere leges fundamentales, quas
tanquam clinodium conseruat Respublica,
schola, vel familia: Ita solius Dei est consti-
tuere canonem sacrarum literarum, quem
Ecclesia tanquam fida capsaria debet custo-
dire. Constitutus autem est iste canon sacer
per

per partes , prout Ecclesia magis ac magis profecit. Nam canon Mosaicus per Mosen , propheticus per ipsos prophetas est constitutus: uterque approbatus est à Christo : canon Apostolicus ab Evangelistis & Apostolis traditus est, viris Apostolicis & integris Ecclesiis, novissimè autem approbatus à Johanne Evangelista.

23. Libri Apocryphi ad libros canonicos se habent , ut nidus hirundinis ad palatium, cui adhæret.

24. Elogia librorum V. T. insigniora hæc sunt: *Genesis* est clavis mundi , temporis & historiae , item antiquitates antiquissimè: *Exodus* & *Deuteronomion* iuris prudentia Mosaica: *Leviticus* Ephemerides sacræ: *Numeri* arithmetica sacra : *liber Iosua* polemica sacra, & ars ducendi colonias: *liber Iudicum* , speculum magistratus Heroici & Tyrannici: *liber Ruth* idea piæ viduæ: quatuor *libri Regum*, politica sacra: *libri Chronicorū* annales sacri: *liber Esdra* & *Nehemia* idea reformationis Ecclesiæ & Politicæ : *liber Iobi* schola lucis & crucis: *liber Psalmorum* soliloquium animæ, dulciloquium Davidis, parva biblia, anatome conscientiæ, theatrum operum Dei, rosarium animæ, pelagus margaritifera : *Proverbia Salomonis* Ethica politica, & œconomica sacra : *Ecclesiastes* practica sacra de contemptu mundi: *Canticum canticorum* Epithalamium sacrum: *Esaias*

Esaias claviger, aquila & Evangelista inter Prophetas : *Ieremias* speculum præfulis & exulis : *Threni Ieremia* gemitus columbæ : *Ezechiel* auriga sacer : *Prophetia Danielis* Apocalypsis V. T. Novem priores *Propheta* minores sunt fulmina Judæorum, Israelitarū, & gentium, vel singulorum, vel pluriū simul. *Hageus* ergo diocetes restorationis sacræ : *Zacharias* sol inter Prophetas minores : denique *Malachias* est limes veteris T.

25. Recensio librorū canonicorū est principium scripturæ galeatū, non quantū ad essentia scripturæ, sed ratione notitiæ nostræ.

26. Quando patres libros apocryphos appellitant *canonē Ecclesiasticū*, oportet intelligere regulā lesbiam. Cæterum horū librorū elogia sunt ita: *liber Tobia* est tragico-comædia œconomica: *liber Iudith* tragico-comædia polemica: *liber Baruch* & oratio *Mannassis* speculū penitentia: *primus Maccabæorum* tragico-comædia Ecclesiastica: *secundus* marty rologiū sacrum: *tertius* speculum tyrannidis frustratæ: *liber Sapientia*, encomiū & compendium solidę sapientia: *Ecclesiasticus*, compendium philosophiæ practica: *tertius Esdra* quodlibetum sacrum : *quartus Esdra* Apocalypsis inter libros apocryphos: *Epistola Ieremia* fulmen idololatriæ: *Adiectiones ad Danielelem* speculum constantia & pictura civitatis Dei & Diaboli: *adiectiones ad librum Esther*, speculū providentia Dei.

27. Elo-

27. Elogia insigniora librorum novi T. hæc sunt: *quatuor Evangelia* & *acta Apostolorum* sunt pentateuchus novi T. *quatuor Evangelista* sunt totidem tubæ, quarum clangor implet quatuor mundi cardines: Rursus *historia quatuor Evangelistarum* comparatur quadrigis, & curru triumphali, unde Christus toti fidelium populo conspicuus apparet, & cuius celeritate terrarum orbem perlustrat. Nominatim *Matthæus* est claviger inter Evangelistas. *Marcus* epitomator historię Evangelicę: *Lucas* plenus commendator istius historię: *Iohannes* aquila & cignus inter Evangelistas. Hieronymus tamē & alii doctores Ecclesię Evangelistas ab exordiis distinguūt: ita nempe ut Matthæi nota hieroglyphica sit *homo*, quia incipit à natiuitate Christi hominis; Marci *leo*, quia describit vocem rugientis in deserto; *Luca vitulus* sive *bos*, quia incipit à sacerdotio Zacharię; *Iohannis aquila*, quia incipit à sacramento Deitatis Christi. Alii hoc ita explicant, quod in homine humanitas, in leone regnum, in vitulo sacerdotium, in aquila ascensio Christi exprimitur. Porro *acta Apostolorum* sunt Chronica novi T. itemq; thesaurus historię Ecclesiasticę: Epistola ad Romanos clavis scripturę, clinodium Paulinum, & Catechismus Catholicus: Prior ad Corinthios est reformatio Apostolica: posterior Apologia Apostolica: Epistola ad Galatas

latus est compendium Epistolæ ad Romanos: ad Ephesios programma Apostolicum: ad Philippenses parænesis Apostolica: ad Colossenses didactica Apostolica: Prior ad Thessalonicenses Theologia practica: posterior theologia polemica: prior ad Timotheum pastorale sacrum: posterior, compendium & encomium *scriptura*: Epistola ad Titum, agenda, h. e. *Kirchenordnung*: ad Philemonem speculum lenitatis œconomica: Ad Hebræos commentarius enarrans Sacramenta Levitici: Epistola Jacobi Alphabetum aureum hominis christiani: prima Petri compendium christianismi: Secunda *κέλευσμα* & incentivum militis christiani: Prima Johannis speculum charitatis; secunda speculum piæ matronæ; tertia speculum hospitalitatis. Epistola Judæ est pictura verè Apellea pseudoprophetarum. Ad extremum Apocalypsis Johannis, est clavis claudens omne tempus, itemque prophetia ultima & Catholica.

LOCVS III. DE DEO.

I.

Quemadmodum solem sine sole non videmus, & lucis aspectum luci debemus: ita Deum sine Deo intelligere non possumus.

2. Sicut Moses & Josua Deo appropinquaturi, iubentur exuere calceamenta Exod. 3. Jos. 6.

Josui 6. ita nos, si velimus Deum cognoscere iuxta & colere, carnales nostros affectus & defectus, quoad eius quidem potest fieri deponamus.

3. Sicuti lux à nullo illustratur, sed se ostendit ipsa: ita Deus, qui nullis hominum operibus illustrari potest, Divina sua essentia se ipsum solus illustrat, omniaq; extra se.

4. Sicut sol quamvis sua vi pariter attingat omnes, tamen non ab omnibus similiter capitur: ita Deus, qui ratione essentia suae omnibus adest praesens, non similiter ab omnibus cognoscitur.

5. Qui solem oculo retorto aspicere conantur, se ipsos excæcant: ita scrutator maiestatis Divinae opprimitur ab illa.

6. Quemadmodum specula evidentiora sunt & puriora, quam pupilla oculi: sic quoque Deus est aliquid purius & splendidius optima animae nostrae parte.

7. Deus in se ipso est *α* & *ω*: in mundo sicut author & rector: in Angelis beatis sicut sapor & decor: in Ecclesia militante sicut paterfamilias in domo: in anima hominis credentis sicuti sponsus in thalamo: in electis ut adiutor & protector: in reprobis ut pavor & horror.

8. Deus est purus purus actus, id est, se habet tanquam lumen immobile, immutabile, semper lucens; cuius quidem actus imago aliqua est in sole.

9. Deus

9. Deus nec acie mentis penetrari, nec oculis videri potest: interim tamen manibus veluti contrectatur, ob beneficia & iudicia sua in regno gratiæ & potentiæ.

10. Deus est circulus, cuius centrū est ubique, circumferentia nusquam. Est circulus: quia caret principio & fine: eius centrum est ubiq;: quia ubi ubi Deus est, ibi totus est, tot⁹ in quā omnipotentia, totus iustitia, &c. eius circumferentia est nusquā, quia essentia Dei nullis includi potest terminis: ita quoq; De⁹ totus cognoscitur, ratione centri sui, & totus ignoratur, ratione circumferentiæ.

11. In scriptura sunt innumere similitudines, quibus natura Dei figuratur, *πᾶσι καθεύων* sextuplicem. Nam Deo tribuuntur
 1. membra corporis humani, ut caput, oculi, os, brachium, &c. 2. Sensus humani; ut memoria, obliuio, visus, auditus, &c. 3. Affectus humani; ut pœnitentia, ira, zelotypia, &c. 4. Actiones humanæ; ut tentare, descendere, ridere, &c. 5. Affectiones humanæ; ut habitare, sedere in throno, habere scabellum pedum, esse amictum, &c. 6. Variarum creaturarum nomina, ut quando Deus dicitur esse umbra, ignis, lux, sol, rupes, merces, &c. De quibus omnibus tenenda est Maxima: *Deus cum creaturis comparatur in tercio perfectionis, non verò imperfectionis.*

12. Sicut in sole vis calefaciendi, exsiccandi, indurandi, resolvendi, rarefaciendi, &c.

non

non differt ratione principii & subiecti, sed ratione obiecti: Sic attributa Dei non differunt ab essentia vel inter sese, sed respectu effectorum & obiectorum, itaque distinguuntur non re, sed ratione, quæ habet fundamentum in collatione: quo etiam pertinet similitudo illa ab anima rationali, in qua facultas intelligendi, cogitandi, inveniendi, iudicandi, ratiocinandi, &c. est una eademque in uno eodemque intellectu. Recte itaque pronuntiant theologi classici: *Attributa Dei sunt in ipso per modum simplicis forma.*

13. Quemadmodum in semine arboris sunt radix, truncus, rami, &c. virtualiter: ita in Deo sunt omnes perfectiones creaturarum. Hoc tamen interest, quod semen est in ordine causæ materialis, Deus autem in ordine causæ efficientis, & illius quidē universalis.

14. Rabini omnipotentiā Dei ita eleganter adumbrant: Deus habet quatuor claves, puta clavem cæli, inferni (adeoque etiā sepulchri) terræ, & uteri sterilis. Hactenus itaque omnipotentia Dei sese extendit ad impossibilia, quæ videlicet sunt talia respectu nostræ impotentia. Aliās Dei omnipotentia se non extendit ad impossibilia, quæ nempe sunt talia vel sua natura, ut creare hominē, qui simul sit non homo, vel ex parte Dei, ut mentiri: Sicut enim scientia non dicitur nisi respectu scibiliū: ita neque potentia nisi respectu possibiliū. Impossibilia itaque non cadunt sub potentia, & si caderent impossibilia non essent.

15. Quemadmodum sol radiis suis ferit loca etiam sordidissima, neq; tamen illis immiscetur, vel ab illis inficitur: ita Deus est ubique sua essentia, neque tamen rebus ullis miscetur, vel ab illis aliquid patitur.

16. Uti princeps maximè conspicuus est in sua regia: ita Deus etsi est ubique, suam tamen maiestatem in primis facit testatam in cælo.

17. Sicut anima rationalis est in toto corpore tota, & tota in singulis partib⁹: ita Deus est totus in toto mundo, & totus in singulis mundi partibus: neque tamen ideo Deus extenditur: quia omnia loca respectu Dei, nullam habent quantitatem. Etenim si terra respectu cæli est centrum: multò magis totus hic mundus respectu Dei erit nihilum.

18. Quemadmodum inspeculo infinitæ rerum imagines uno eodemq; tempore repræsentantur quam distinctissimè: ita ideæ rerum bonarum sunt in Deo. Quid igitur mirum si decreta Dei sunt in Deo absque ulla ipsius compositione?

19. Sicut una & eadem res varios potest recipere modos absque ulla sui mutatione. Exempli causa, manus quando contrahitur & explicatur: & duobus hisce modis infinita producit opera (quod ipsum etiam in lingua hominis cernere est, quando infinitos sonos articulatur, ut & in luce solis matutina, meridiana & vespertina observare licet:)
unum

unum idemq; Dei attributum variis modis potest se applicare rebus : Exempli gratia, intellectus Dei uno actu immediatè intuitivè & per essentiam suam cognoscit universalia & singularia, necessaria & contingentia, mutabilia & immutabilia : Similiter voluntas Dei aliter & aliter se applicat rebus bonis & malis, iuxta regulam theologicam.

Voluntatis Dei actio est triplex. Una, qua Deus aliquid volèdo vult; ut omnia bona: *secunda*, qua aliquid nolendo nō vult, ut quod nunquam futurum est: *tertia*, qua nolendo vult, & volendo non vult, ut peccata: q̄ Deus vult quatenus permittit, ordinat, determinat, exterminat, remittit, vel punit: non vult, quatenus neque efficit, neque probat.

20. Quemadmodum paterfamiliās, qui est frugi, accuratè novit omnia sua suppellectilia, omniaque domus suæ penetralia: ita Deus novit omnia loca omnesque res totius mundi: & sicut artifex peritus videt venam & glebam auri, quam imperitus terram esse iudicat: ita Deus scit bonum esse, quod nobis videtur secus.

21. Sicut in aqua relucens imago solis adumbrat solem, & umbra ostendit suum corpus: ita maiestas Dei in ipsius operibus representatur, ibique veluti per transennam videtur.

22. Quemadmodum perfecta corporis alicuius cognitio perficitur trina ipsius di-

B

men-

ensione, videlicet longitudine, latitudine, profunditate, adeoque etiam altitudine: ita in attributis & operibus Dei hæc eadem analogice observata plurimum conducunt ad ipsorum cognitionem. Quæ sacra geometria desumpta est ex tertio capite ad Eph. v. 18.

23. Deus totus est oculus; quia videt & moderatur omnia: totus manus est, quia operatur omnia.

24. Sicut totum sibi & suis partibus sufficit: ita quoque Deus & sibi & omnibus creaturis est satis. Deus nempe & sibi est totum, & tibi est totum. Si es furis, tibi est panis: Si sitis, tibi est aqua: si es in tenebris, tibi est lumen: si nudus es, tibi vestis est.

25. Deus habet duos Thronos, instar magni regis: Thronum dico iustitiæ, & Thronum misericordiæ: prior thronus nobis est inaccessus, vitio nostro: ad posteriorem ascendimus per tres gradus, fidem videlicet, penitentiam, & precationem.

26. Quod in navi est gubernator, in curru rector, in choro præcentor, in urbe dux, in exercitu imperator, id in hoc mundo est Deus.

27. Sicut oriente sole cedunt tenebræ: ita si Deus affulgeat captis nostris, cedit omnis perturbatio.

28. Quemadmodum homo quod est subtilior & exercitator, eo citius & melius cognoscit

gnoscit res, apprehendēdo illas citra discursum: ita Deus qui est ipsa sapientia, novit omnia simplicissima apprehensione: quia videlicet per se ipsum cognoscit omnia.

29. Sicut architectus in se ipso videt totum, quod molitur ædificium: ita Deus in sua essentia, tanquam in speculo, imò tanquam in causa efficiente, exemplari & finali omnium rerum bonarum, videt omnia sua opera.

30. Quemadmodum rex solo nutu apparitorib⁹ suis imperat: ita Deus efficit omnia, non motu, sed nutu voluntatis suæ. Atque hoc est *verbum dicere Dei*, cuius fit mentio Gen. I. *Deus dixit, & factum est.*

31. Quemadmodum in Republica bene constituta voluntas supremi magistratus est norma, de qua non disputatur: ita in regno potentia, gratia, & gloria, voluntas Dei est causa causarum. Rursus quemadmodum voluntas boni magistratus includit iudicium sive rectam rationem: ita voluntas Dei includit ipsius summam sapientiam. Quare hæc fuerit rectissima analysis operum Dei: *Hoc Deus fecit: quia voluit: voluit: quia iudicavit id esse optimum.*

32. Similitudines quæ adferuntur circa mysterium sacrosanctæ trinitatis, non habent vim probandi, sed illustrandi, itemque reparandi gentiles, ut intelligant, non esse

absurdum, quando ex scripturis docemus tres personas habere unam essentiam. Adferuntur autem variæ similitudines, quas inter excellunt istæ quatuor. 1. Sicut quælibet universitas exempli gr. civitas, Ecclesia, habet bonum aliquod æqualiter commune & individuum, uti est fons, sylva, prædium, archivum, sigillum, &c. ita una Dei essentia est æqualiter cõmunis tribus personis. Retè itaq; faciunt philosophi logici, qui sextum prædicabile videlicet individuum constituunt. Nam cum dico, *Pater est Deus*, individuum prædicatur de individuo. Quod autem obiicitur, individuum esse incommunicabile, id patitur geminam exceptionem, videlicet si individuum sit infinitum, itemq; si spectetur possessio. 2. Quemadmodum una scaturigo in se ipsa potest habere tres latices æqualiter manantes ex scaturigine, & in ipsa nihilominus manentes: ita in una Dei essentia sunt tres personæ. 3. Quemadmodum in qualibet creatura sunt tria quæ tametsi sunt distincta, tamen non multiplicant essentiam creaturæ: ita tres personæ in Deo unam habent essentiam. 4. Sicut animæ rationalis essentia numero una in se habet intellectum, voluntatem, & memoriam, quæ tria distinguuntur modo sive gradu: ita in una Dei essentia sunt tres personæ, quæ distinguuntur modis subsistendi, sive characteribus essentia.

33. Pater in Sacrosancta trinitate est fons trinitatis, quatenus subsistit à se, & subsistentiam dat filio, & unà cum filio spiritui sancto actu æterno, hoc est, semper stante & interno.

34. Inter similitudines quibus æterna filii Dei generatio utcunque adumbratur, quatuor istæ primatum obtinent. 1. Quemadmodum à mente hominis, idque in ipsa, non extra ipsam, gignitur sapientia: sic à Deo patre gignitur filius, qui eam ob causam Prov. 8. appellatur *sapientia*. 2. Sicut à mente hominis gignitur sermo, isque tum internus tum externus, qui mentem ipsam mirabili similitudine refert: Sic à Deo patre gignitur filius, qui ea de causa Joh. 1. appellatur *λόγος*, h. e. verbū sive sermo. 3. Quemadmodum à sole gignitur splendor, occulta & perpetua emanatione: sic à Deo patre gignitur filius, qui eam ob causam Heb. 1. appellatur *effulgentia gloria patris*, & in Symbolo Nicæno *lumen de lumine*. 4. Quemadmodum imago ceræ imprimitur à duris sigilli, eamq; admissim refert: sic à Deo patre gignitur filius, qui ipsum perfectissimè refert. Et eam ob causam filius ad Hebr. 1. appellatur character hypostasis Patris.

35. Similitudo, qua processio spiritus S. adumbratur, longè illustrissima hæc est. Sicut amor (princeps omnium affectuum) procedit à voluntate per spirationem seu

aspirationem: ita spiritus S. procedit à patre & filio unà spirantibus. Officium autem spiritus S. scriptura his modis depingit. 1. Spiritus S. in principio creationis incubavit terræ & aquæ Gen. 1. & idem facit in opere gubernationis. Quemadmodum videlicet avis incubando ovis, illa fovet & animat, ut inde pullities excludatur. 2. Spiritus S. est oleū lætitiæ. Psal 45. quia illo unguimur, ut simus prophetæ, sacerdotes, & reges Dei nostri, inque illo lætemur, supra omnes opes, omnem scientiam, omnemque potentiam huius mundi. Quæ etiam causa est, quod spiritus S. 1. Joh. 2. appellatur *unctio*. 3. Spiritus S. est ignis Matth. 3. quia illo baptizamur, tanquam igni, qui mentes & corda nostra illuminat, purificat, & fovet: idque vel ordinariè, ut in omnibus electis, vel extraordinariè, ut in Apostolis. Actor. 2. ubi spiritus S. apparuit in linguis igneis, quia omnes quos replevit, ardentes pariter & loquentes fecit. 4. Spiritus S. est aqua Joh. 3. quia vim aquæ exerit in nobis repurgandis, regenerandis, refocillandis, & denique diluvis quodam tollendo vitia nostra. 5. Spiritus S. est ventus Joh. 3. quia liberè quò & quà vult, spirat, & eius flatum sive afflatum in cordibus nostris sentimus, neque tamen modum ipsius scimus: denique quia spiritus S. ventilat nos, ut crescamus in pietate, navimque nostram in mari huius mundi propellit.

6. Spi-

6. Spiritus S. est arrhabo & sigillum 2. Cor. I. & 5 Gal. 4. Eph. I. quia in cordibus nostris futuræ hæreditatis certitudinem suo testimonio stabilit, confirmat, & obfignat. 7. Spiritus S. est digitus Dei Luc. II. quia pater & filius per spiritum S. exerunt imperium & potentiam suã in regno providentiæ & gratiæ. 8. Spiritus S. est piorum doctor Joh. 14. quia erigit cathedram in cordibus ipsorum, & instituit nos in schola, tum lucis tum crucis: idem est piorum dux Rom. 8. quia illos ducit in omnẽ veritatem, & tandem introducit in cœlestem Canaan. 9. Spiritus S. est paracletus noster Joh. 14. 15. & 16. quia est advocatus noster, docens nos orare.

LOCVS IV. DE ANGELIS.

I.

Angelus est perfectus homo, sicut homo est imperfectus Angelus: quæ collatio spectatur 1. in essentia & facultatibus animæ: 2. in dotibus, quas Angeli & homo acceperunt in prima creatione.

2. Angeli appellantur stellæ matutinæ Jobi 38. v. 7. *Stella* inquam dicuntur, propter multitudinem. *Stellæ* autem *matutina* propter pulchritudinem. Hoc autem nomine vocantur omnes Angeli à natura, quam in prima creatione acceperunt. Sunt enim lucidissimæ substantiæ, sapientia, & sanctimonia plenæ.

B 4

3. Qem-

3. Quemadmodum rex habet suos stipatores, cubicularios, satellites, apparitores, oratores, nuntios, legatos, exploratores, vigiles, excubitores, lictores, denique milites, præfidiarios, stationarios, cataphractos, gregarios, & alios id genus, qui militiam defensivè & offensivè militant: ita Deus habet Angelos, & primò quidem bonos quorum myriades assistunt & ministrant ipsi Dan. 7. Hinc currus Dei Psal. 77. dicitur decem millibus multiplex, & *Christus* Matth. 26. facit mentionè duodecim legionum Angelorù, hoc est, septuagies novies millium, nongentorum & nonaginta duorum: Vel ut Hieronymus supputat, numero nempe rotundo, septuaginta duorum millium. Et Lucae 2. fit mentio militiæ cælestis: quia Angeli semper ad prælium & honorem imperatoris sui defendendum promptissimi sunt, ac paratissimi. Confer Zach. 9. Heb. 12. Apoc. 5. & passim in toto illo libro. Hic non alienum fuerit à nostro proposito cogitationes Patrum & Scholasticorum audire de numero sanctorum Angelorum. Nazianzenus ait, illorum numerum tantum esse, ut novum mundum constituant. Dionysius Areopagita author est, tantam esse Angelorum multitudinem, ut eam numeris nostris quamvis in immensum multiplicatis non facilè simus definituri. Ambrosius ait, quosdam sentire, numerù Angelorum nonagies novies maiorem esse
omni

omni numero hominum, idque confirmari ait ex Luc. 15. ubi fit mentio oviū nonaginta novem, quas pastor deserit, ut unicam errabundam reperiat. Nempe per oves nonaginta novem, putant intelligi Angelos, & per unicam, genus humanum. Jam quod attingit numerum malorum Angelorum & ille profectò est longè maximus: quia legio occupavit unum hominē Marci 5. & Luc. 8. Verisimilè tamē est, numerum istum longo intervallo minorem esse sanctorum Angelorum: quia non decet maiestatem principis tot habere tortores quot tutores.

4. Sancti Angeli sunt proximi Deo aulici, tersissimo nitidissimoq; speculo similimi, in quo æterna sapientia, bonitas, potentia, & amor Dei conditoris clarissimè relucet. Sunt tanquam lilia candidissima, & velut pratum amœnissimum, in quo mille millia florum reperiuntur. Idem sunt musici, sive cantores cælestes Esa. 6. Luc. 2. Apoc. 4. 5. & 7. &c. Porro iidem sæpe apparuerunt ut iuvenes Marc. 16. quia ipsorum forma est decentissima, & robur integerrimum, ut equites cataphracti. 2. Macc. 10. & 11. quia nempe sese miscent præliis tanquam duces. Deniq; sunt nostri protectores videlicet à Deo subdelegati Psal. 91.

5. Apostolus Coloss. 1. bonos Angelos appellat thronos, dominationes, potestates, & imperia, hoc est, principes & Dominos,

B 5

non

non quod peculiare regnum exerceant, sed quia sunt vicarii & primarii admimstri divi-
næ potentia. Sicut autē in vicariis ministris
& officariis regiis attenditur ad qualitates,
officium, ordinem, & honorem: ita in sanctis
Angelis hæc quatuor sunt spectāda. Et primò
quidem qualitates ipsorum hæc sunt: Summā
post humanam Christi naturam præditi sunt
notitiā: exceptā *καρδιον νοσια*: Voluntas ipso-
rum & ad bonum & in bono immobilis per
gratiam confirmationis: potentia est effica-
cissima, & proxima omnipotentia Dei: mo-
tus celerrimus, utpote longè celerior motu
solis, qui unica hora cōficit milliaria germa-
nica numero sexcenties sexagies mille: præ-
diti sunt innocētia originali & actuali, casti-
tate summa, obediētia promptissima, amo-
re in Deum & pios homines sumo, submis-
sione erga Deum admiranda, tolerantia cō-
stantissima: averfantur omnia peccata, ni-
miū calorem iræ & invidiæ, furnū superbiæ &
calumniæ, & factorē luxuriæ. E contrario a-
mant omnes virtutes, nominatim suffitum
precaationis, zonā tēperantiæ, & coronā hu-
militatis. Officium ipsorum est triplex, erga
Deum, Christum, & homines. Nam Deum
amant & honorant, tū cantu, tum obsequiis:
Christi conceptionē annuntiant Luc. 1. na-
tivitatem evulgant, Luc. 2. fugam adornant
Matth. 2. tentationes & mcestitiam solantur
Matth. 4. resurrectionē evangelizant Matth.

28. ascensionem honorant Act. 1. Deniq; adventum eius ad iudicium stipabunt. Matth. 25. Porro pios e carcere liberat Actor. 5. Servant in flammis Dan. 3. vindicant a gladio. Gen. 22. inter leones protegunt Dan. 6. in undis defendunt Exod. 2. evinculis educunt Act. 12. incendio vicino subducunt Gen. 19. iminentem cladem avertunt Apoc. 8. contumaciae resistunt. Num. 22. inobedientiam reprehendunt Judic. 2. superbiam puniunt Act. 12. hostium castra evertunt Eccles. 48. peste plurimos perimunt 1. Chr. 21. in bellis terrori sunt 2. Marc. 11. pamicis se opponunt 2. Reg. 6. castramentantur circa timentes Deum Psa. 34. aegrotos sanant Joh. 5. Fatigatos reficiunt 1. Reg. 19. Facundiam donant Esa. 6. Afflictos solant Gen. 21. e caelo in terras commeant p scalam caeli Gen. 28. Joh. 1. Orantes animant Jud. 13. deniq; animas piorum in sinum Abrahæ deportant Luc. 16. Ordo sanctorum Angelorum est, q sub Christo capite in Ecclesia triumphante alii sunt Archangeli, alii Angeli: quæ hierarchia in sacris literis nobis est patefacta. Cultus seu veneratio sanctorum Angelorum est triplex, videlicet honorifica de natura & officio ipsorum opinio, virtutum, quibus illi sunt præditi, imitatio, & presentie ipsorum reverentia.

6. Scriptura sanctos Angelos appellat *Deos*, & filios Dei: quia præditi sunt virtutibus divinis, & à Deo adoptati. Appellatur etiã *Seraphim*, tum ob puritatem essentiali, tum ob ardorem

rem amoris, tum denique ob fervorem zeli erga *hostes Dei*. Hi Seraphim sunt velut muri igniti pro populo Dei & incendiarium hostium eius. Ipsorum imago describitur Esa. 6. Appellantur etiam hinc inde *Cherubim*, ob robur & velocitatem. Ipsorum enim imago est puer alatus.

7. In malis Angelis considerantur, natura, cura, sympathia & antipathia. Natura est, quòd voluntas ipsorum iniusta est, sed potestas iusta. Nam à semetipsis habent voluntatem, sed potestatem à Deo, qui Diabolo utitur tanquam carnifice, qui nihil potest absque nutu principis: & tanquam cane, cui opiliolorum laxat, & contrahit, prout ovibus expedit. Cura ipsorum est amplificare regnum tenebrarum. Nam Diabolus est apostata, author apostasiæ, adeoque homicida ab initio Joh. 8. & Jude 7. 6. Est falsarius: quia imaginem Dei corrumpit, & suam substituit Gen. 3. Est caput impiorum, ob influentiam & directionem malam, itemque princeps huius mundi, ob pseudomonarchiã Joh. 12. & 14. Est Deus impii seculi 2. Cor. 4. quia ut Deus in sua civitate est efficax & in illa colitur: ita Diabolus in sua. Est Leviathan Esa. 27. ob monstruosam immanitatem. Est leo rugiens, ob crudelitatem 1. Pet. 5. Est lupo, ob inexplebilem aviditatem Joh. 10. Est Draco, ob violentiam: & serpens, ob astutiam Apoc. 12. Est tanquam fortis armatus,

tus,

tus, ob tyrannidē Matth. 12. Est simius Dei, ob cacozeliam in falsis miraculis Exod. 7. & 8. itemq; in sui ipsius cultu stabiliendo. Est mille opifex, ob peritiam Joh. 1. Est archisophista, ob perversitatem Matth. 4. & propter fucum, quo se transformat in Angelum lucis 2. Cor. 11. Est professor calumniæ: quia hic ipsi cibus, calumniari Deum, eiusq; opera, itemque pios & illorum opera. Sympathia inter malos Angelos & homines malos est maxima, unde hi dicuntur *fili Diaboli*, qui ipsos gignit ratione qualitatis & imitationis. Denique antipathia est inter malos Angelos, Deum, *Christum*, & electos tum Angelos tum homines. Nam Deus ipsos vincit catenis caliginis Judæ v. 6. Christus contrivit caput serpentis antiqui, & hic insidiatur ipsius calcaneo Gen. 3. Sancti Angeli depugnant adversus malos Angelos Apoc. 12. Sancti homines resistunt Diabolo, & ipsū tandem vincunt fide, precatione, & sanctimonia vitæ. Sicut enim Elephas purpura irritatur: ita Diabolus sanguine Christi, quo tinguntur corda nostra per fidem, & sicut cantus galli gallinacei fugat leonem, ita preces Satanam. Ad extremum, ut Basiliscus speculo interficitur: ita Diabolus sanctimonia vitæ cōvincitur. Resistamus itaque Diabolo & Angelis eius tanquam potestatibus & rectoribus mundi huius immundi, & cum nos colaphis cædunt 2. Cor. 12. cogitemus
illud:

illud: Deus utitur cacodæmone in nostris
tentionibus, sicut medicus interdum ser-
pentibus & viperis. Id enim agit ut proficit
infirmo.

LOCUS V. DE PRIMA NATVRÆ
NOSTRÆ INTEGRITATE.

I.

Deus est instar regis, qui habet thesau-
rum pro se & regno suo. Thesaurus au-
tē Dei inexhaustus est ipsius essentia, in qua
est infinita amabilitas & imitabilitas, quæ in-
star fontis perennis fundit rivos infinitos
creaturas, in primis in hominem, in cuius
creatione Deus expressit artem plasticam &
sciagraphicam. Formavit enim ipsius corpus
ex terra, sicut figulus parat vas mundum &
artificiosum Gen. 2. Deinde expressit in ho-
mine suam imaginem, sicut princeps in mo-
neta curat imprimi suā effigiem. Imago illa
Dei fuit homini naturalis, partim ratione
principii, ut spiritualis, immortalis, & intelli-
gens naturā animæ: partim ratione fæderis
naturæ, ut sapientia & iustitia naturalis, im-
mortalitas corporis & dominiū in creaturas.
Hæc autē omnia Adam acceperat à Deo tā-
quam vasallus pro se & hæredibus suis. Hæc
erant talenta, quæ debebat negotiationi & fæ-
nori exponere: quod sanè poterat. Habebat
enim gratiam sufficientē, etsi non habebat
confirmantē & excitantem, nimirum ut fi-
lius prodigus Luc. 15. à patre suo acceperat
satis

fatis bonorū, ita ut ipsi sufficerent ad dies vitæ, si bene illa collocaret: ita homo protoplastus satis bonorum & satis virium acceperat à Deo, præsertim si spectetur facilitas præcepti Gen. 2. Verum ut filius prodigus dilapidavit suam substantiam: ita primus homo sua culpa thesaurum sibi concreditum dissipavit. Et quemadmodū miles in statione collocatus ab imperatore, facile potest ibi manere: ita & Adam suam stationē tueri, & intra metā sibi præscriptam manere poterat. Cur verò Deus non dedit ipsi velle, sicut dederat posse? Resp. Quia non debuit: & quia satis dedit; & quia voluit ostēdere, quid ex se posset liberū arbitrium, & quid posset gratiæ suæ beneficium in Christo, iustitiæq; iudiciū extra Christum. Neq; tamen ideò voluntas Dei est accusanda. Nā sicut aqua vel tumultuando vel sensim exedēdo corrumpit & prurumpit aggerē, quo continetur: ita voluntas Adami perripit gratiæ auxiliū ex creatione sufficiens. Et quemadmodū domus satis superq; fundata & ornata à ventis deiicitur: ita voluntas primi hominis à vento tentationū Satanæ loco suo fuit demota. Potuisset quidem Deus architectus, itemq; paterfamilias, fulcra isti domui supponere; verum finit illam ruere, quia in ipsius locum voluit domum longè meliorem exstruere.

2. Liberi arbitrii natura optimè intelligi potest ex similitudine aq̄, in qua est tū fluiditas,

ditas, tum qualitas. Et primò quidem, sicut aqua ex se fluere potest, verum ita, ut benè vel malè, sursum vel deorsum derivetur, aut etiam in vase ac aggere contineatur: ita libertas est essentialis voluntati nostræ; ut ut illa determinetur à Deo, intellectu proprio, Angelo bono vel malo, itemque alio homine bono vel malo; sive determinetur moraliter, obiectivè & externè, ut ovis trahitur monstrato ramo viridi: sive naturaliter, efficaciter & internè, ut cum Deus tangit & reformat cor nostrum. Et hoc sensu cor regis dicitur esse in manu Jehovæ, sicut rivi aquarum, quos agricola in aquæ ductibus & sulsis per prata solet deducere Prov. 21. Deus autem hanc aquam ducit sursum per canalem misericordiæ, Diabolus & homo eandem deducunt deorsum per præcipitium stultitiæ & malitiæ: sicut aqua manet aqua, etsi fiat amara, acida, salsa, fetida, dulcis, limpida, &c. sic voluntas nostra semper manet libera, sive mancipetur peccato, sive sanetur & liberetur.

Quo pertinent ista similia. Voluntas primi hominis erat aqua dulcis & viva, quæ corrupta est non secus atque aqua in lacu Asphaltite, seu in mari mortuo. Deinde voluntas hominis corrupti est veluti Camarina, quæ quò magis movetur, eò magis fetet. Est item veluti pix, quæ quaquaversum est atra. Quid? voluntas nostra planè est mortua.

tua. Falluntur itaque Papistæ, qui adducunt hæc duo similia : Voluntas hominis non regeni est velut avicula cavæ inclusa, vel vinculo constricta : item est velut homo ille semivivus, & femineus, qui incidit in latrones Luc. 10. *Tertio* voluntas hominis regeni est velut aqua in vite, quæ radiis solis sursum trahitur, & magis magisque excoquitur. Est item aqua amara, quæ iniecta ligno vitæ edulcatur Exod. 5. Est aqua noxia, quæ iniecto sale fit fertilis, utilis & utilis 2. Reg. 2. *Denique* voluntas hominis in statu gloriæ est velut aqua odorata, quæ continetur alabastro æternitatis. Cæterum voluntas hominis non malè etiam confertur cum cera, quæ infinitis modis est flexilis, adeoque variarum figurarum capax. Nam voluntas in statu innocentie fuit cera mundi, cui impressa erat imago Dei: in statu miserie est cera immunda, cui impressa est imago Diaboli: in statu gratie hæc cera magis & magis mundatur, quatenus imago Diaboli sensim obliteratur, & imago Dei paulatim substituitur : in statu gloriæ hæc cera est planè mundata, & à solo Deo ductilis. Pertinet huic & illa similitudo : voluntas hominis peccatoris est velut argentum vivum, quod est metallum leprosum, & corrodit omnia metalla, & non sustinet examen ignis, h. e. spiritus S., sed voluntas hominis regeni est velut aqua ebulliens supposito igne gratie, quæ tollit frigus & teporè huius aquæ. LO-

LOCVS VI. DE DEI PROVI-
DENTIA.

I

Providentia Dei est œconomia sine labore regens, & sine onere continens mundū. Nam Deus non est sicut architectus, qui domū à se conditam deserit, & patrifamiliās cōmittit. Deus est & architectus & paterfamiliās simul, amplissimæ huius domus, quā Mundū vocam⁹. Sicut enim verbo & spiritu suo fecit mundum Gen. 1. Ps. 33. v. 6. ita quoq; verbo & spiritu Jehovæ omnia cōservantur Deut. 8. v. 3. Matth. 4. v. 4. Hinc Deus dicitur visitare & ditare terrā, coronare annū, stillare pinguedinē, & c. v. 65. itē confringere baculū panis Lev. 16. Ezech. 4. q̄ omnia sunt accipiēda de influxu divino, seu occultavi, quā Deus agit in creaturas, quarum pfectio est in fluxu primimotoris absq; intermissione recipere. Pertinet huc aurea illa catena, causa prima & causarū secundarū: Hof. 2. v. 21. & 22. Rabbini etiā providentiam Dei nobis existimant depingi in scala cæli Gen. 28: Verū scala illa non pertinet ad opus creationis, sed ad opus redemptionis.

2. In horologiis automatis rota maxima dextram vergens, ceteras rotas secum rapit, unam quidē itidem ad dexterā, alteras vero ad sinistrā contrario prorsus motu; ita quoq; in corporib⁹ cælestib⁹ puta in sole duos certissimus motus, quorum unus est cōmunis ab ortu.

ortu ad occasum, alter propius ab occidente versus orientē, habemus hic in mechanicis illis instrumentis tū in corporib⁹ cælestibus, imaginem providentiæ divinæ. Nam Deus est veluti maxima rota cæterarum rotarum motrix, ita ut singulis sese moventibus rotis motum automatam indiderit, & ita quidē, ut ille nullo modo moveatur, omnia vero secundū æternam suam providentiā moveat. Hoc autē providentiæ Dei mysterium nobis divinitus in illa Ezech. visione capite primo fuit representatū, in qua & illud nobis observandum venit, quadruplices illas imagines fuisse alias obrectas, & rotas rotis implicatas, Deo altissimo supra omnia illa collocato, ne cum causis secundis moveri ipsum motorē arbitremur, neve nimium curiosè singularum illarum motionum rationes à nobis percipi posse speremus.

3. Plato eleganter ait, Deum semper agere geometram, hoc est, res omnes intimè cognoscere, regere, conservare.

4. Hominibus fermè accidit in iudicio de providentia Dei, quod febricitantibus, quibus mel videtur amarum, & oculis caligantibus, quibus sol est noxius.

5. Ut corporis humani membra absque ullo labore moventur mente ac voluntate sola: Sic nutu & providentia Dei omnia fiunt, moventur, atque mutantur.

6. Quis non sentiat hunc mundū providē-

tia

tia Dei gubernari, cum perspexerit nihil esse quod sine moderatore possit cōsistere. Nam domus ab habitatore deserta dilabitur: navis sine gubernatore it pessum, corpus ab anima relictum concidit: grex absque pastore dispergitur: exercitus sine duce dispergitur.

7. Ut gubernator manum in clavo habet oculos in astris fluctus assilientes secure negligens: sic nos oportet quod agimus, bene agere, & animum ad Deum referre.

8. Ut in exercitu varii affectus militum sunt, & hunc præda incitat, istum gloria, illum odium, omnes tamen pro victoria & principe pugnant: Sic omnes omnium voluntates bonæ malæque Deo militant, & inter varios fines veniunt, tamen ad hunc finem finem: & respectu huius finis nulla prorsus est in mundo confusio.

9. Deus regit hunc mundum monarchicè, ut rex provinciam, cuius apparitores nemmo socius esse in regenda provincia dixerit, quamvis illorum ministerio res geratur.

10. Ut fluvii quidam per medios lacus & media maria transeunt, suamque servant undam: ita Deus per malos agit bene. Rursus ut sol per vitrum viride rubrum vel sordidum, puros spargit radios, ita ut splendor sit à sole, color à vitro: ita in permissione peccati *à rāzīa* est à peccante, *è rāzīa* à Deo dirigente, Denique ut sol ex rosis gratum, ex cada-

ex cadavere gravem elicit odorem, una eademque actione: ita Deus semper bene agit, sive per bonos vel per malos agat.

11. Quemadmodum rota molendini aquam hinc inde dispergit, & rota aquilegis aquam sursum impellit, non mutata natura aquæ: Sic decretum providentiæ Dei necessitatem rebus imponit, non mutata rerum natura: quia nempe omnes creaturæ præditiæ sunt potentia obedientiæ erga Deum.

12. Deus permittit peccata, quia scit melius esse permittere quàm non permittere. Facit enim instar medici qui ex veneno ritè temperato præparat theriacam: Sic verbi gratia permittit lapsum Adæ ut maius bonum inde eliceret. Nam plura recipimus in Adamo secundo, quam in primo amisimus: non secus ac si quis amittat grossum & reperiat Joachimicum, vel pro domo lignea & straminea incendio absumpta reperiat marmoream.

13. Deus in curru suo æternæ providentiæ semper triumphat. Nostri ergo officii est, sequi, obsequi, precari, & obire alia munia, quæ decent illos, qui comitantur triumphantem imperatorem: Sicut enim agonotheta non nisi legitimè certantibus decernit & confert βασιλεία: ita Deus ab

æterno decrevit iuvare orantes & laborantes,

LO-

LOCVS VII. DE PECCATO.

I.

Peccatum est velut aberratio à scopo, ut hebraica vox, itemque græca indicat. Est item pecuina lineæ aut limitis præscripti transgressio, ut peccatum merito à pecude dictum putetur.

2. Peccatum est stultitia Psalm. 38. & 69. Est debitum, quo obstringimur Deo, vel proximo Psalm. 69. & Matth. 6. Est morbus, dolor, languor, defectio Esa. 53. Est sordes Apoc. 22. Ex quibus omnibus intelligitur, peccatum non esse nudam privationem, uti est silentium: sed privationem, ex qua oritur actus vel habitus. Hinc peccatores in scriptura dicuntur cæci, surdi, muti, imò mortui. Quo pertinet illustris similitudo: sicut dissonantia in musico instrumento, est privatio, sed talis, quæ sonum, rem bonam corrumpit: ita peccatum in creatura rationali est privatio rectitudinis, quæ obliquitatem introducit: ita cum aliquis deflectit à regula lineam obliquam ducit, quæ est privatio non pura, sed coniuncta cum aliquo positivo.

3. Sicut cum peritus eques rectè regit equum, non potest dici auctor claudicationis, quæ equus cespitando sibi contrahit: Sic Deus est naturalis causa motionum omnium etiam in peccato, sed non causa moralis. Rursus quæ admodum malæ ambulationis in homine claudico vitium indistortam tibiam reuicimus, & vitium scripturæ exarata ab optimo scriba

in

in malam papyrum, aut malè temperatum calamum vel atramentum: ita peccata nostra non debent imputari Deo, qui auxilio generali ad ea cõcurrit, sed nobis, qui defletemus, & claudicamus ab ipsius lege, & influxum eius in malum detorquem⁹. Quamobrem licet Deus nobiscum faciat actus, qui intrinsecã & inseparabilẽ habent malitiam: nequaquã tamen peccati author censerì debet: quia in moralib⁹ ille alicuius operis causa iudicatur, q̄ præcipit, consulit, suadet, approbat, & declinat à lege. Hinc Augustinus præclare ait: *Deus non est author peccati, quia ad faciendũ peccatum cõcursus causa moralis est necessarius: At Dei concursus cũ homine est naturalis & universalis.* Et Thomas reddit hui⁹ rei rationẽ eiusmodi, in peccato duo insunt, operatio, & defect⁹. Operatio quidẽ secundũ rationẽ operationis in Deũ referenda est: sed defect⁹ nullo modo, quia defect⁹ solũ in causã deficientẽ reduci potest. Deus aut non est causa deficiens. At, inquis, Theologi classici fatentur, q̄ Deus eo sensu possit dici causa deficiens, quo sol dicit^r causa deficiens tenebrarũ. Resp. utrumq; hic dicit^r *νοταχρησιως*: quia sol nõ deficit, sed lumẽ suũ subducit aëri sua natura tenebroso: ita cũ Deus dicit^r deficere intelligit^r negatio gratiæ. Cæterũ quãdo Deus dicit^r indurare, & cæcare, seducere, ista quatuor semp sunt intelligenda, permissio iudicialis, negatio gratiæ informantis

mantis & reformantis, oblatio occasionis bonæ vel indifferentis, & denique ordinatio mirabilissima. Ea; omnia iuxta sequentes similitudines. 1. Deus permittit impios impietati suæ, quemadmodum fessor equo lascivienti habenas laxat, & venator canem ligatum solvit, ut persequatur prædam. 2. Sicut domus ruinosa, quæ iara panè lapsa est, & in singula momenta ruinam minatur, peritus architectus remotis impedimentis viam aperit ad ruinam, ne prætercuntes opprimat, & ut graviore lapsu dissipetur: ita Deus sublati impedimentis peccati, peccatori viâ aperit ad peccandum. 3. Deus oblati occasionib⁹ bonis vel indifferentib⁹ peccatum intus latens elicit, irritat, & educit, ut vel impietatem in apricum productam puniat, vel detegat latentem, quomodo videmus medicum propinato cathartico humores excitare, incendere, educere ex vitio corporis. 4. Ut in media aeris regione calor intenditur per ἀντιπείρασιον, unde tonitrua & fulmina existunt, sic impii dum præceptis salutaribus urgentur, spirant fulmina & ignes impietatis. 5. Sicut araneus & apicula ex eodem flore mel & venenum sugunt: sic pii & impii præceptis, interdictis, promissionibus, comminationibus, consiliis, beneficiis & iudiciis Dei, denique cogitationibus vel bonis, vel malis, vel mediis à Deo iniectis utuntur benè vel malè. 6. Ut la-

pis non emollitur aqua: Sic cor impii nō potest reformari à gratia. 7. Ut radii solis excæcant petulantes: sic opera Dei bona irritant, pervertunt, excæcant nequiter malos. 8. Sicut medicus venenum ordinat, non ad malū, sed ad bonum; ita Deus ordinat peccatum.

4. Sicut venenum melle litum cum voluptate sumtum enecat: ita & peccatum: iure itaque merito hic usurpaveris illud: Fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps.

5. Peccatum est ipsissima Diaboli imago. Sicut igitur imago Dei ante lapsum in mente erat lux, in voluntate conformitas cum voluntate Dei, in corde latitia ardens amore Dei: ita imago Diaboli in mente est caligo, in voluntate aversio à Deo, in corde contumacia, sed non sicut imago Dei erat naturalis partim ratione principii, partim ratione fæderis naturæ: ita quoque imago Diaboli se habet: Ea enim est naturalis non ratione principii, sed tantum ratione fæderis violati.

6. Primo homini peccanti accidit quod cani Æsopico, qui dum caparet umbram, amisit carnem & umbram. Itaque homo protoplastus affectando Divinitatem, amisit & Divinitatem & humanitatem.

7. Peccatum originale ratione defectio- nis est veluti crimen læsæ maiestatis, quo fit, ut ille, qui peccat in primis si sit Vasallus, amittat omnia privilegia, sibiq; & familia in-
C urat

urat maculam : idē ratione corruptionis est veluti morbus hæreditari⁹, & hinc est, quod peccatum hoc in scripturis appellatur *caro*, quæ destituta spiritu tanquam sale fit cada-verosa. Rursus corruptio illa nativa est veluti vermis venenatus, qui iacet ad radicem arboris malæ. Deniq; est velut serpens, quē in sinu nostro quotidie fovemus.

8. Omne peccatum coram Deo est sicut pannus remotiorum Esa. 64. & velut lepra Lev. 13. 14: est velut fermentem vetus 2. Cor. 5. Hactenus itaq; omne peccatum est mortale : omniaq; peccata sunt paria, sed ratione causarum, effectorum, obiectorum, graduum, &c. Est enim 1. peccatum dulcescens, vel amarescens. 2. peccatum q̄ fit alatâ manū, ut cum quis Christum denuò crucifigit, & sanguinem fœderis concūcat pedibus, vel ex infirmitate, quomodo videmus puerulū cadere. 3. Peccatū clamans, vel non clamans. 4. Peccatum regnans instar tyranni (unde ad Rom. 7. dicitur lex peccati) vel inhabitan tantum. 5. Vivum q̄ per legem animatur, vel mortuum. 6. Cōcinnum sive rubrū, veluti dibapha, vel simile nivi, vel lanæ. 7. Vastans conscientiam, tanquam paradisum pulcherrimum, vel non vastans. 8. Repetitum vel non. Sunt enim quidā homines, qui tanquā canes ad vomitum, & tanquam sues ad volutabrum cæni redeunt, 2. Pet. 2. 9. Remissibile vel irremissibile, & hoc est perulans;

lans, perseverans & crudelis abnegatio veritatis cœlestis, cum homo perinde agit, ac si quis nocte intempesta in tenebris cymmeriis in sylva densissima inter varia præcipitia ambulans, nanciscatur ducem, volentem ipsi facem præferre, cuius facem ipse petulanter extinguat faciemq; colaphis cædat.

9. Peccati partus est duplex, peccatum & pœna. Nam unum peccatum parit alterum, & omne peccatū generat pœnam Jacobi 1. Hinc Sirach 21. peccatum dicitur mordere, ut vipera, & ipsius dentes dicuntur esse leonini, itemq; instar gladii ancipitis. Porrò pœna consideratur ratione Christi, piorum, & impiorum indifferenter, vel piorū tantum, vel impiorum tantum: Et Christo quidē pœna imponitur tanquā sponsori & redemptori, q̄ pro clientibus & captivis suis persolvit *ἀντὶ πάντων*. piis autem & impiis communiter imponitur pœna tanquam speculum iræ Dei, & tanquam exemplum, q̄ Deus statuit in peccante. Piis singulariter pœna est vel ignis p̄bationis, vel virga castigationis paternæ, vel sal p̄servationis, vel absynthium molestationis, vel aqua cōformationis cum Christo. Rom. 8. ubi excellit martyrium. Ista autem vel omnia vel maximam partem concurrunt in piis. Atque hæc est causa quod pii sub onere tribulationis non grunniunt uti sues, quando audiunt unam ex gregalibus maētari; neque latrant, ut canes,

qui lapide petiti istum mordēt, nihil morati
 iactantem. Quod attinet ad impios, illis pœ-
 na imponitur ut flagellum, & lorum; quo fit,
 ut illi satisfaciendo nunquā satisfaciant. Cæ-
 terum inter pœnas peccati primatum tenet
 mors, utpote stipendium peccati Rom. 6.
 Unde 1. Cor. 15. peccatū dicitur mortis acu-
 leus. Consideratur autem mors per se vel p
 accidens. Mors per se & in sua natura est vel
 uti 1. oceanus; in quem omnia flumina de-
 currunt. 2. Messor; qui falce sua petit gramē
 & omnis generis flosculos. 3. Ventus; q̄ flos-
 culos decutit, dispergit, enecat. 4. Pulsans;
 qui perpetuò stat ad ostium. 5. Fur; qui au-
 fert obvia quæque, & quidem eo tempore,
 quo minimè putatur. 6. Latro; qui viatorib⁹,
 quā cautis quā incautis struit infidias. 7. A-
 spis; quę obturando aures, adiaculatur vene-
 num. 8. Tortor & carnifex; qui membra
 confringit & variis tormentis excruciat. 9.
 Lupus; qui si prior hominem viderit, vocem
 eius intercludit, at si prior videatur obmu-
 tescit. 10. Imperator, qui imperat in Eu-
 ropa, Asia, &c. 11. Dux castrensis, qui arcem
 expugnaturus cingit eam numerofo milite,
 & præcipua eius propugnacula quatit. 12.
 Sceletum humanum, auribus, oculis, & na-
 ribus destitutum falceq; armatum. 13. Eques
 infidens equo pallido. 14. Disruptio telæ à
 stamine textorio. 15. Via omnis carnis, dif-
 cessus, abitus.

Mors

Mors per accidens quatenus per Christum victa est & mutata in melius, est veluti 1. Somnus, qui subito invadit sub noctem, sed ita, ut nos reficiat, & alacriores dum surgimus reddat Dan. 12. 2. Seminatio 1. Cor. 15. 3. Messis seu frugum collectio, qua aggregamur ad patres nostros Gen. 25. v. 8. 4. Transitus & migratio in vitam æternam Joh. 14. 16. 5. Receptus in conclave tutissimū Esa. 57. 6. Analysis sive revolutio; qua solvimus ex statione huius vitæ in portum vitæ æternæ, & solvimur à iugo naturæ peccati & laborū Phil. 1. v. 23. 7. Lucrum, quo animæ & corporis felicitatem lucratur Phil. 1. v. 21. 8. Deposito tabernaculi terrestris & permutatio tabernaculi veteris & ruinosi cum tabernaculo novo cælesti & incorruptibili 2. Cor. 5. 9. Apolysis, id est, dimissio Luc. 2. v. 29. qua dimittimur tanquam milites ut confecto bello in Ecclesia militante mittamur in triumphantem, & dimittimur simul ex carcere peccati in cælestem aulam.

LOCVS VIII. DE LEGE DEI.

I.

Lex est regula, eaque vel regulans, ut est lex naturæ: vel regulata, ut lex à magistratūlata. Illa obligat conscientiam directè per se & immediatè; hæc indirectè per accidens & mediatè, quatenus ad priorem reduci & in eam resolvi potest.

C 3

2. Ut

2. Ut lex est anima cuiusq; societatis : ita ratio est anima legis. Ratio autem ista est vel perpetua vel temporaria. Atq; hinc pendet obligatio legis ; ita ut alia obliget semper & ad semper , alia semper , sed non ad semper.

3. Sicuti lex est speculum miseræ nostræ : ita Evangelium est speculum misericordiæ Dei. Deinde lex ita est speculum, ut intuentium oculos perstringat: Sed Evangelium est speculum q; radiis suis nos reficit, & illustrat 1. Cor. 3. v. ultimo. Etsi ergo Evangelium est aliud à lege, non tamen est alienum: & licet sit diversum , non tamen est contrarium. Rectè itaque dicunt Theologi, legem esse vinum quod edulcatur saccato Evangelii, eiusque oléo temperatur.

4. Quemadmodum medicina amara prodest patienti, quantumvis sit ingrata: ita lex homini variis vitiis laboranti est utilis, ut ut carni & sanguini sit molestum.

5. Sicut Herma monstrat claudo viam, sed non largitur facultatem incedendi : Sic lex monstrat viam ad cælum , sed vires non confert, ut viam istam calcemus.

6. Quemadmodum sol semper bonus est, sive oculi sani delectatione eius reddantur vegetiores, sive lippientes ictibus radiorum eius indensiores incidant tenebras: ita lex semper est bona sive profit plenis gratia, sive obsit inanibus gratia.

7. Lex nobis est antidotum, & vitio sita-
tis

tis venenum. Sanare nos non potest legis antidotum, quos occidunt venena vitiorum. Sic videmus præcepta medici non curare infirmum, qui non potest ea observare.

8. Sicut medicus febricitantem liberat, ut sanatus temperanter vivat: non vero per intemperantiam sibi contrahat recidivam: ita Christus nos liberat de lege, non ut peccemus, quia non sumus sub lege, sed ne peccemus, quia sumus sub gratia, ut vivamus secundum legem, non ex lege, sed ex gratia. Huc pertinet insignis illa similitudo Rom. 7. qua dicimur morte Christi liberati à matrimonio, quo devincti eramus legi tanquam marito.

9. Quemadmodum in cithara non unus tantum fidis melodiam excitasse satis est, sed omnes pari quodam numero percurrendæ sunt: ita omnia decalogi præcepta nobis observanda sunt. Aliàs nobis idem accidet quod in cithara, ubi si una chorda dissonet tota harmonia turbatur. Atque hoc est, quod dicitur Jacobi 2. eum qui in uno impingit teneri omnibus. Huc pertinet quod decalogus dicitur esse decachordum hominis christiani.

10. Lex moralis Jacobi 2. dicitur lex regia, quia est instar viæ regiae, quæ est plana, & sine diverticulis.

11. Tota œconomia legalis Mosaica fuit custos & pædagogus ad Christum Gal. 3. Quare

cum Christus doctor & ductor excellentior supervenerit, iam cessat præfidiū & pædagogia. Nam Ecclesiæ vet. T. tribuitur infantia, quatenus nondum fuit plenitudo temporis.

12. Quemadmodum si lucerna quæ noctu præluxit orto iam sole adhibeatur, nullum præstat officium: ita lex Mosaica ceremonialis, quæ profuit Judæis tempore diluculi nobis obest, si postliminio revocetur, quia orto sole iustitiæ non oportet umbras confectari: neq; tamen ideo nullus apud nos est usus veterum ceremoniarum, quia ex illis tanquam picturis hieroglyphicis sacerdotii Christi p̄clara derivari possunt documenta, ut patet ex Epist. ad Hebr.

13. Lex moralis in omni statu hominis ante lapsum & post lapsum in hac vita & post hanc vitam est speculum naturæ, seu imaginis Dei, norma officii nostri & testimonium vitæ æternæ: in statu innocentia peculiari-ter fuit eos obedientia Adami: in statu miserie est speculum miserie, frenum dirigens dociles, & coercens petulantes, est litera occidens, sive ministerium mortis 2. Cor. 3. in statu gratia est eos, stimulus, & norma gratitudinis: deniq; in statu gloria est cibus omni melle dulcior.

14. Leges forenses Mosaica autē sunt materia decalogi, & istę obligant omnes homines ad obedientia, aut sunt de materia istius politia singulari, & eæ nihil ad nos pertinet.

15. Quem

15. Quemadmodum cadaver hominis recens defuncti non debet subito proiici extra ædes, sed ad tempus ibi relinqui, & postea honestè sepeliri: Sic ceremoniæ Mosaicæ non semel & simul sunt antiquatæ, sed successivè, inde à morte Christi usque ad excidium Hierosolymitanum; itaq; non oportet ab illo tempore sepultum hoc cadaver refodere. Neque tamen ideò nullæ sunt ceremoniæ N. T. Nam religio Christiana æquè ac Judaica suas habet ceremonias tanquam tesseras Ecclesiæ, libros laicorum & repagula pruritus ingeniorum.

LOCVS IX. DE DISCRIMINE
ET SIMILITVDINE VETERIS
& novi testamenti.

I.

Sicut in fæderibus humanis quinque ista
Soccurrunt, personæ (sive partes) bonum
propositum (sive finis) confæderatio ipsa,
seu obligatio, instrumenta & duratio fæderis:
ita & in fædere, q̄ Deus cum homine init
& principio in fædere naturæ seu creationis.
Personæ, sunt Deus & omnis homo in Adamo
in lege consideratus. Bonum p̄positum,
est vita æterna: Obligatio cōplectitur quatuor
ista, mandatū de faciendo bonum & omittere
malum propriis viribus, promissionem continuandæ
felicitatis obedientibus, comminationē in transgressuros,
& re-

promissionem obedientiæ propriis viribus præstandæ. Instrumenta sunt verbum legis & sacramentum arboris vitæ. Duratio fuit exigui temporis : quia homo propria culpa excidit hoc fædere. Deinde in fædere gratuito personæ sunt Deus & homo miser fide donandus, itemq; Christus mediator tanquã arbiter. Donum propositum est vita æterna. Obligatio complectitur itidem quatuor videlicet mandatũ credendi, pmissionem remissionis peccatorum factam credentibus, imò & promissionẽ ipsius fidei & inscriptionis legis in cordibus nostris; cõminationem in incredulos, & repromissionem fidei atq; obedientiæ fidei; instrumenta huius fæderis sunt duo, verbum Evangelii, & sacramenta Evangelica : deniq; duratio seu continuatio est æterna. Cæterum duo ista fædera figurantur ab Apostolo per Hagar & Saram ad Gal. 4. quatenus excidimus fædere creationis seu legis, quæ ideò tenet sceptrum iræ, & sumus sub fædere gratiæ seu Evangelii, quod ideò tenet sceptrum gratiæ.

2. Fædus gratiæ initum est cum homine lapsa per modum testamenti. Itaque sicut in testamento tria necessario requiruntur, institutio hæredis, obsignatio scripti, & mors testatoris : ita in fædere gratiæ omnes credentes instituuntur à Deo hæredes, & proinde adeunt hæreditatem non iure merito, sed iure hæreditario, quomodo vi-

do videmus infantē in cunis iacentem capere hereditatem absq; ullo suo merito. Deinde hereditas illa nobis obsignatur, interne, testimonio spiritus S. tanquā arrhabone, & externe per sacramenta. Denique mors Christi facit ut suprema & ultima voluntas patris nostri cęlestis sit irrevocabilis.

3. Unum idemque est fœdus gratiæ in V. & N. T. & tantum unum differt ab altero, quantum succus unus idemq; (verbi gr. Staeta) in aliud vas transfusus à se ipso. Nam gratia veteris T. est succus paucioribus & angustioribus vasis exceptus & infusus. At gratia novi T. est idem succus & liquor pluribus & amplioribus vasis infusus & exceptus. Deinde fœdus gratiæ in V. T. non ita clare fuit promulgatū ut in novo. Hinc vet^o Testamentum cum luna & luce matutina, novum cū sole & luce meridiana confertur.

4. Non decet novum pannum insuere veteri: neq; idoneum est N. T. novamq; legem confundere cum ceremoniis antiquis & cum lege veteri. Quam in sententiam Christus ait Marci 2. Vinum novum non esse asservandum in antiquis uteribus.

5. Quemadmodum fœdera hominum magnifice promulgantur per caduceatores, & confirmant publicis monumentis: ita Deus fœdus gratiæ promulgavit per prophetas & Apostolos, variisq; beneficiis & iudiciis in V. T. illud confirmavit.

6. Et si lex per se non spectat ad fædus gratiæ, tamen quatenus Deus promittit inscriptionem eius in corda nostra, omninò ibi locum habet: ita ut lex & Evangelium rectè comparentur duabus illis pugnis quas Deus fieri iussit Num. 12.

LOCVS X. DE PERSONA ET
OFFICIO CHRISTI.

I.

NOMINA, tituli, prædicata, & attributa Christi metaphorica (ut & propria) distinguuntur in sex classes. Quædam enim concernunt ipsius essentiam, sive naturam Divinam, ut turris, rupes, &c: quædam personam eius divinã, ut character, imago, &c: quædam humanam naturam, ut surculus & germen Davidis &c: quædam personam eius constantem ex duabus naturis, ut scala cæli, leo de tribu Juda &c. quædam ipsius officia, eaque singula, vel bina vel universa, ut pastor, via, petra, lapis, agnus, panis vitæ, advocatus, ianua &c: quædam denique statim exinanitionis & exaltationis, ut termes, primogenitus ex mortuis.

2. Typi præcipui Christi servatoris nostri in V. T. hi sunt. Adam, quatenus fuit stirps omnium suorum hæredum, & pro illis dona accepit, & sponsam suam ex latere suo accepit: Enoch translatus in cælum: Noe quatenus prædicavit longo tempore ante diluvium:

vium: Melchisedeck quatenus fuit sine patre & matre, itemq; sacerdos & Rex: Joseph quatenus fuit venditus à fratribus, liberatus & liberans: rubus ardens, quatenus ignis in rubo non consumens illum, est imago Deitatis in carne habitantis. Moses expositus in infantia multis periculis & educens populum ex Ægypto: Manna ratione perfectionis & refectiois: Serpens æneus ratione exaltationis & remedii: Arca fœderis, quatenus fuit symbolum propitiationis, & habuit lignum putredini non obnoxium auroq; obductum: summus pontifex, quatenus sacrificavit, oravit, fuit unctus, & indutus fuit habitum magnificentissimum, in quo excelluerunt Urim & Thummim, itemq; pectorale: Omnia sacrificia, quatenus fuerunt hylastica: Josua, quatenus introduxit populum in terram promissam: Simson, ratione roboris in vita & in morte: Omnes reges ratione unctionis: David, ratione exilii, liberationis, victoriarum, nominatim illius, quam reportavit de Goliatho: Salomon, ratione ædificationis templi & pacis: Elias, ratione oraculorum, miraculorum & translationis in cælum: Elisæus, ratione unctionis & miraculorum: Jonas, ratione sepulturæ triduanæ: Cyrus, quatenus laxavit captivitatem Babylonicam: plena enim est scriptura V. T. huiusmodi typis, ita ut rectè veteres dixerint: Oportet ita legere scripturam,

ram, ut singulas ipsius syllabas sanguine Christi tinctas esse cogitemus.

3. Unionem personalem duarum in Christo naturarum illustrarunt Justinus Martyr, Athanasius, Cyrillus & alii similitudine animæ & corporis, quæ duo unum constituunt hominem. Similitudine ferri igniti usi sunt Basilius Apollinaris & Theodoretus; sicut ligni & cauterii igniti, Athanasius, Carbonis igniti Cyrillus, gladii igniti Damascenus. Vis autem huius similitudinis hæc est: quemadmodum in gladio ignito duæ naturæ manent salvæ & distinctæ, videlicet ignis & ferrum. Et salvæ atque distinctæ manent utriusque proprietates & operationes, quia ferrum secat & ignis urit, & denique est perichoresis naturarum & actionum, quia gladius ignitus secando urit, & urendo secat: ita in Christo manent distinctæ duæ naturæ, ipsarumque proprietates & actiones, etsi intima est *περικύρησις*. Porro similitudine corporis solaris & luminis solaris usi sunt Justinus & Athanasius. non solum ut ostenderent unionem esse intimam, sed etiam distinctam & inæqualem: ita ut huic etiam pertineant similitudines manus unitæ corpori, & urbis unitæ mari. Ad extremum maximè apposita est similitudo surculi, qui truncato insit⁹ suam retinet essentiam, etsi non habet propriam subsistentiam. Quamquam hæc similitudo etiam paulò aliter solet applicari. Fac enim truncum esse

esse (verbi gratia, pomum, arborem) qui habeat unum surculum nativum, alterum infirmitium, puta pyri arboris; hic rectè dicis, est pomus, est pyrus, & tamen una est arbor; ita rectè dicis, Christus est Deus, & Christus est homo, neque tamen duo sunt Christi, sed unus est Christus.

4. Christus est sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominē lumine intelligentiæ Joh. 1. & omnem electum lumine fidei. Quando hic sol patitur eclipsin, nostro vitio, multa nobis incommoda inde oriuntur.

5. Nomen Jesus est nux myristica totius scripturæ; breviarium Catechismi, epitome Evangelii, myrothecium salutis, & denique mel in ore, μέλι in aure, & iubilum in corde: nomen Christus est nodus symboli Apostolici, quia coniungit primam & tertiam illius partem.

6. Sicut filii Jacobi apud Josephum nihil efficere potuerunt, absq; Beniamino: ita nos in foro poli nihil agimus sine Christo.

7. Ut pelicanus pullos à serpente ad morsos sanat proprio sanguine: ita Jesus Christus sanguine suo nos restituit in integrum.

8. Quemadmodum sole arborem superillucente, si securis incidat arborem, non inciditur sol: ita patiente carne Christi, impassibilis mansit Deitas.

9. Sicut

9. Sicut purpura aut diadema in terra iacens non honoratur, sed tum demum, si rex iis sit redimitus : ita in λόγῳ adoramus carnem.

10. Quemadmodum theriaca & aliud quodvis alexipharmacum, geminum habet efficaciam, aptitudinalem, & actualem, & illam quidem in se & sua natura, hanc vero in applicatione sui legitima : ita mors Christi est tanti pretii, ut possit expiare omnium hominum peccata, etsi non expiat ipso actu & eventu nisi credentium. Rursus sicuti sol sufficit omnibus hominibus illuminandis, & tamen non illuminat cæcos : ita quoque se habet mors Christi.

11. Christus est α & ω , non solum ratione aternitatis, sed etiam quia est *ἐντελέχεια πρώτη* & *δεύτερα* scripturæ & credentium.

12. Sicut tres sorores possunt texere unam togam, quam non nisi secunda sibi aptat : ita tres personæ sacros. T. creant carnem, quam sibi appropriavit secunda persona.

13. Quemadmodum quando læsus est senatus urbis, unus ex ordine senatorio potest suscipere partes mediatoris, & ita mediatorem agere apud se & collegas suos : ita

Christus est mediator apud patrem, se ipsum, & Spiritum sanctum.

LOCVS XI. DE FIDE.

I.

Fides vera (id est salvifica) longè excellentissima habet elogia in scripturis, & apud Patres, hoc modo: Est scutum & thorax sanctorum anchoræ conscientiæ: Anima animæ: Ratio rationis: thesaurus absconditus: differentia specifica Christianorum: mater bonorum operum (adeoque etiam charitatis) nominatim precationis: fax præluces omnibus bonis operibus: fundamentum & radix bonorum operum & omnium virtutum theologiarum: victoria nostra 1. Joh. 5. Lucerna totius hominis: lumen inextinguibile: lampas Christianorum: Manus, os & stomachus, quo Christum omnibus suis gratis vestitum accipimus, edimus: instrumentum instrumentorum: donum donorum (ratione perfectionis:) radix vitæ sanctæ: Character filiorum Dei: clavis, quâ thesauri, qui in Christo sunt, nobis aperiuntur: Mater solidi gaudii (id est spiritualis:) nutrix conscientiæ: oculus quo videmus invisibilia: pignus æternæ hæreditatis: arrha & *πρόξενος* pacis cum Deo: fructus & sigillū electionis: scala qua è terrâ in cælum certò & tutò ascendimus: Lorica fidelis animæ: tessera unionis nostræ cum Christo: Vinculum quo summo bono per Christum unimur: deniq; oleum,

oleum, quo vegetatur lampas bonorum operum.

2. Fides mortua (id est sine bonis operibus) est veluti cadaver exanime, manus arida, carbo extinctus & candela.

3. Sicut in radice arboris nulla prorsus apparet pulchritudinis species, & quicquid est in arbore pulchritudinis, ex illa procedit: ita fides iustificans videtur esse ignobilis & nihilominus tamen ex illa procedit omnis nobilitas tum operantis tum operis. Deinde sicut radix arboris defenditur calore terræ à frigore hyberno: ita fidei iustificantis habitus per gratiam spiritus S. semper manet in electis.

4. Intellectus est merces fidei, iuxta illud: *Noli intelligere ut credas, sed crede ut intelligas*: itaque fides malè definitur per ignorantiam.

5. Sicut in turri consistentes duo consequuntur bona (nam & ab hoste sunt tuti, & hostem maxime lædunt) ita qui in fide Christi persistit, habet omnia arma defensionis & offensionis.

6. Totum Dei verbum est veluti circumferentia, in qua fides iustificans sese exercet: sed gratuitæ promissiones in Christo fundatæ sunt instar centri.

7. Fidei iustificantis gradus non solum in diversis hominibus, sed & in uno eodemque homine variant, ita ut fides nunc sit arundo

rundo firma, ignis flammans, lychnium clarè ardens, oculus acutus, & manus firma: nunc arundo quassata, ignis sub cineribus latitans, lychnium fumigans, oculus hebes, & manus infirma.

8. Fides est veluti granum synapis, quod licet sit exiguum, tamen in maximam excrescit arborem.

9. Sicut corpus absque spiritu mortuum est: ita & fides illa, quæ est absque operibus, mortua est. At verò fides, quæ est facta bonis operibus, est viva, quomodo arbor plena fructibus est viva. Nam vita cognoscitur ex vitali facultate, & hæc ex vitali operatione.

10. Quemadmodum charitatis actus alius est internus & elicited, ut diligere: alius exterior & imperatus, ut dare elemosynam: item alius principalis, ut diligere Deum, alius minus principalis, ut diligere proximum: ita fidei iustificantis actus multi sunt, videlicet applicare sibi iustitiam Christi, parere ex se fiduciam, spem & charitatem, credere firmiter, omnia peccata sibi esse remissa propter Christum, certò credere, se esse electum, seque non posse excidere iustitiâ CHRISTI &c. Ex his autem actibus alius est elicited & immediatus, videlicet credere remissionem peccatorum propter iustitiam Christi, seu iustitiam Christi sibi adiudicare, &
ita

ita fides est in solo intellectu, non speculativo, sed pratico: Alii actus sunt imperati & mediati, ut parere fiduciam, atque ita fides collocatur in voluntate. Fidei iustificantis actus, alius est iustificans, ut credere historias in verbo Dei consignatas. Porro actus fidei iustificantis, alius est generalis, ut credere omnia, quæ in verbo Dei sunt revelata: alius specialis, ut sibi applicare meritum Christi. Deniq; actus fidei iustificantis alius est ordinarius, quales sunt actus modò commemorati; alius extraordinarius, ut posse edere miracula. Quod attinet ad fidem temporariam, illam fides iustificans non potest includere, quia videlicet iustus fidei temporariæ est momentaneus, perinde ac si quis lingua gustet peccatum.

11. Tres sunt columnæ fidei iustificantis, iuxta illud poëtæ Christiani:
In rebus dubiis una est medicina Iehova,

Cor patriū, os verax, omnipotensq; manus.
Nam ad tres illas classes revocari possunt omnia fiduciæ argumenta: videlicet à præterito ad præsens, ab experienciâ, &c.

12. Quia promissio Evangelica & fides sunt correlativa, omninò infantes illi electi, qui in tenerâ ætate evocantur, habent fidem iustificantem, non in fructu aut messe, sed in radice & semente: Quomodo infans dicitur habere rationem, actu videlicet primo.

13. Domus Dei (id est Ecclesia & templū Spiritus sancti, seu quilibet fidelis) credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.

14. Spes est anchora, quæ sustinet naviculam fidei fluctuantem inter Scyllam & Charybdim: est baculus necessarius peregrinandi in via huius vitæ: est columna, quæ sustentat alias virtutes: denique est galea salutis.

15. Charitas est veluti quæ continet radios solis: est vinculum perfectionis: magnes spiritualis: fructus fidei: quotidianum exercitium fidelium: summa legis: denique oleum supernatans aliis virtutibus.

LOCVS XII. DE POENITEN-

TIA.

I.

Pictura poenitentiae apud Ausonium est eiusmodi:

Sum dea, quæ facti non factique exigopanas,

Nempe ut poeniteat, sic Metanœa vocor.

Dicitur etiam reversio & conversio: ubi vox *revertendi* notat terminum à quo, scilicet à malo sive à tenebris: Vox *convertendi* terminum ad quem, scilicet ad bonum, sive ad lucem.

2. Partes poenitentiae sunt mortificatio & vivificatio. Mortificatio sic dicitur, quod ut corpus emortuū vires suas iam nō exerit,
ut

ut antè, ita nec peccatum in homine pœnitente, quod priùs in ipso vivebat, iam fractum & enervatum, iam amplius profert fructus mortiferos. Vivificatio contra sic dicitur, quòd homo priùs in peccato mortuus, iam vivat Deo, & actiones vitæ edat. Dicitur autem *mortificatio* modò veteris hominis sive Adami veteris, modò carnis, *vivificatio* autè modò novi hominis seu Adami secundi & novi, modò spiritus: Quia homo ab Adamo vetere habet peccatum, in quo computrescit & moritur nisi peccato moriatur, id quod habet à Christo secundo & novo illo Adamo, qui abolet carnem, hoc est facit, ut non amplius seramus & metamus corruptionem in carne Gal. 5. v. 6.

3. Qui contendunt, hominem vi liberi arbitrii posse reparare & dispõere se ipsum ad pœnitentiam, illi ædificium in cineribus quærunt, & facultatem eundi in homine mortuo. Verum est; Deus præcipit, ut nos convertamus. Sed & hoc verum est: Deus præcipit, non tantùm, ut præceptor, qui mandat discipulis, ut adhibeant diligentiam, & simul ipsos iuvat moraliter: sed etiam ut pater, qui mandat filiis, & illos iuvat ipso concursu. Imò ut medicus, qui egro dat medicinam, & postea mandat ut ambulet.

4. Sicut ferrum missum in ignem amittit rubiginem, & totum candens efficitur: Sic homo integrè ad Deum se cõvertens, à torpore

porē exuitur, & in verum hominem transmutatur. Ita verò mutatio neq; est substantiæ (illa enim bona est) neq; semel & simul perficitur, sed indies est perficienda, quantum homini veteri detrahitur, tantum novo quotidie addatur. Interim tamen à parte meliori, itemque à statu, & deniq; ab eventu *spirituales* denominamur: quia videlicet vi spiritus caro domatur, & spiritus tandem dominatur.

5. Solent in civitatibus ad maculas & sordes corporis extergendas esse balnea. Idem fit in Ecclesiâ: ubi sunt tria balnea, sanguis Christi, baptismus, & pœnitentia. In primo eluunt sordes animæ meritoriè: in secundo sacramentaliter sive mysticè: in tertio formaliter. Duo autem ista balnea, baptismus & pœnitentia eluunt peccata, quatenus sanguine Christi sunt referta. Cæterum crebræ lotiones Judæorum in V. T. fuerunt typi trium istorum balneorum.

6. Pœnitentia à Theologis confertur cum motu physico, in quo nō solùm sunt duo termini, à quo & ad quē, sed etiā realis mutatio. Sicut itaque in naturali generatione aliud corrumpit aliud generatur: ita in pœnitentiâ vetus homo corrumpit, novus homo generatur. Quid autē est vetus homo, nisi filius Diaboli, servus peccati, hæres gehennæ? Quid novus homo, nisi filius Dei, servus iustitiæ, hæres vitæ æternæ? Huius generatio est illius corruptio: hic nascit, ille moritur.

7. Pœnitentia hypocritica, quæ non est coniuncta cum emendatione, est sicut falsa moneta, quâ debitor conatur satisfacere creditori. E cōtrario vera pœnitentia est instar probæ monetæ (utpote cui impressa est imago Dei) quâ satisfacimus Deo, non quidem ratione iustificationis (ita enim λόγῳν satisfacit in solidum) sed tamen ratione continuationis.

8. Pœnitentia est tabula naufragorum, hoc est peccatorum, qui faciunt naufragium gratiæ Dei, non quidem primæ (id est gratiæ gratum facientis) sed tamen secundæ (id est gratiæ gratis datæ) non tamen in solidum aut in finem.

9. Qui rectè cupit agere pœnitentiam, imitetur agricolam, qui spinis purgat agrum suum, & aratro eum scindit, & postea serit in eo semen.

10. Pœnitentia est velut scala quædam, quâ ascendimus in Hierusalem id est pacis visionem. Huius verò scalæ sunt septem gradus, qui respondent septem Psalmis pœnitentialibus, hoc ordine: *Sextus* timor pœnitentiæ: *trigesimus secundus* dolor culpæ: *tricesimus octavus* spes veniæ: *quingagesimus primus* amor munditiæ: *centesimus secundus* desiderium cœlestis patriæ: *centesimus tricesimus* diffidentia virtutis propriæ: *centesimus quadragesimus tertius* fiducia perseverantiæ.

II. Sic

II. Sicut triticum inter duos lapides molares teritur, & separatur à cortice suo, & fit similago munda: sic fideles inter legem Dei & crucem conteruntur & carnem deponunt & spirituales fiunt. Deinde sicut aromata & granum synapis quò magis tunduntur, eò magis vim suam exerunt: ita filii Dei rebus adversis pulsati inardescunt ad fidem, spem & charitatem.

12. Pœnitentia est velut arca, in qua custoditur thesaurus omnium virtutum. Hanc verò arcam solus Deus fabricat: sed Diabolus unicè studet illam confringere & eripere: ita ut peropus sit sollicitissimè illam custodire.

13. Quemadmodum crux Christi est trophæum nostrum ratione iustificationis: ita crux nostra est trophæum nostrum ratione sanctificationis. Hanc itaque libentes lætiq; portemus, imitati Simonem, qui iuvit Christum portando crucem ipsius. Quicumque enim crucem libenter portat, illi crux dulcescit, & ille invenit paradisum in terrâ. Neque est, quod nobis imaginemur crucem nostram esse graviolem, quàm sit crux aliorum, ita enim est ut veteres dixerunt: Si fieri posset, ut omnes & singuli christiani cruces suas unum aliquem in locū comportarent, & cuilibet daretur optio aliam quàm suam crucem eligeret, quisque protinus ad suam accederet.

D

14. Quia

14. Quia patientia est herba, quæ non crescit in nostro horto, & si crescit, facile exarescit, oportet cœlestis hortulani gratiam absque intermissione petere, & quidem petere per gemitum turturis.

15. Bona terrena, si quis ea malè acquirat, malè expendat, malè retineat, malè diligit, sunt veluti spinæ, & aureum patibulum, & laqueus: at verò si quis eadem benè acquirat, benè expendat, benè retineat, & benè diligit, sunt proxenetæ gratiæ apud Deum & homines.

LOCVS XIII. DE JUSTIFICATIONE.

I.

Vocabulum iustificationis in presente nostro argumento est forense seu iudiciale. Nam & significatio eius est iudicialis, & vocabula eidem æquipollentia sunt iudicialia, & eius contrarium est iudiciale. Principio enim vox hæc notat actum iudicalem in Psal. 143. v. 2. in quo est debitum Matth. 6. v. 12. Reus homo peccator Rom. 3. Testis conscientiæ Rom. 2. tribunal iustitiæ & gratiæ 1. Cor. 5. v. 10. Advocatus Christus 1. Joh. 2. v. 1. Iudex Deus Act. 10. v. 42. Gratiæ seu misericordiæ Psalmo 103. & absolutio seu remissio peccatorum Psal. 32. v. 1. Deinde vocabula æquipollentia sunt solvere Matth. 16. v. 19. remittere peccata Joh. 20. v. 23. condonare pecca-

peccata Coloss. 2. v. 13. reconciliare 2. Cor. 5. v. 19. Chirographum cruci affigere Coloss. 2. vers. 14. obsignare peccata Deut. 9. vers. 24. abicere peccata in profundum maris Mich. 7. Ad extremum iustificationi Evangelicæ opponitur accusatio, condemnatio, ligatio, peccatorum retentio, execratio &c. Rom. 5. vers. 6. cap. 8. vers. 33. 34. Matth. 12. vers. 37. cap. 16. vers. 19. Joh. 20. v. 23. 2. Cor. 3. v. 9. &c. Quæ cum ita fiat, errant Papistæ, quibus iustificatio est infusio iustitiæ, sicut calefactio, dealbatio alboris &c. vel absolutio à peccatis, & infusio iustitiæ inhærentis simul. Quæ posterior sententia iustificationem collocat in duobus prædicamentis: quia absolutio à peccatis est relatio, iustitia inhærens est qualitas.

2. Iniustificatione verè tolluntur peccata, quatenus non imputantur, iustitia Christi teguntur, & in iudicio Dei non recensentur. Etenim peccata nostra sunt macule, sordes, inquinamenta, quæ eluuntur, absterguntur, emendantur per sanguinem Christi I. Joh. 1. v. 7. *Deinde* peccata sunt vincula, funes, compedes, & catenæ, quibus liberamur & expendimur per redemptionem Christi I. Tim. 2. 6. *Tertiò* peccata sunt morbi, vulnera, livores & plagæ, à quib⁹ sanamur p Christum medicum spiritualem Matth. 11. v. 26. *Quartò* peccata sunt p̄sentissima mors animæ, quâ Christus destruxit, & nos vitæ restituit,

tuit, adducendo iustitiam seculorum Dan. 9. v. 24. Sed Becanus hæc quatuor similia pro se citat, & ait, ex nostra sententia sequi, maculas in nobis manere, nos vincula nostra retinere, vulnera & morbos in nobis relinquere, & animam nostram mortuam esse in peccatis: quod imputativa iustitia non tollat malum nostrum, sed tantum tegat, perinde ac si medicus ægrotum pallio tectum à se dimittit. Verum non attendit, quid sibi velit nostra sententia. Dicimus enim, peccatum verè tolli, deleri, & exhauriri in iustificatione, quatenus in iudicio Dei censetur ita sancti, ut nulla in nobis insit macula, propter arctissimam illam unionem, quâ fit, ut Christus, & nos simus una persona. Deinde tametsi iustificationem distinguimus ab infusione iustitiæ, à sanctificatione & glorificatione, non tamen separamus ista tria, sed ita docemus: In iustificatione tollitur peccatum, quantum ad damnationem, & non imputationem; in sanctificatione, quantum ad dominationem; in glorificatione, quantum ad inhabitationem. Nimirum iustitia Christi est vestis purpurea & holoserica, quæ nos tegit & ornat & defendit, & præfigurata fuit per habitum Aharonis Exod. 28. Sed nostra iustitia est vestis nivea, quæ nos ornat, at verò non defendit adversus iram Dei. Sed iniquiunt adversarii, egregiam verò illam vestem vestram, qui docetis ex Esa. 64. & Phil.

Phil. 3. Bona opera vestra esse pannum menstruata, & tanquam stercorea. Resp. Confunditur hic formalis ratio cum concomitantia, ut disputatores amant loqui. Etenim bona nostra opera formaliter bona sunt, sed per concomitantiam sunt polluta. Cæterum Christus ita est sponsor noster ut nõ tantum diluat debitum, sed etiam insuper nobis largiatur aurum, margaritas, & omnino opes spirituales: ut ita accipiamus geminum ab ipso beneficium, solutionis & opulentia, & ditationis. Desinat itaque Becanus tragicum exclamare, ex nostro dogmate sequi, iustificatos esse similes sepulchris dealbatis, quæ intus plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitie: similes virginibus fatuis, quæ non habent oleum iustitiæ in lampadibus suis, existimantes alienum oleum sibi sufficere: Similes hædis fætentibus, qui ovium numero à pastore censentur: Similes lupis, qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt feræ rapaces. Desinat inquam sic rhetoricari: quia disertè docemus, nos non reconciliari Deo, quin simul donemur inhærente iustitiâ. Nam neq; sine fide iustificamur, & ita iustificamur, ut spe & charitate donemur.

3. Quemadmodum Jacob indutus vestimento primogeniti, pro primogenito est reputatus, & benedictionem atque hæreditatem à fratre revera obtinuit Gen. 27.

Ita nos induti iustitia Christi efficimur iustitia Dei in ipso 2. Cor. 5. vers. 21. Deinde quemadmodum sacerdoti Jehosuz Zach. 3. primùm vestes sordidæ detractæ, postmodum vestes novæ indutæ sunt, imposita quoque capiti eius psydari munda: sic nos veteri veste peccati ita exuimur, ut splendida iustitiæ Christi veste induamur Esa. 67. pallium iustitiæ. Itaque iustitia Christi etsi est extrinseca & aliena, ratione principii & subiecti originarii, intrinseca & propria ratione subiecti adunati: cuius rei imago luculenta est in sole & lunâ. Nam lumen solis proprium est, mutuatum in lunâ. Nimirum nos sumus corpus Christi, & membra ipsius, & palmites eius, qui sunt in vite, & in quibus est vitis Rom. 12. vers. 5. 1. Cor. 12. v. 11. Joh. 5. vers. 4. itaq; nos per iustitiam Christi sumus iusti, non tantùm efficienter seu meritorie, sed etiam formaliter, quatenus nempe illam iustitiam tanquam vestem nuptialem Matth. 22. & stolam Luc. 15. & byssum puram Apoc. 19. induimus, & nobis verâ fide intimè applicamus.

4. Quemadmodum in sanatione corporis primò requiruntur aliquæ dispositiones & præparationes in homine ægroto, ut purgatio, sectio venæ &c. Deinde sequitur ipsa sanatio, quæ est expulsio ægritudinis, & bona corporis habitudo: ita in iustificatione est præparatio, non vi liberi

arbi-

arbitrii, sed beneficio Dei. Deinde est expulsio peccati, & bona hominis spiritualis habitudo, eaque per meritum & efficaciam Christi. Porro ut sanitas acquisita conservatur per observationem præceptorum medici: ita & hîc se res habet. At non sicuti sanitas corporis amittitur per neglectum præceptorum medici, & nemo certus est quando sanus sit mansurus: ita quoque hîc est comparatum. Etenim sanitas spiritualis est inamissibilis.

5. Quemadmodum in dealbatione parietis unâ & eadem actione nigredo tollitur, & albedo inducitur. Itemq; in repletionè vasis unâ & eadem actione vacuum pellitur & vas impletur: denique in vestiturâ nuditas unâ eademq; actione tegitur & corpus ornatur: ita in iustificatione abiudicatio iniustitiæ nostræ, & adiudicatio iustitiæ Christi, seu remissio peccatorum & imputatio iustitiæ Christi, fiunt unâ actione, etsi termini sunt distincti. Hic perpetuò memineris, Christum esse plenum liberatorem, ita ut non solum nos redimat, sed etiam adoptet: Quemadmodum videlicet maius est beneficium, redimere mancipiû aliquod, & illud redemptum insuper adoptare, quàm tantum redimere.

6. Sicut clementia principis donantis, & munus donatum, & manus donum istud accipiens sibi que adiudicans, dicuntur dita-

re: ita gratia Dei, iustitia Christi, & fides sal-
 vifica dicuntur nos iustificare. Nimirum
 sicut manus pauperis apprehendit eleemo-
 synam à divite porrectam: ita fides pecca-
 toris apprehendit iustitiam Christi à Deo
 patre oblatam. Item sicut olla continet in
 se thesaurum, & hac ratione hominem lo-
 cupletat: ita fides comprehendit iustitiam
 Christi, & sic hominem iustificat. Denique
 sicut annulus, cuius palà gestat hæmatitem,
 dicitur sistere sanguinem: ita fide purifican-
 tur corda.

7. Si dicam, solus oculus vidit, non hoc
 dico, oculus solitarius, vel separatus ab ani-
 ma, cerebro &c. videt: sed hoc volo, oculus
 est unicum videndi instrumentũ, non etiam
 alia corporis membra: ita si dicam sola fides
 iustificat, non hoc dico, fides solitaria sive
 separata à bonis operibus iustificat: sed hoc
 volo, fides est unicum instrumentum appre-
 hendendæ iustitiæ Christi, non etiam opera.

8. Quemadmodum hæres tenetur offi-
 cium facere hæredis, non ut mereatur hæ-
 reditatem, sed quia hæreditas non datur, ni-
 si sub conditione: ita filii Dei necesse habent
 studere bonis operibus, quia hæreditas vitæ
 æternæ promittitur sub conditione bono-
 rum operum. Et propter istam promissio-
 nem vitæ æternæ dicitur merces hereditatis
 Col. 3. v. 24. cuius hæreditatis fundamentum
 est Christus Rom. 8. Psal. 7.

9. Me-

9. Meritum Christi tam pretiosum est, ut qui merita hominum affluere illi velit, perinde faciat, ac si quis pallio pretiosissimo atq; splendidissimo holoserico panniculos vilissimos & sordidos ex lanâ soloci & rudi affluere instituat.

10. Sicut merces operariis datur post opus peractum : ita piis vita æterna dabitur post peracta huius vitæ bona opera. Item ut merces debetur operariis ex pacto & iure promissionis : ita & vita æterna debetur nobis. Denique ut merces includit meritum : sic & vita æterna præsupponit meritum Christi.

11. Quemadmodum si Rex proponens mille ducatos, hac lege, ut qui primus in stadio ad metam percurrente pervenerit, habeat istud præmium, dici non potest, quòd levis ille & brevis labor præmium mereatur : ita vita æterna à cœlesti agonothea proponitur legitimè currentibus & certantibus.

12. Sicut vinum generosum, saccarum, aroma, non placent, si sint in vase sordidato, vel intoxicato : Sic opera in se bona non placent Deo in persona non iustificata. Deinde sicut opus unum idemque, à filiolo & servo profectum, non æquè placet patrifamilias : ita non æquè Deo placent opera reatorum & non reatorum.

LOCVS XIV. DE LIBERTATE
CHRISTIANA.

I.

Quemadmodum servitus civilis & corporalis apud Judæos & Romanos erat conditio miserabilis subiectionis: ita servitus spiritualis, quâ facti sumus servi peccati, Satanæ, & omnimodæ vanitatis, est conditio omnium deploratissima. Concurrunt enim hic omnes servitutis miserabiles species, hoc modo. In politicis sunt servi (id est non liberi) primò naturâ seu nativitate. 2. ad publica opera, ut ad triremes damnati, adeoque servati pœnæ. 3. Qui se in servitatem sponte vendiderunt. 4. Capti ab hostibus. 5. Venditi ab hostibus. Quæ genera omnia concurrunt in homine, postquam excidit statu integritatis, seu primæ væ libertatis. Atque hæc causa est, quod servitus Ægyptiaca filiorum Israël, & captivitas Babylonica figurarunt hanc nostram servitatem.

2. Apud Romanos tria erant hominum genera, videlicet servi, infimæ conditionis: ingenui, supremæ conditionis, utpote qui nati erant liberi, nec unquam servi erant. Deniq; Liberti mediæ conditionis, quippe qui defierant esse servi, & quos Domini ex conjuncta servitute manumiserant: Eundem in modum Adam integer erat ingenuus,

genus, seu præditus libertate innocentia
seu primæva : idem deficiens à Deo , iustâ
condemnatione factus est servus. At per
Christum factus est libertus , id est donatus
libertate gratiæ (id est iustificatione & san-
ctificatione) & gloriæ in glorificatione.
Nos itaq; sumus liberi non nascendo (qua-
les se profitebantur Judæi Joh. 8. vers. 33.)
sed renascendo : non remissione naturæ,
sed promissione & manumissione gratiæ.
Hæc autem manumissio non fit propter
nostra merita , quomodo apud Romanos
servi benemeriti manumittebantur : sed
ex miseratione Dei. Porro non ut apud
Romanos ingenui erant potiores libertatis:
ita etiam in regno gratiæ. Nam hîc liber-
tas gratiæ est potior libertate naturæ , quia
CHRISTUS nos liberavit à maledictione
legis , à necessitate iustificationis quærenda
per legis præstationem , & à dominatu
peccati , adeoque à tyrannide Satanæ.
Quem statum felicem CHRISTUS acqui-
sivit omnibus membris suis in V. & N. Test.
& quidem cum auctario perseverantiæ. Ut
verò simus quoque cives N. Test. Christus
insuper nos liberavit à iugo ceremoniarum
legis , ab onere traditionum humanarum,
quantum ad cultum Dei , & ab onere ini-
quorum mandatorum. Quare CHRIS-
TUS nos liberavit ab omni iugo, quia con-
fregit iugum legis moralis , quantum ad

D e

execra-

execrationem & rigidam exactiorem ;
 iugum peccati , quantum ad dominatio-
 nem ; iugum ceremoniarum Mosaicarum,
 quantum ad observationem operosam &
 onerosam ; Jugum denique traditionum
 Antichristianarum , & impiorum manda-
 torum.

3. Quemadmodum sepulchri violator fit
 infamis: ita si quis ceremonias Mosaicas ho-
 nestè sepultas , postliminiò revocare velit,
 meritò habetur sepulchri violator. Deinde
 ille erit similis viro adulto , qui crepundiis
 ludere instituit , & ita repuerascit : item
 studioso , qui è carceribus scholarum emis-
 sus redit ad prima elementa. Denique quia
 Christus sustulit parietem intergerinum, &
 velum templi scissum est , ineptum fuerit
 augustale Dei & ipsius palatium contrahere,
 & veluti in casam convertere.

4. Meritò insanus habetur, qui ex carce-
 re squalido liberatus petulanter in illum re-
 dit. Sic qui liberatus à Christo , peccatis sese
 oblectat, redit in carcerem, ex quo erat di-
 missus. Semper itaque cogitemus, nos tum
 demum esse liberos , adeoque dominos
 splendidos, iuxta & potentes, si non servia-
 mus, vel potius nos ipsos mancipemus pec-
 catis. Stolidus profectò est, qui servit rei de-
 teriori. Quare cum simus regale sacerdo-
 tium, itemque sacerdotes & reges Dei no-
 stri,

stri, par est, ut impleamus mensuram huius nominis.

5. Servi apud Romanos dicti sunt, quòd cum iure belli possint occidi, à victoribus servabantur: & ideò ipsorum officium erat servare commissa à dominis: ita quia Christus ingenti hoc beneficio nos affecit, ut nos hosti creptos servaverit: officium nostrum est, operam dare huic Domino nostro, eumque colere, amore, honore, subiectione & obsequio. Ita ut ipsi soli simus addicti & mancipati. Hæc enim omnia insunt in officio servorum. Quare licet nos non simus servi, quatenus servitus notat ingenium servile vilemque statum: tamen sumus servi officio & cultu: ita enim est ut Apostolus docet Rom. 6. non sumus amplius mancipia peccati, sed milites & servi iustitiæ.

6. Libertas Christiana graphicè depingitur Gen. 16. Rom. 9. Gal. 4. in Sará & Hagar, Isaac & Ismaël.

7. Quemadmodum subditi præstant homagium seu iuramentum fidelitatis, & quãdiu hoc servant, retinent ius civitatis: ita nos astrinximus nos ipsos Deo huiusmodi iuramento, quod quamdiu servaveris, retinemus privilegia filiorum Dei.

 LOCVS XV. DE SCANDALO.

I.

Quemadmodum scandalum est obstaculum viarum, hoc est offendiculum, quod in viâ ambulantiem facit impingere, ut cespitet, cadat & claudicet: ita etiam se habet dictum vel factum, quo fit, ut aliquis inoffenso cursu non pergat in viâ Domini.

2. Quemadmodum lignum in muscipula per se est causa & occasio offensionis: ita scandalum datum præbet alicui efficacem causam lapsus. Atque hanc ob causam dicitur scandalum activum, oritur autem ex facto, audito, vel per se malo, vel in se adiphoro, sed intempestivè vel facto vel omisso. In illo est duplex peccatum: in hoc simplex.

3. Quemadmodum qui decipulam appetat, non semper decipit bestiam: ita qui dat scandalum non semper nocet proximo. Sic v. g. Christus dicit ad Petrum Matth. 16. *scandalo es mihi*. Hic utique dictum Petri poterat infirmis esse occasio ruina: Christus tamen ideò non impegit. Fuit ergo dictum Petri scandalum datum seu activum: etsi CHRISTUS passivè non impegit.

4. Qui cæco vel puerulo ponit obstaculum in viâ, vel viatori bono, simplici, & incauto

cauto fodit foveam , aut ponit pedicam, omnem humanitatem exuisse iudicatur : ita qui infirmos offendit omnem Christianitatem depofuisse cenfetur. Et ideò hoc scandalum dicitur pufillorum.

5. Sicut lapis angularis in domo non ibi collocatur, ut prætereuntes & prætervefti impingant, & tamen usu venire folet, ut ex incogitantia vel petulantia impingant viatores, cursores, aurigæ: ita bonum dictum vel factum offendere potest alios. Videmus enim mundi fapientes offendi infirmâ specie Christi, abfurditate doctrinæ Christianæ, cruce Christianorum, dilatione auxilii divini &c: ideò hoc scandalum dicitur Phariſæorum, de quo rectè Bernhardus ait: *Melius est ut scandalum oriatur, quàm ut veritas relinquitur.*

6. Quemadmodum in corpore humano sæpenumero inficit aliud: ita sæpè fit, ut in homine regenito manus, oculus, pes &c. ipsum scandalizet Matth. 6. & ideò scandalum rectè dividitur in externum & internum.

7. Quemadmodum oculus farius rectè apprehendit suum obiectum, nō sanus perperam: ita se res habet in negotio fidei. Qualis enim est oculus interior, id est ratio fanata vel corrupta: tale est iudicium de rebus bonis, quæ lætificant bonos & scandalizant malos vel infirmos. Deinde sicuti intuenti
per

per vitrum viride omnia videntur viridia:
sic præconceptæ opiniones sese habent in
homine. Denique sicut

*Sincerum est nisi vas, quodcumq; infundis,
acescit:*

Ita si homo sit malus, malè omnia inter-
pretatur, etiamsi optima quoq; occurrant.
Hinc rectè docent scholæ Theologicæ, &
scandali accepti causæ per se sint, ratio, &
sapientia hominis, ignorantia scripturæ,
præconceptæ opiniones, perversitas & ma-
litia, ambitio, & avaritia, diaboli excœca-
tio, & fascinatio, hæreticorum falsa dogma-
ta, impiorum consilia, autoritas, exempla,
& calumniæ passim sparæ. Causa autem per
accidens, sunt opera recta & honesta, repre-
hensio & obiurgatio peccatorum, doctri-
na Evangelii de Christo crucifixo & resu-
scitato, doctrina de abrogatione legis Mo-
saicæ, paucitas, obscuritas, humilitas,
paupertas, & afflictio illorum, qui sequun-
tur doctrinam Evangelii, vilitas sacramen-
torum &c. Quod attinet ad scandalum
datum, illius causæ sunt doctrina falsa, dif-
fidium doctorum & auditorum, imperitia
doctorum, species mali, malus intel-
lectus libertatis chri-
stianæ.

LOCVS XVI. DE PRECATIONE.

I.

ELogia precationis sunt, quod appellatur, 1. Clavis cœli seu cœlestis curiæ, cameræ & cancellariæ. 2. Clamor cordis, qui penetrat nubes. 3. Colloquium cum Deo, & quidem colloquium familiare. 4. Libellus supplicis, quem offerimus Deo per advocatum nostrum unicū Jesum Christum. 5. Pulsatio ostii paradisi. 6. Scutum in nocturnis terroribus, diurnorum requies, laborum cautela. 7. Pueris ornamentum, senibus solatium, mulieribus optimus mundus, incipientibus primum elementum, proficientibus incrementum, perfectis firmamentum. 8. Fidissimus nuntius, qui ad Deum præmittitur & mandatum suum fideliter & feliciter peragit. 9. Elevatio mentis in Deū. 10. Odor five suffitus Deo acceptissimus. 11. Arma Christianorum. 12. Medicina universalis. 13. Ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, desiderium invisibilium. 14. Oranti subsidium, Deo sacrificium, dæmonibus flagellum. 15. Ignis flagrantis dilectionis, qui cor serenat, abstrahit à terrenis, mundat à vitiis, sublevat ad cœlestia, denique cor nostrum reddit capacius ad accipiendum bona spiritualia. 16. Consolatio flentium, cura dolentium, sanitas ægrotorum. 17. Animæ remedium, & omnium
mise-

miseriarum suffragium. 18. Gemitus columbæ sive turturis. 19. Clamor tacitus, & silentium clamans. 20. Oratio, quam Deus scribit in suo commentario. 21. Præcipuum remedium, ne quid contra Dei voluntatem velimus aut faciamus. 22. Alæ devotæ animæ. 23. Oris & cordis ratio. 24. Musica divina, cœlestis & Evangelica. 25. Fortitudo omnium fortissima. 26. Vinculū Dei & animæ. 27. Commune opus electorum angelorum & hominum. 28. Genuflexio cordis. 29. Ars artium: itemque ars facillima, eademq; difficillima.

2. Quemadmodum respirare nunquam est intempestivum: sic neq; invocare Deum in spiritu & veritate: idque usque ad extremum spiritum.

3. Sicuti Medicus non gratificatur patienti, si malè & inutiliter aliquid petat: ut si febricitans roget vinum: & sicut pater filiolo petenti cultrum non dat cultrum, sed librū, libum, saccarum &c: Ita Deus, qui futura, profutura & obfutura providet, non dat sine ratione petimus. Ubi diligenter tenenda sunt ista Theologiæ practicæ axiomata:
1. Si aliquid aliquando tardiùs dat Deus, commendat dona, non negat. Nam diu desiderata, dulcius obtinentur; citò autem data sepè vilescunt. 2. Servat tibi Deus, quod non vult citò dare, ut & tu discas magna magis desiderare. 3. Si Deus non dat ad horam, exercet quærentem, non contemnit petentē.

4. Sæpe

4. Sæpe Deus nos non exaudit ad voluntatē, ut exaudiat ad salutē. Sicut enim si quis petat ab amico denarium, & accipiat ducatum, nō patitur repulsam: ita si quis à Deo petat divitias, honores, sanitatem &c. & illorum loco accipiat patientiā, & plus & satius accipit. 5. Quædam à Deo non negantur, sed ut congruo dentur tēpore differuntur. 6. Qui orat, interdum misericorditer auditur, & interdū misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utilius, magis novit medicus, quàm ægrotus. 7. Si quid contra rationē salutis petitur, salutare nobis est, non accipere non salutare. 8. Repulsæ continuationē debemus evincere precationis cōtinuatione & sanctā importunitate, exēplo viduę Luc. 18. 9. Utilis semper est precatio, si mente fideli fiat, non solūm cūm aliquid accipimus, sed & cūm repulsam ferimus. Interdum enim Deus dat, interdū non dat: Utrumq; utiliter: ut si accipias, si non accipias, aliquid tamen reperis in nihil recipiendo: utq; impetreris, si ve impetres si non impetres in non impetrando. Est enim interdum nō accipere utilius. Nisi enim utile nobis esset aliquando non accipere utilius. Nisi enim utile nobis esset aliquando non accipere, omninō Deus dedisset. Utiliter autem re aliqua excidere, assequi est. 10. Quando non accipis, quod petivisti, aut malē petivisti, aut mala petivisti: aut in oratione nō perseverasti. Oportet

tet enim ut in precibus sit prima, secunda, tertia &c. instantia: seu oportet ut ibi sit replica, duplica, triplica &c.

4. Ut aviculæ alarum motu & velut remigio in sublime tolluntur: sic vir pius & Deum colens, à terrestribus ad cœlestia per precationem se ipsum transfert.

5. Sicut vox hominis sine articulatione est vox corvorum: sic precatio sine devotione est quasi mugitus bouum. Nam quid prodest strepitus laborum, ubi cor est mutum?

6. Utaqua ignem, ita precatio æstum vitiorum extinguit.

7. Quemadmodum in citharâ omnes chordæ debent consonare: ita in precatione & causa, & lingua, & actus, & sermo, & vita, & cogitatio, debent reclamare.

8. Non leonis rugitus bestias sic fugat, ut iusti oratio dæmones.

9. Quemadmodum Cantus galli perturbat aut fugat leonem, ita precatio Satanam.

10. Quemadmodum boni viri congressus & colloquium meliorem reddit colloquentem: ita si per precationem cum Deo colloquamur, imus de fide in fidem, de virtute in virtutem.

11. Precatio sine malis est tanquam avis sine alis.

12. Cùm hominum magnatum auxilia requirimus, sumptus, pecunia, adulatio, & negotiosa tractatio nobis opus sunt. Non enim

enim rectè ipsis dominis licet dare munus, aut cum ipsis colloqui, sed necessum est, prius ministros, apparitores, præfectos domus, procuratores & consiliarios ipsorum munerib⁹ & verbis conciliare, colere. At cū Deo non ita se res habet. Etenim nullius nisi Christi est incensa, hoc est orationes sanctorū, offerre patri in thuribulo aureo, hoc est in magnificā mediatoris maiestate Apoc. 8: quem locum confer cum Apocal. 5. ubi per phyalas aureas intelliguntur corda fide fulgentia: per odora menta, orationes sanctorum, quæ sunt eò ferventiores, quò illi magis laboribus premuntur & in ignem tribulationis iniiciuntur. Denique per carnis mortificationem, velut in minutissimum pulverem rediguntur. Quare qui orationi vacat, non incumbens mortificationi perinde facit, ac si sine igne arida aromata velit accendere. Observa etiam Apocal. 5. preces sanctorum appellari citharas, nō solum propter harmoniam fidei, precationis & reliquorum bonorum operum, sed etiam propter lætitiā: Atque hæc causa est, quod apparatus musicæ Leviticus in V. Test. inter alia est symbolum precationis.

13. Qui regem aut principem adeunt supplicaturi, quàm enixissimè se præparante ut non veniant ebrii aut elingues: deinde, clementiam humiliter implorant: denique non nuges, aut crepundia, sed res rege aut prin-

principe dignas petunt : idem in oratione ad Deum oportet nos facere.

14. Precatio absq; attentione est veluti corpus sine anima , & tanquam navis sine vento & remo.

15. Non rhetoricè sed arithmeticè orandum : ut qui per additionem peccatorum multipliciter offendimus Deum , & divinas pœnas multiplicavimus, credamus per divisionem sanguinis Christi nobis subtrahi omnes regulas falsi.

16. Quemadmodum sacrificaturi tenebantur offerre pecus mundum & integrum: ita qui bene vult orare , adferat cor lotum sanguine Christi & præse ferat integritatem fidei, spei & charitatis.

17. Moses contra Amalekitas depugnans habuit Aaronem fratrem, qui brachia ipsius suffulcivit. Eundem in modum Christus frater noster nobis orantibus supponit quatuor columnas , videlicet misericordiam patris, satisfactionem suam, cū intercessione coniunctam, interpellationem Spiritus sancti, & formulam precandi à se præscriptam.

18. Quemadmodum fervor ignis facit aquam ascendere in ollâ , & fumū in thuribulo: ita devotio dirigit orationē ad Deum, & sicut impetus impellit sagittam: ita gemitus cordis orationem.

19. Qui orat Deum , & interim in peccatis strenuè pergit , perinde facit , atq; si quis regi

regi offerat ferculum in patinâ immundâ, aut vinum in poculo impuro, aut solvat ipsi censum in monetâ falsâ, aut diversa fercula in eodem ponat vase, aut gladio evaginato pacem quærat, aut denique conetur vulnus obligare, in quo ferrum adhuc infixû hæret.

20. Sicut aves non possumus prohibere, quo minus prætervolent caput nostrum, at prohibere possumus ne nidum ponant in pileo vel capillis nostris: & sicut muscas abigere possumus, ne nos mordeant: ita se res habet cum cogitationibus importunis inter precandum.

21. Qui rectè orant, Deo offerunt vitulos labiorum: qui non rectè, offerunt labia vitulorum.

22. Qui recitant preces in linguâ incognitâ sunt similes merulis, psittacis, corvis, picis, & huiusmodi volucris, quæ sæpe docentur ab hominib⁹ sonare, quod nesciunt.

23. Quando oramus contra hostes Dei, simus inimici causæ, sed amici personæ; ut in causis criminalibus & civilibus fieri solet. Deinde oremus, ut pereat opus, sed salvetur opifex.

24. Deus in cultu sui est zelotypus. Itaque rivalem iuxta vel infra se non fert.

In specie de oratione Dominica.

25. De oratione Dominicâ notentur istæ similitudines. I. Christus est cancellarius patris, qui omnium optimè novit stylum curiæ

curiæ cœlestis. Itaque ipsius oratio sit idea, norma, forma, mensura, & canon omnium precationum. II. Oratio ista est breviarium Evangelii & litania litaniarum. III. Ut decalogus in duas dividitur tabulas, quarum prior spectat in Deum, secunda in proximum: ita quoque oratio Dominica duabus constat tabulis, quarum prima concernit gloriam Dei, secunda salutem nostram. IV. Oratio hæc est divinum hexachordum. V. Vox *Pater noster*, sive *Abba*, claudit infernum, & aperit cœlum. VI. Deus peculiari modo est in cœlis, tanquam in regiâ suâ & throno: cū terra non sit nisi scabellum pedum eius. VII. Particula AMEN est sigillum sive signaculum precationis, itemque tonitru, quo terrentur demones. VIII. Quemadmodum laudaturi ingenium alicuius & egregia ipsius facta, nomen ipsius honorificè usurpant, ita ut laus niteat in nomine: ita nomen Dei à nobis sanctificatur, quando ipsius naturâ, proprietates & opera laudamus affectu & effectu. IX. Sicut in quolibet regno sunt quatuor: Rex, subditi, leges, & executio legum: ita quoque in regno Dei, quod amplificari petimus, ista quatuor concurrunt. X. Sicut artifices præclari discipulis suis proponunt perfectam normam sive modulum: ita Christus in tertiâ petitione proposuit imirandos cœlites. XI. Quemadmodum tota quidem hæreditas pertinet ad liberos, sed cuiq; pro sua

suâ
occ
nos
Ch
gia
fati
ve
pro
cun
cor
tim
mu
pec
in i
tion
nos
cor
deb
bis
mif
ter
infi
nat
ten
qua
ven
u

suâ quotâ distribuitur, neque tota à singulis occupari potest : ita totus hic mundus est noster, iure postliminii, quod habemus in Christo. Verùm ita ut Deus nobis inde largiatur, quod nobis alendis & reficiendis est satis : Et hic est panis noster quotidianus, si- ve nostrum demensum. XII. Sicut pater promittens filio suo prædium, hac lege, ut cum fratribus & sororibus alat & colat concordiam, stat promisso : ita cùm nos remittimus peccata proximis nostris, constituimus Deum debitorem, ut nobis remittat peccata, quia nempe hoc promissit. Deinde in iisdem verbis est signaculum, à comparatione minoris ad maius, hoc pacto; quod si nos, qui micam tantum & umbram misericordiae apud nos habemus, cõdonamus aliis debita ipsorum, quanto magis tu, Deus, nobis remissurus es debita nostra, qui fons es misericordiae? XIII. Sicut pater familiãs interdum tentat filiolum deserendo ipsum, ut infirmitatem propriam ipsi ob oculos ponat : ita Deus interdum nos tentat, & hanc tentationem non deprecamur, sed illam, qua Deus tentat iratus, tradendõ hominem ventilandum Satanæ. Quare non petimus, ut Deus nos non ventilet, sed non sinat ventilari à malo.

* * *

E LO-

LOCVS XVII. DE PRÆDESTINATIONE.

I.

Sicut prædestinatio est providentia specialis, ita providentia est prædestinatio generalis. Itaque collatio utriusque multum adfert lucis, hoc modo. *Principio* itaque ne cogitetur Deus in decreto providentiæ & prædestinationis instar fabri cuiusdam, qui horologium pulchrè concinnatum, ponderibus semel elatis, otiosè spectat spatium suum rotarum denticulorumq; adminiculo decurrere: sed potiùs periti cuiusdam in morem musici, qui fidibus sic utitur, ut singulos tonos & cœcentus totidem pulsibus efficiat. *Deinde* Deus est tanquam paterfamiliàs, qui domui suæ, hoc est mundo & Ecclesiæ, ita providet, ut omnia infalibilibiter ordinet & dirigat: id q̄ etiam facit nauclerus in navi. *Deniq;* Deus in utroq; decreto non solùm præscit futura, sed etiã media constituit, & ea disponit ad suum usum & finem: Dissimilis astrologorum, qui multis non diebus tantùm, sed animis etiam antè prædicunt solis lunæque labores, quàm eveniant; ita tamen ut non tantùm eos non efficiant, sed etiam prorsus nihil ad eos conferant, quo eveniant. Deus aliter præscit res, ita nempe, ut illas vel efficiat, vel efficaciter afficiat suâ præsentia.

2. Quem-

2. Quemadmodum abyssi fundum explorare non licet: ita prædestinationis rationem perdiscere nulli possumus. Quare immensum sciendi & inquirendi desiderium, & veluti pruritum demergamus in abyssum voluntatis & libertatis Dei, qui sic est ἀντεξέσις, ut etiam sit παντεξέσις. Si enim in iure civili sacrilegium est disputare de principis potestate, quid amabò dicemus de potestate Dei?

3. Sicut solem oculis inconniventibus intuentes excœcantur, cuius imaginem absq; læsione in aquâ tanquam speculo naturali est cernere: ita qui decretum prædestinationis extra speculum verbi & speculum executionis intueri aggreditur, seipsum magis ac magis excœcat.

4. Aviculæ quæ avolare conantur ex nidis, antequam plumæ in alas excreverunt, decidunt in terrâ, & fiunt præda. Tale quid accidit iis, q̄ vixdum initiati mysteriis religionis Christianæ in cœlum subvolant causasq; electionis & damnationis indagant. Nos itaq; ne in cœlum provolemus prius quàm à revelato Dei verbo alas & plumas sumpserimus. Nam doctrina cœlestis optimè & rectissimè dirigit pedes ad Deum currentium & in cœlum tendentium. Rectè itaq; Bucholzerus: Den Himmel muß man erstlich zu Fuß gehen/ auff Erden anfangen vñ ihme zuvor die Federn wachsen lassen/ ehe man hinauf fliegen.

Quare Deum eligentem in Christo contem-
plemur. Solus enim Christus est scala
cœli: in quâ unâ cum angelis ascendimus &
descendimus. Ideò iterum appositè ait Bu-
chholzerus: *Wer gen Himmel nicht fliegen
kan / der steige zu Fuß hinauff / er hat an
Christo eine gute Lenter* Joh. i. v. 51. Sunt au-
tem *primò* hîc audiendi angeli descendêtes
per hanc scalam; quare scilicet Evangelium
de Christo denuncient Luc. 2. *Deinde* nos
aggregemus ad eosdem angelos ascen-
des per hanc scalam & unâ cum illis ascen-
damus fide verâ & sanctitate non simulatâ.
Ita fiet ut nobis dulcescat Evangelium ele-
ctionis. Semper cogitemus, quòd inchoatio
vitæ æternæ per fidem & sanctitatem sit an-
nulus medius inter inchoationē vitæ æter-
næ factam ab æterno per electionem, & in-
choationem vitæ æternæ perficiendam post
hanc vitam. Non possum quin hic adducam
insigne Lutheri dictum in prologo Ger-
manico super Epist. ad Rom: *Adam muß
zubor tod sein / ehe er den starcken Wein
trincke. Darumb sihe dich vor / daß du nicht
Wein trinckest / wann du noch ein Seug-
ling bist: ein jegliche Lehr hat ihre maß / zeit
vnd alter.* Hoc vult dicere: quicumque cupit
intelligere doctrinam de prædestinatione,
servet ordinem, quem Apostolus servavit in
Epist. ad Rom: Incipiat itaque peccatum
cognoscere ex lege, gratiam iustificationis,
&

& sanctificationis ex Evangelio: tum ascendat ad gloriam electionis : & inde iterum descendat ad gratiam sanctificationis.

5. Sicut figulus ex eadem massâ facit vas ad decus, & vas ad dedecus Rom. 9. ita Deus ex genere humano suâ culpâ misero alios facit vasa misericordiæ, impendendo illis indebitam misericordiam, alios facit vasa iræ, imminendo ipsis debita pœna. In qua similitudine observa triplicem protasin & apodosin. *Principiò* enim sicut figulus habet eandem massam seu idem lutum : ita Deus in prædestinatione occupatur circa homines æqualiter se habentes ; videlicet suâ sponte in peccatum prolapsos. *Deinde* sicut figulus habet potestatem in lutum, & quidem illimitatam, ita nempe ut ex totâ massâ, quanta quanta est, possit facere vasa ad dedecus: ita Deus habet potestatem absolutam in homines suâ ipsorum culpâ miseros, ita ut possit omnes reprobare, imò & damnare, quia nempe omnes pariter sunt reprobabiles & damnabiles. *Deinde* sicut figulus ex hac massæ particulâ urceolum, ex istâ matulam efficit, quia sic ipsi placet: ita Deus hunc miserum eligit, istum miserum reprobabat, quia sic ei placuit Matth. 11. v. 21. Luc. 12. v. 32. Rom. 9. v. 16. Sicut itaque causa discretionis inter varias eiusdem massæ particulas non est in massâ, sed in voluntate figuli: ita & causa discretionis inter hominem electû

& reprobum non est in homine sed in Deo. Porro Deus p̄inde h̄ic facit, ut pater familiās, qui titiones in igne iacentes, aut omnes relinquit, aut quosdā relinquit, aut quosdā eripit: ita Deus nos omnes potuisset relinquere sub æstu iræ, sed alios eripuit, alios nō item, quia sic voluit. Sicut ergō in civilibus sese habet, ut si quis utatur suo iure, nemini faciat iniuriam: ita quoque in divinis hoc est observandum.

6. Quemadmodum mater infantē sordib⁹, scabie, aut morbo affectū & infectū diligit, non q̄ sit mundus aut sanus, sed ut sit mundus & sanus: & eundē iam mundum & sanū diligit, q̄ sit talis: ita Deus dilexit, non q̄ essemus sancti ex nobis: sed ut essemus sancti ab illo: & quando sumus sancti etiā nos diligit: quia sumus sancti per ipsius gratiā. Et h̄ic utiliter adhibet̄ per vetus illa distinctio inter amorem Dei antecedentē & consequentem.

7. Quemadmodum opilio aut pater familiās oves suas rubricā signat: ita Deus electos signavit sanguine Christi. Sicut autem ovis non est ideō opilionis aut patris familiās, quia signata est; sed ita signata est, quia est opilionis aut patris familiās: ita nos non ideō sumus electi, quia sumus signati sanguine Christi: sed ideō sumus signati sanguine Christi, quia electi sumus.

8. Sicut aqua Siloah vadit sine strepitu *Esā, 8.* ita oratio nostra ad Deum, itemq; medita-

ditatio & omnis dissertatio de Deo & de operibus Dei, nominatim de opere prædestinationis, debet esse humilis, exemplo Apostoli ad Rom. 9. 10. 11.

9. Quemadmodum architecti, oratores, poëta, & omnes omnino artifices, in id omnes nervos ingenii & operæ suæ intendunt: *Primò* ne mediū medio ne discrepet imum: ita in loco de prædestinatione homo Dei dicitur sollicitè cavere, ne hæc doctrina evertat vel seipsam, vel alios doctrinæ Christianæ locos. Quâ in re habemus exemplum Apostoli Rom. 8. ubi v. 29. & 30. nectit aureâ salutis catenam, in quâ annulus annulum ita capit, ut actiones Dei ante tempora cõplectantur actiones ipsius in tempore & post tempora, nexu tam arcto, ut si unū annulum trahas, omnes sequant, si unū demas, omnes dissiliantur. Ut autē hanc harmoniam, & hūc nexum intemeratū conservemus, tria catenaria axiomata sunt tenenda. I. In opere prædestinationis omnia Dei attributa relucunt. II. Opus prædestinationis optimè consentit cum opere executionis, adeoq; *evdōnia* Dei cum ipsius *omnōpōtia* & vicissim. III. Doctrina prædestinationis optimè consentit cum praxi legis & Evangelii. Hæc tria axiomata lucē accipiunt ē consequentibus similitudinibus. I. Sicut omnis artifex sibi proponit scopum & ideam, & ppter scopum secundū ideam ita agit, ut ordinet suum opus, & non

ordinetur ab illo: ita Deus ab æterno apud se constituit scopum & ideam huius operis, quod prædestinationem vocamus. Scopus eius fuit, modo optimo repræsentare suam perfectionem, perfectionem dico misericordix & iustitiæ. Idea fuit ipsum iudicium & consilium Dei. Ordinatio fuit, quod alios assumpsit in filios, aliis præteritis. II. Quemadmodum princeps subditis æqualibus dat præmia inæqualia, iis nempe quibus non est obligatus dare ullum præmium: Et sicut homo dives decem mendicis æqualibus dat inæqualem eleemosynam: ita Deus hominibus pariter miseris dat inæqualia, dum certos homines, certis præteritis, ad amorem suum æternum & gratiam assumit, & assumendo facit vasa misericordix. III. Quemadmodum tu, ô homo, iubes obæratum, ut solvat æs alienum, quo tibi est obnoxius, interim non facis habilem solvendo: ita iustis de causis Deus iubet in Lege & Evangelio id, quod non vult ipse facere in reprobis. IV. Sicut apud artificem bonum, quod est in executione, idem est in intentione: ita apud Deum se res habet. Itaque quia Christus offertur credentibus, ut ipsis sit resurrectio, incredulis, ut ipsis sit ruina: & rursus, quia Evangelium annunciat credentibus, ut ipsis sit odor vitæ, incredulis, ut ipsis sit odor mortis. Et deniq; quia mysteria salutis prædicantur credentibus, ut videant: non cre-

den-

dentibus, ut videntes non videant, sed per hanc lucem excoecentur: quia inquam, hæc talia Deus facit in tempore, utique iuxta tenorem & formulam decreti sui hæc facit. V. Quemadmodum sol occidens non est causa tenebrarum in aëre, sed negat aëri tenebroso suam lucem, ad cuius absentiam existunt tenebræ ex naturâ aëris: ita Deus reprobando homines, adeoque ipsis negando gratiam suam, non est causa infidelitatis positivæ, etsi est causa infidelitatis negativæ. Idem est iudicium de induratione, excæcatione, traditione in reprobum sensum, & similibus Dei iudiciis. Etsi enim Deus non tantum negativè agit, sed etiam positivè: non tamen producit id quod est positivum in peccato, quâ peccatum est, sed id quod est negativum. Atque hoc sensu scribit Lutherus, *ex decreto Dei originaliter fluere, quis credere, & quis non credere debeat.* VI. Quemadmodum decretum Principis dicitur esse ipsius voluntas, neque tamen ideò duæ voluntates Principi tribuuntur: ita quando in Deo voluntas signi à voluntate beneplaciti distinguitur, non duæ in Deo statuuntur voluntates. Nam voluntas beneplaciti est proprietas Dei essentialis, cuius modus est voluntas signi. Quare sicut paterfamiliâs vult, ut tota familia ipsum colat, & hoc ipso beata sit: aliter tamen hoc vult in filiis suis, aliter in servis: ita Deus vult, ut omnes ho-

E 5 mines

mines ipsi seruiant, & hoc ipso beati sint, sed aliter hoc vult ratione electorum, aliter ratione reproborum. Sed inquis, Evangelium nihil est aliud, quàm reuelatum Dei decretum, seu reuelata prædestinatio. Quare sicut per Evangelium omnes vocantur: ita decretum Dei neminem excludit. Resp. Bene est, inquam ego. Sicut enim Deus ab æterno decrevit aliquid nobis facere, aut aliquid à nobis fieri: Sic in Evangelio ostendit, quid nobis, aut in nobis facturum sit, vel quid à nobis fieri velit. Itaq; sicut in tempore gratiam communem offert electis & reprobis simul: gratiam autem specialem confert solis electis: ita communi decreto prædestinationis decrevit communem gratiam, singulari autem decreto electionis decrevit gratiam singularem. Sed hinc nō Plato, sed Paulus iubet quiescere. Si enim ulterius velimus assurgere, idem nobis accidet q̄ Augustino, qui cum hoc mysterium anxie scrutaretur, & ad mare obambulet, visus est ipsi puer, q̄ cochleari conabatur mare exhaurire: quo ipso indignitas meditationis ei fuit exprobrata.

10. Quemadmodum ii, quibus ius civitatis datur, in albo civium adscribuntur: ita Deus nos quibus ex gratiâ donavit ius civitatis suæ, inscripsit libro vitæ. Quo nomine appellatur decretum electionis ad vitam æternam Psal. 69. v. 29. Dan. 12. v. 2. Luc. 10. v. 20. Phil. 3. v. 4. Apoc. 4. v. 5. c. 3. v. 8. c. 20. v. 12. & 15. c. 21. v. 27. c. 22. v. 19. Ubi teneatur illud Au-

gustini: *Si Pilatus dixit, quod scripsi scripsi, quando magis hoc dicendum est de DEO.* Caterum hæc inscriptio figurata fuit per pectorale Aaronis, cui fuerunt inscripta nomina duodecim tribuum.

11. Æterna electio similis est fundamento firmiter stanti & ædificium sustinenti 2. Tim. 2. v. 19. itemq; petrae, & latibulo, Cant. 2. v. 14. Nã in electione Dei, tanquã in rupe inaccessã & immotã, itemq; in latibulo profundo, Ecclesia delituit, nunc etiam delitescit, & in æternum ibidem conquietura est.

12. Sicut sigillum literis impressum nos manuducit ad sigillũ archetypum: ita testimoniũ spiritus nostri nos manuducit ad testimoniũ spiritus Dei. Nam liber vitæ sigillatus est à priori & à posteriori. Sigillum à priori est tale: *Novit Dominus qui sint sui.* Sigillum à posteriori est eiusmodi: *Abcedat ab iniustitiã, qui vult invocare nomen Domini* 2. Tim. 2. v. 19.

13. Si civis, miles, aut studiosus sint inscripti matriculæ, nõ quid vis sibi permittunt, neq; hoc utuntur paralogismo: quia sumus inscripti licet peccemus: sed isto potius syllogismo: quia inscripti sumus, ne peccemus. Ita quoq; ratiocinantur electi ab inscriptione libri vitæ ad inscriptionem legis in corda sui. Quare hinc proinde est, atq; si princeps uni ex subditis promittat splendidũ palatiũ, hæc tamen lege, ut via ab ipso præscripta in illud ingrediatur.

E 6

14. Signa

sed
ra-
um
re-
cut
re-
est,
de-
idã
uid
no-
am
aul-
le-
nis
au-
lin-
bet
ur-
qui
ad
co-
plo
ara-
ita-
ita
ivi-
ine
er-
20.
15.
Au-

14. Signa electionis certissima sunt numero tria, videlicet lucta carnis & spiritus, vindicta sive ultio nostri, & amor cœlestiū. Quod attinet ad luctam, & vindictam spirituales, utriusque effigies est ephialtes, quo qui vexantur, monte aliquo se gravari existimant, veruntamen ita, ut tandem amoliantur id, quicquid est ponderis. Amoris cœlestium viva imago est in Mose, qui delicias Ægypti insuper habens fugiebat ad populum suum. Huic oportet nos esse similes, non autem Esavo, qui iusculum lenticulæ pluris faciebat, quàm privilegium primogenituræ: aut etiam Israëlitis, qui cepas & ollas Ægypti præferiebant terræ Canaan. Quid verò? si hæc signa vel non deprehendamus in nobis, vel admodum tenuia esse sentiamus? Resp. Tum cogitemus ista tria. 1. Sicut ignis dignoscitur per calorem vel flammam: ita fructus electionis sentiuntur in gradu remisso vel intenso. 2. Quidam summo mane, quidam circa meridiem, quidam denique sub vesperam vocantur in vineam Domini. 3. Sicut non sequitur, Sol nondum est ortus, Ergò nunquam oriatur: ita de sole iustitiæ nobis est cogitandum.

LOCVS XVIII. DE RESVRRE-
CTIONE CARNIS ET VI-
tæ æternæ?

I.

Celebre est dictum cuiusdam Eremitæ, qui aiebat, se quotidie pervolvere librū constantem tribus paginis, quarum prima sit rubicunda, secunda alba, & tertia nigra: prima figurabat sanguinem Christi, secunda vitam æternam, tertia gehennam.

2. Quemadmodum rex aut Princeps filium suum creat equitem: nullos alios unā cum illo promovet in equites: Ita Deus Rex cœli & terræ, quando resuscitavit filium suum, dedit nobis spem resurrectionis gloriose: idque eò magis, quia Christus est caput nostrum. Quare si Christus caput Ecclesie, resurrexit ad vitam immortalem, necesse quoque est totum corpus Ecclesie resurgere. Quid verò? Cur impii, qui non sunt membra Christi, resurgunt? Resp. perinde hic est, ut tempore verno, ubi sol è terrā educit & rosas & spinas, illas ad decus, has ad ignem.

3. Resurrectio carnis adumbratur imaginibus, quæ naturalibus, quæ artificialibus. Imagines naturales sunt semina, quæ prius moriuntur, & postea vivificantur. Item Phoenix avis, quæ se ipsam comburit in cineres, unde postea reproducitur: item herbe & arbo-

arbores, q̄ tēpore hyberno velut emortuæ, reviviscunt novo vere: itē rugit⁹ leonis, quo suscitantur leunculi. Imagines artificiales sunt vitriarii ac metallurgi: quorum illi de cinerib⁹ faciunt purissimum vitrū, vitrumq; fractū liquefaciunt & reformant; hi ex terrā sive poti⁹ lapide eliciunt metalla vi ignis. Quod postremum simile maximè facit ad rem. Etsi enim corpore hominū discerpuntur, dilaniantur, resolvuntur, distrahantur infinitis modis: Deus tamen vi ignis (quē appellamus instaurationis & novæ creationis) omnia homogenea congregabit in ultimo iudicio, q̄ quidē fiet absq; difficultate, quia sicut **D E U S** numeravit capillos nostros, sic quoq; atomos corporū nostrorū resolutorū novit quā distictissimè instar patrisfamiliās, qui supellectilia sua novit ad unguem.

4. Cū paterfamiliās moritur, tota familia deponit consuetum ornatum, & quisque se induit veste lugubri: Sic appropinquante fine seculi omnes creaturæ ostendent signa doloris Luc. 21: nēpe ut homo moribundus cū amittit vocē signis loquitur, & nō verbis: ita mundus in fine suo nobis loquetur p̄ varia signa. Porrò quando rex infert bellum hosti suo, omnes ipsi⁹ subditi cōmoventur & armant, & ex illis aliqui p̄mittuntur, q̄ succēdant terras inimicorum: ita rege cœli exsurgente ad iudicandū vivos & mortuos, Angeli, cœli, & aliæ creaturæ erunt p̄stò, nominati
tia

tim ignis quidā mirabilis, qui alias creaturas plane exuret, alias renovabit: quomodo videmus aurifabrum uno eodemq; igne scorias consumere, & aurum perpurgare, vel vasa argentea vetera renovare.

5. Sicut acumen gladii dum est in vaginā ignoratur, ita in hac vitā iustitia & potentia Dei in vaginā misericordiæ abscondunt. Sed in fine seculi Deus potentia & iustitia suæ gladium vibrabit adversus reprobos remotā misericordiā. Item sicut fervor solis nō sentitur, si cælum nubibus sit obductum: ita iustitia in his terris fermè tegitur nube misericordiæ, quā in ultimo iudicio sublatā exardescet iustitia Dei in immensum.

6. Quemadmodum virtus radicis tempore hyberno non sentitur, sed demum æstate & autumnō: ita in fine seculi misericordia Dei plenè sentietur à beatis.

7. Christus veniet ad iudicium sicut fulgur exit ab oriente, & patet usq; ad occidentē, & sicut fur in nocte: itaq; lumbos nostros perpetuò præcinctos & lampades perpetuò accensas habeamus.

8. Forma ultimi iudicii Matt. 25. exprimit hypotyposi, illustri figurā p̄cessus forensis &ve iudicialis, in quo sunt personæ, videlicet iudex, actor, reus, & testis, itē merita personæ & causæ: & deniq; causæ cognitio, sententiæ dictio, & executio eiusdē. Cognitio causæ exprimit Apoc. 20. librorū tanquā alicuiꝰ procolli aptione, quā quidē a pertione signi-

ficatur applicatio omniscientiæ Dei ad conscientiam cuiuslibet hominis. Itaque ibi non erit opus longo sufflamine litis, seu longâ inquisitione, quia sola & unica conscientia unico actu omnia perficiet.

9. Christus in ultimo iudicio non solum erit iudex, sed etiam Advocatus electorum. Sicut autem proprium Advocati officium est, ambigua causarum fata dirigere, lapsa erigere, & fatigata reparare: ita Christus hoc totidem ut electis suis in hac vitâ præstitit semper, sic eadem quoque præstabit in hoc iudicio.

10. Quemadmodum in iudicio forensi allegantur opera: ita quoque accidet in ultimo iudicio. Nam ibi impii iudicabuntur secundum & propter opera sua: hi verò secundum opera, sed non propter opera, ratio est: quia libri conscientiarum in ultimo iudicio aliter atque aliter aperientur. Nam libri conscientiarum in impiis aperientur manu & clave iustitiæ Dei: at libri conscientiarum in electis aperientur manu & clave misericordiæ Dei. Ita nempe, ut electi librum conscientia suæ legant in libro vitæ Apoc. 20. v. 12.

11. Fatuus est, qui citatus à iudice competente, testes bonos occidit in viâ, & adducit contra se alios testes: ita & nos sumus fatui, si malos testes contra nos adducimus, hoc

hoc est, mala opera, & bonos testes, id est bona opera in viâ occidimus per peccatum.

12. Quemadmodum olim hostes Ecclesiæ Israëliticæ in valle Josaphati, hoc est in conspectu Ecclesiæ Hierosolymitanæ sunt occisi: ita hostes Dei & filiorum Dei iudicabuntur in valle Josaphati, id est in conspectu cœlestis Hierosolymæ, id est Ecclesiæ Joël. 3.

13. Imago Dei ante lapsum erat integra sed amissibilis: per lapsum est destructa & corrupta, sed cum spe instaurationis: in statu gratiæ instauratur per Christum: in statu gloriæ est consummata & perfectè restituta: in inferno est planè destructa & abolita, idque absque spe restaurationis. Itaque vita æterna nihil est aliud, quàm imago Dei semper manens, implens mentem luce, voluntatem conformitate cum Deo, cor lætitiâ, corpus gloriâ & impassibilitate, sensus omnes hilaritate &c. E contrario mors æterna est ira Dei manens, ita ut ibi sint mala privativa & positiva, sicut in vitâ æternâ sunt bona privativa & bona positiva. Mala privativa privatio lucis in mente, conformitatis in voluntate, lætitiæ in corde &c. Positiva mala sunt odium Dei, desperatio liberationis, fremitus, *συναγωγία* &c. Hinc est, quòd scriptura vitam æternam depingit variis tum similitudinibus tum etiam typis. Similitudinibus, ut quòd eam comparat cœnæ

cœnæ opiparæ, nuptiis regiis, paradiso, finui, hæreditati, regno, coronæ, mercedi, refrigerationi &c: typis, ut templo Salomonis, urbi Hierosolymæ. Similiter mortē æternā variis similitudinibus quoq; exprimit: ut quando comparat eam vermi non morturo ppter dolorem conscientiæ, morti &c. Ubi diligenter tenenda est regula: Quædam de vitâ & morte æternâ dicuntur ppiè tantum, ut nuptiæ: quædã ppiè & impropriè simul, ut lux, tenebræ &c. Hic iam quæritur de igne inextinguibili, cuius sacra scriptura meminit, an ille sit ppiè dictus? Resp. Quia corporum cruciatus acerbissimus est, igne perpetuo uri, iustitia Dei postulat, ut hic cruciatus locum habeat in corporibus damnatorum.

14. Si universus mundus mare esset, & singulis decē millibus annorum avicula ex eo biberet unicam saltem guttulã, exsiccaretur tandē aliquando istud mare. Item si universus mundus esset mons, & singulis denis, vel centenis annorum millibus avicula inde pulvisculũ auferret, tandē aliquando mons ille auferret. Verũ n. verò innumerabiles annorũ milliones præterirent antequã hoc utrumq; fieret. Hinc iam utrumq; æstimare est, quid sit æternitas in cœlo & in inferno.

15. Omnes electi in vitâ æternâ fulgebunt tanquã sol, quatenus æqualiter coruscabunt radiis Christi. Sed quemadmodum in hac vitâ

vitâ coronati fuerunt inæqualib⁹ donis gratiæ: ita in alterâ vitâ coronabuntur inæqualibus donis gloriæ, 1. Cor. 15. v. 40. & 41. Hoc solent adumbrare similitudine vasorū magnorum & parvorum, quę in aquam demersa implentur, sed quodq; pro sua capacitate.

16. Quemadmodū mater prudei. s infantem absynthii amaritudine ab uberibus depellit infantis bono. Ita Deus felicitatē hui⁹ seculi ppetuis interpellat ærumnis. Hic nostri est officii imitari illos, qui felleū aliquid biberunt. Ut n. isti faccero aut melle nauseā & acrimoniam oris corrigunt: ita cum Deus nobis propinat calicem passionis, adeoque spongiam aceto impletam, cogitatione vite æternę tanquam faccero temperemus illam amaritudinē. In vitâ inquam & morte lætemur vitâ æternâ, eiusq; consideratione nos solemur. Nihil enim ad consolationē dulci⁹ & efficacius est, quàm *πληροφορία* fidei læto pectore exclamantis, *Credo vitam æternam.* Sed hic cogitemus illud Bucholzeri: *ô felices nos, 1. Si tam de vitâ æternâ, quàm de vitâ longâ simus solliciti! 2. Si tam fugiamus peccata, quàm mortē! 3. Si ita displiceamus nobis in vitâ, ut nobis displicere incipimus in morte!*

LOCVS XIX. DE ECCLESIA.

I.

Ecclēsia est corpus Christi mysticum, cuius ipse est caput ratione unitatis, dignitatis,

tatis, influentiæ, directionis, coniunctio-
nis & defensionis. Deinde ut in uno corpore
sunt plura membra, quorum operationes
sunt variæ, sed informatio & vivificatio
una: una item compassio, & mutuum auxi-
lium, ita hæc omnia in Ecclesiâ videre est
Ephes. 4. v. 11. & 1. Cor. 12.

2. Ecclesia est sponsa Christi Psalm. 43.
quia ipsi primò despondetur: Deinde ab eo-
dem domum deducitur. Desponsatio fit
per fidem, proxenetæ sunt pastores, arrha
est Spiritus sanctus. Porro Christus hanc
suam sponsam ardentè diligit, eamque or-
nat, vestit & defendit: dum ipsam partici-
pem facit nominis, honoris, dignitatis &
bonorum suorum, vicissim hæc sponsa fide-
liter adheret sponso suo Christo, sincerè il-
lum diligit, & promptè ipsi obsequitur.
Deductio sponsæ huius fit, quando in cœ-
lestem thalamum introducit. Cæterum
Ecclesiæ tribuuntur vulgò ubera duo: qui-
bus fideles nutrit: ista verò duo ubera sunt
duo testamenta. Ecclesia dicitur regnum
cœlorum Matth. 3. v. 20.

3. Regnum dicitur, quia Christus ibi est
Rex: Electi sunt subditi, quia præstant huic
regi homagium: optima enim hic est ad-
ministrations forma, quippe monarchica
& patria dicitur regnum cœlorum, quia re-
gimen & bona huius regni sunt spiritualia
& æterna.

4. Ec-

4. Ecclesia est civitas Dei Cantic. 3. v. 2. Apoc. 11. v. 2. Quia ut civitas est communio multorum certis legibus devincta, certoq; magistratui subiecta. Et cives ipsius gaudent communibus legibus, & ipsa civitas muris conitatur & ipsa manet una, ipsis hominibus sibi invicem succedentibus, ista hæc omnia insunt in Ecclesiâ.

5. Ecclesia est domus Dei Psalm. 22. v. 4. Nam struitur ex vivis lapidibus: qui naturâ sunt impolluti, sed à Spiritu sancto expoliuntur limâ lucis & crucis: ita ut imponantur & inserantur lapidi angulari, qui est **JESUS CHRISTUS** firmissimum huius domus fundamentum. Porro in hac domo Deus habitat tanquam paterfamiliâs, ibique faciem suam ostendit. Denique in hac domo sunt variavasa 2. Tim. 2. v. 12.

6. Ecclesia est vinea Domini Psalm. 80. Esa. 3. & 5. Matth. 20. & 21. Nam Deus nos qui naturâ sumus sylvestres & degeneres, translatos in vineam suam, inserit Christo tanquam palmites viti, ut succum ex eo trahamus, & fructus gratos feramus. *Deinde* ut in vineâ plurimi labores exantlantur à diversis hominibus: ita etiam in Ecclesiâ. Porro ut ex vineâ habemus optimum succum: sed non absque torculari: ita & in Ecclesiâ sunt varix tribulationes, absq; quibus fit, & vinum non exprimitur. *Deniq;* ut vinea

nea

nea defenditur contra vulpes & apros : sic
Ecclesia contra hæreticos & tyrannos.

7. Ecclesia catholica est virgo in integritate fidei & mater visceribus charitatis Ecclesie particularis, & ipsa potest esse virgo: verum ita ut possit fieri meretrix. Quod quidem evenit Ecclesie Romanæ imprimis Anno Christi 600.

8. Ecclesia variis ornatur elogiis in canticis canticorum. Appellatur enim liliū inter spinas, propter præstantiam & afflictiones: unica Christi, propter dilectionem & cognationem: columba, propter simplicitatem & puritatem & gemitus perpetuos: Soror Christi, propter necessitudinem spirituales; hortus, propter arbores fructiferas & arculas aromatum, id est divisiones charismatum: hortus conclusus, propter defensionem & invisibilem perfectionem: fons, propter rivolos gratiæ: fons signatus, scilicet incredulis: acies ordinata castrorū, propter continuam militiam: aurora, quia in hac vitâ non habet lucis suæ plenitudinem: luna, propter incrementa & decrementa: Sol, propter splendorem veritatis in eâ lucētis: Filia Principis, quia est ex Deo genita per verbum: Nigella propter æstum afflictionis: Denique Sulamitis & q. d. Salomonæ id est cœlestis Salomonis sponsa: pacifica, nempe ad exemplum regis sui pacifici.

9. Ecclesia est columna & stabilimentum veritatis 1. Tim. 3. quia est instrumentum retinendæ veritatis, utpote quæ præconio celebrat, quamque sinceram conservat: quæ denique ad pastores transmittit. (Forensi ratione appellatur stabilimentum.) Alioqui dicitur columna, architectonica vel politica ratione.

10. Typi Ecclesiæ hi sunt: 1. Paradisus, in quo Christus est arbor vitæ, caro concupiscentiæ versus spiritum, & arbor scientiæ boni & mali: arbores fructiferæ sunt sancti, fructus sunt opera ipsorum. Quatuor flumina sunt scripta Mosis, Prophetarum, Evangelistarum & Apostolorum. 1. Arca Noë, extra quam nemo poterat servari, cuius ideam ipse Deus Noacho præscripsit, in quam Noa intravit iussus à Deo: quæ in mediis undis fuit conservata, in qua pancifuerunt: quæ habuit varias mansiunculas, varias Ecclesias particulares. 2. Notant varia dona Spiritus sancti in Ecclesia. Mansiunculæ in quibus fuerunt animalia munda & immunda, notant Judæos & gentes Act. 10. Probat hęc ratione dignitatis, quæ fuit constructa ex lignis imputribilibus, cuius denique fabri non salvati sunt in ipsâ. 3. Vocatio Abrahæ ex Psalm. 3. Chaldæorum exterrâ idololatricâ in terram Canaan, id est in terrâ promissionis. 4. Rubus ardens in deserto, qui tamen igne nō absumebatur, quo signifi-

fica-

ficabatur Ecclesiam Israëuitarum uri quidem igne tribulationis in Ægypto, neque tamen posse consumi. 5. Domus Israëuitarum, in quibus lux erat, cum horribiles tenebræ operirent universam Ægyptum. Et quarum postes erant aspersi sanguine, ut transfret angelus interfector. Tabernaculum Moysis in deserto, quod erat portabile, in quo erant arca & tabulæ federis, item propitiatorium & Cherubim, in quo offerebantur sacrificia: sic debemus offerre sacrificium *ἱλαστικόν*: nempe oblatione spirituali & fide verâ, non externâ & corporali: in quo erat apparatus magnificentissimus. 7. Templum Salomonis, quod à Salomone fuit ædificatum, & quidem magnificentissimè. 8. Hierosolyma quæ erat sedes regni & sacerdotii, sita in montibus & miraculum mundi.

II. Allegoriæ ac parabolæ N. T. hic pingunt nobis Ecclesiam. 1. Mons qui eminent, atque firmus est. 2. Navis; in quâ Christus vehitur, in quâ sunt varii labores, quæ deniq; tuta manet in mediis fluctibus. 3. Ovis; quod ut ut sit contemptum, tamen oves defendit contra omnis generis iniurias, nominatim contra lupum. 4. Ager; in quo nascuntur triticum & zizania. 5. Sagena; quæ concludit omnis generis pisces. 6. Illustrissima Ecclesiæ pictura est Apoc. 12. ubi est mulier amicta sole, hoc est induta perfectione Christi. Sub eius pedibus est luna; quia Ecclesia

clesia catholica despicit & pedibus conculcat omnia terrena: in capite eius est corona duodecim stellarum, id est, doctrina Apostolica. Hæc mulier clamat dum parturit: quia parturit pios non sine summis doloribus tempore persecutionis. Ante hanc mulierem parientem stat Draco, id est Diabolus, ut absorbeat pios: Verum excidit suo ausu. 7. Ecclesia triumphantis magnifica pictura est Apoc. 21.

12. Apud veteres doctores occurrunt hæc encomia Ecclesiæ: Ecclesia est Christi curia: depositarium divinum: mater nostra, cuius mamillis nutrimur ad vitam æternam: filia & coniux Christi: Synagoga Dei: Lucerna baiulans lumen Christi: verum Dei templum: fons veritatis: Domicilium fidei: mater viventium: civitas regis magni: Sion spiritualis: mater & matrix religionis: nidulus Dei: officina Spiritus sanctis: Schola gratiæ & gloriæ: denique Scala Jacobæa, quatenus una ipsius pars est in terris, altera in cœlis.

13. Ut hæctenus allatæ similitudines, & aliæ ipsis similes, rectè applicentur: sequentes regulæ teneantur. 1. Ecclesia est una suâ essentiâ seu specie; & quatenus catholica est invisibilis est: quia *ἡ καθολικὴ* in sensu non incurrunt. 2. Ecclesia particularis & ipsa est invisibilis: quatenus vel latet: vel completitur verè credentes. 3. Ecclesia catholica

F in

in ultimo iudicio erit planè visibilis. 4. Ecclesia catholica in se invisibilis per visibiles illas inter sese distinctas, sed fide unitas imò unas est dispersa, ita ut in hac visibili colenda, invisibilis proponatur credenda. Quare ut universalis in suis singularibus: ita Ecclesia catholica in suis particularibus existit. 5. Elogia, quæ summam perfectionem notant, aut Ecclesiæ catholicæ competunt: ut quòd sit sine ruga: aut Ecclesiæ triumphanti, ut quòd in eâ non sit templum. 6. Elogia Ecclesiæ, quæ imperfectionem aliquam præse ferunt, tribuuntur Ecclesiæ particulari: ut quòd sit sagena. 7. Unum idemque elogium sæpè tribuitur Ecclesiæ catholicæ primariò, particulari secundiò: ut quòd sit columna veritatis. 8. Unum idemque elogium pro diversâ accommodatione tertii tribuitur Ecclesiæ universali & particulari, ut quòd sit arca Noë. 9. Unum idemque elogium sæpè tribuitur Ecclesiæ triumphanti & militanti: ut quòd sit sponsa.

14. Ut in sanitate corporis, itemque in morbis dantur quidam gradus: ita in Ecclesiâ sunt gradus puritatis & impuritatis. Sicut enim sanus dicitur non tantùm qui exquisitâ sanitate fruitur, sed is quoque qui vitæ functiones sine aperto impedimento potest obire: ita Ecclesia pura est, quæ fundamento suo, id est prædicationi verbi & administrationi sacramentorum superædificatur.

rum', argentum & lapides pretiosos: impura est, quæ isti fundamento superstruit fænum, stipulas &c. 1. Cor. 3. Nam verbum est veluti pons ad vitam æternam, qui instructus est duobus sacramentis tanquam duabus ansis. Sed pons ille unà cum suis ansis ab aliis relinquitur in suâ simplicitate: ab aliis autem propter nimiam, ut illi putant, simplicitatem, variis & putatitiis fulcris, itemque ornamentis oneratur potius quàm honoratur.

15. Quemadmodum triticum sæpè latet inter paleas: ita vera Ecclesia sæpè latitavit in Ecclesiâ degenerare; idquè in Ecclesiâ V. & N. T. Hinc V. T. tres occurrunt eclipses Ecclesiæ. *Prima* fuit sub Noacho, quo frustra concionante universalis extitit apostasia. *Secunda* fuit tempore Eliæ, & deinceps, invalescente Samaritanismo. *Tertia* eclipsis fuit sub Antiocho Epiphano, & deinceps usque ad Christum, quando Pharisei in cathedrâ Moysis sedentes ex lege Dei contra legem docebant. In N. T. similiter sunt tres eclipses Ecclesiæ. *Prima* fuit sub Ariano, post Constantini Magni tempora Anno Christi 350. *Secunda* est inde à tempore Bonifacii tertii & Mahometis usque ad Lutherum. *Tertia* erit paulò ante finem seculi, quando incipiet bellum Gog & Magog. Meritò itaque Ecclesia appellatur ab Esaia *vermiculus Iacobi*, & à Christo *pusillus grex*.

Ut ut autem Ecclesia degener obscurat veram Ecclesiam, semper tamen in verâ Ecclesiâ sunt tria hominum electorum genera, videlicet infantes, testes veritatis, & occulti Christiani.

LOCVS XX. DE MINISTRIS
ECCLESIAE.

I.

Quemadmodum ad horti culturam requiruntur plantatio, rigatio, & cœli elementa: ita hæc tria debent concurrere in Ecclesia. Paulus nempe qui plantat, Apollo, qui rigat, & Deus, qui dat incrementum 1. Cor. 3.

2. Pastores Ecclesiæ in scripturis verè hieroglyphicè appellantur 1. *Tuba*; quia ut tubæ sonitu milites ad prælium inflammantur, ita concionatoris vox debet excitare populum ad spiritualem militiam. Tuba etiam terrorem incutere solet: ita pastor peccatores rebelles debet terrere, adeo quidem, ut prædicatione verbi Dei tanquam clangore tubarum concidant muri Hierichuntis. Sicut enim tuba tantisper sonat, quamdiu tubicen flatu suo eam implet: sic verus administer verbi Dei ea solummodo dicit, quæ Spiritus sanctus cordi & ori eius ingerit. 2. *Canes*; non muti (tales enim pastores sunt mercenarii) sed generosi & vigilantes, quorum natura est in ædibus Domini con-

contra fures, vel ad ovile contra lupos excubias agere. Hinc veteres dixerunt Evangelii præcones ab Esaia appellari canes, ob latratum prædicationis, odium luporum, & custodiam fidelem. 3. *Boves*; qui triturare debent, & quibus os non est obligandum. 4. *Præfestinationum & regnorum*; ut illa extirpent, destruunt, ædificent, plantent, prædicando nempe aliis ruinam, aliis incolunitatem. 5. *Vasa testacea*; in quibus exhibetur nobis thesaurus cœlestis. 6. *Oeconomii Dei*, seu mysteriorum Dei; qui per illos dona sua distribuit suis domesticis, ad communem totius domus ædificationem. 7. *Patres spirituales*; quia prædicant verbum, quo ut femine regeneramur, & ut lacte teneri nos nutrimur, & ut cibo nos adultiore corroboremur & augetur. 8. *Vigiles*; quia excubant pro salute tum Ecclesiæ, tum animæ cuiusque. 9. *Speculatores*; qui in specula exploratoria constituti observant actiones amicorum & hostium. 10. *Conflatores*; qui igne verbi Dei conflant durissima & chalybia corda. 11. *Angeli*; quia sunt legati Dei. 12. *Episcopi*; quia ut Athenienses suos legatos, quos ad varias civitates mittebant, ut quomodo sese res ibi haberent, inspicerent, Episcopos vocitabant: ita in pastoribus requiritur attentio, inspectio, diligentia, & procuratio eorum, quæ sunt necessaria. 13. *Presbyteri*; non ob ætatem, sed ob senilem

prudentiam. 14. *Fermentum*; quia Ecclesiam debent urgere, ut fermentum urget massam. 16. *Sal terra*; quia vi verbi Dei præservant animas à putredine. 16. *Lux mundi*; quia ostendunt & ministrant veram lucem. 17. *Servi Dei & Christi*; ob fidelitatem & dignitatem. 18. *Pastores*, & pastores *animarum*; quia ipsis concredita sunt oves Christi. 19. *Servatores*; quia sunt administri salutis. 20. *Cooperarii Dei*; quia Deus illos dignatur assumere in unitatem operis. 21. *Viri & homines Dei*; quia à Deo sunt peculiariter electi, ut res ipsius curent. 22. *Messores*; quia ut plantant, & rigant, ita quoq; metunt uberissimam messem in Ecclesiâ. 23. *Milites*, qui semper sunt in acie & procinctu. 24. *Promissarii*, id est, boni patres familiâs, & thesaurarii, qui ex thesauro suo promunt vetera & nova.

3. Multæ qualitates sacerdotum fuerunt typi N. T. hoc modo. 1. Sacerdotes abstinebant à cadaveribus etiam propinquorum; non debebant esse claudi, sed manibus & pedibus expediti: non gibbosi: non naso absurdo præditi: non lusei, aut cæci: deniq; non scabiosi. Eodem modo pastores officium suum debent anteferre charitati suorum: imò debent se abstinere à curis mundanis: debent esse expediti ad doctrinam sanam & vitam sanctam: non debent suffocare in se dona Dei: debent esse naris emittæ, id

Etæ, id est prudentes; non patientur se muneribus & honoribus excoecari, ut vel conneant vel nihil videant: denique debent vitare scabiem traditionum humanarum. Præterea ut sacerdotes V. Test. obtulerunt sacrificia typica: ita pastores N. T. debent offerre sacrificia mystica, partim representando sacrificium Christi, partim auditores suos Deo devovendo. Denique ut Aaron indutus togam suam tintinnabulis instructam edidit gratum sonitum, ita pastor harmoniâ doctrinæ & vitæ suæ debet oblectare Deum & auditores.

4. Impositio manuum habet quadruplicem utilitatem in ordinatione ministri. 1. Ipsam peculiariter conservari Deo & sacris usibus illius usq; & totum & tantum debere esse addictum. 2. Authoritatem illi tradi in Ecclesiâ docendi, sacramenta administrandi, solvendi & ligandi peccatores. 3. Dona Dei communicari à Spiritu sancto, necessaria nempe ad tanti muneris administrationem. 4. Hunc ita consecratum curæ & protectioni Dei commendari, qua adversus omnia impedimenta persistet ad extremum usque in huius sancti officii functione.

5. Ut in V. T. erant sacerdotes, qui docebant: Synedrium, quod mores regebat: Levitæ qui in cultu externo divino sacerdotibus inserviebant: ita in N. T. sunt pastores, qui in verbo, seniores, qui in censurâ morû,

& diaconi, qui in curâ bonorum Ecclesiasticorum occupantur. Deinde quemadmodum in V. T. sacerdotibus maximè in officiis cessantibus Prophetę immediatè & extraordinariè à Deo vocabantur: Ita quoque Novum Testamentum habet suos Prophetas.

6. Sicut in regno à tyranno eiusque prædonibus liberato, decurso intermedio tyrannidis spatio, posteriores legitimi regis administri, prioribus, ad illud instaurandũ, surrogantur: aut sicut in corpore ægri convalescentis, posterior sanitas priori, sublato prius subsecutæ luis contagio, substituitur &c. ita in Ecclesiã degenerare, sublatis falsis doctoribus, veri doctores succedunt legitimè.

7. Sicut qui magistratum civilem iure cupit obire, debet prius literas creditivas seu fiduciales à Principe suo exhibere: ita literas vocationis suæ ostendere debet, qui ordinariè vocatur ad munus pastorale in Ecclesiã iam constitutã & bene sese habente. Sed in extraordinariã vocatione, ubi à nullo vocante aut ordinante literæ adferri possunt, satis est, si ex instinctu divino, heroico spiritu, aliquis Ecclesiam constituat, vel iam iam perituram servare studeat.

8. Non est bonus architectus, qui vnâ manu extruit, alterâ destruit. Hoc autem facere

facere censendi sunt illi pastores, qui bene docent, & malè vivunt.

9. Qui ex stipulis construit domum, meritò debet ludibrium. Hoc enim faciunt pastores, qui ex levibus traditionum humanarum stipulis, & non ex solidis scripturæ lignis conantur ædificare Ecclesiam.

10. Coniugium est schola omnigenæ virtutis, & umbraculum infirmitatis humanæ. Itaque non rectè faciunt pastores, qui hanc hierarchiam damnant impuritatis, eique præferunt coactam virginitatem.

LOCVS XXI. DE DISCIPLINA
ECCLESIASTICA.

I.

Quemadmodum hortus absque sepe & maceria non potest consistere; ita nulla vitæ humanæ societas, adeoque nec Ecclesia potest conservari sine disciplina. Rursus ut domus sine tecto non potest esse tuta adversus iniuriam aeris: ita nec Ecclesia potest vigere absq; disciplinæ exercitio. Hinc verbum Dei, rectè dicitur Ecclesiæ fundamentum, & disciplina Ecclesiastica ipsius tectum. Denique sicut Salomon dicit, verba Doctorum esse hastas & clavos, ita hoc ad disciplinam Ecclesiasticam imprimis pertinet Ecclesiast. 12. Ideo rectè dicunt Theologi, disciplinam Ecclesiasticam & doctrinam sacram sibi esse mutuas causas.

2. Sicut pastor non multum utitur pedo & cane, fistula verò & voce plurimum. Item ut Parentes & præceptores primò hortantur & promittunt, deinde minantur & virgam ostendunt. Postremo, virgam adhibent, & illam si affulgeat spes emendationis abiiciunt, vel etiam planè comburunt, sic in disciplina ecclesiastica oportet gradus adhibere iuxta canonem sive formulam, Matth. 18. Porro oportet gradus istos subinde iterare, & omnino severitatem aliquam ostendere. Quia Christus Joh. 21. ter dicit ad Petrum *pasce*. Denique Christus duabus ibi utitur dictionib⁹, *Pasce agnos, pasce oves*, ut indicet, tam humiles oviculas, quàm validiores oves pariter curandas esse, & pastorem ecclesiæ, sic erga tam has, quàm illas se gerere debere, ut rationes ipsarum postulant.

3. Scriptura doctrinam & disciplinam ecclesiæ adumbrat tribus similitudinibus; videlicet traditione clavium, solutione & ligatione. Quæ quidem metaphora eodem spectant, hoc modo. Semper designant aliquam potestatem; at non semper eiusdem generis, neq; parem. Nam in vita communi traduntur claves, vel ut symbolum dominationis & subiectionis, ut cum regi arcem ingredienti traditur clavis; vel ut symbolum acquisiti dominii, ut cum venditor emptori domus tradit clavem; vel ut symbolum muneris & ministerii, ut cum quæstori traditur
clavis

clavis ararii, vel paterfamilias promocondo tradit clavem cellæ penuarię, Ita Imperator traditione gladii constituit Prætorii præfectum, vel tribunum militum. Metaphora solvendi & ligandi eodem spectat cum metaphora clavium. Petita autem est à magistratibus, qui habent ius coniciendi in carcerem, & dimittendi è carcere. Hebraica autem translatione usi sunt ad denotandam alicuius potestatem. Est autem alia potestas ligandi & solvendi, quæ Regi aut supremo magistratui competit; alia quæ magistratui inferiori, cui iurisdictio est demandata; alia quæ licetori convenit, quatenus est minister magistratus. Cum igitur omnes hæ metaphoricæ locutiones, quas Dominus Petrum & reliquos Apostolos alloquens, usurpabat, modo maiorem, modo minorem denotent:

Quæritur cuius sint potestatis symbola claves Petro datæ? Baronius ait, Supremi domini in Ecclesia; nos cõtra asseveramus, Petri claves nihil esse aliud, nisi potestatem ligandi & solvendi, vincula peccatorum, adeoque aperiendo & claudendo, tum cælum tum infernum in nomine Christi, eamque Petro non fuisse propriam, sed omnium apostolorum, adeoque omnium pastorum communem. Itaque solus Deus habet claves regni cælorum secundum plenitudinẽ potestatis. Petrus & reliqui apostoli secundum

dum commissionem muneris. Hinc eleganter Chrystomus ait: *Nemo contemnat vincula ecclesiastica, quia non est homo qui ligat, sed Christus, qui dedit potestatem talem hominibus, & homines fecit dignos tanti honoris.* Atque hoc sensu Petrus etiam dicitur petra ecclesiæ, ratione præconii & ministerii quod habet commune cum reliquis apostolis.

4. Pastoribus ecclesiæ datus est gladius verbi Dei, quem debent vibrare aduersus peccatores, non verò debent illum portare retro, ut rustici & milites imperiti, neque pallio involvere, ut milites timidi; neque in ore tantum gestare, sed in manibus, hoc est, debent illum stringere & evaginare aduersus rebelles, recondere autem si peccatores se convertant.

5. Excommunicatio est usus gladii spiritualis qui magis timendus est quam ictus gladii corporalis: est instar fulminis quo terretur conscientia: est separatio à cælo, sacramentis, & omnino communionem Christiana. Quemadmodum separatio leproforum in populo Dei fiebat à communionem populi puri. Est item traditio, quâ aliquis traditur Satanae per privationem gratiæ præsentis, & gloriæ futuræ: est tanquam separatio membri à corpore. Quæ omnia intelligenda sunt de iusta excommunicatione, & ita quidem ut factum tectum maneat discrimen inter

ex-

exclusionem ab Ecclesia catholica & invisibili, & ab Ecclesia particulari & visibili.

6. Sicut in republica Rex potest deponi à subditis universis, ita pastor potest suspendi & deponi ab Ecclesia. Neque verò hoc est absurdum, quasi scilicet oves non possint constituere vel destituere pastorem; quia Ecclesia hîc non consideratur ut grex, sed ut superior.

LOCVS XXII. DE VOTIS.

I.

Quemadmodum aves duas habent alas, & illis liberè volant, ita homines pii fide & voto liberè cõficiunt cursum pietatis. Deinde quemadmodum duplex funiculus non facile rumpitur; ita nos duplici hoc vinculo muniti non facile exorbitamus.

2. Qui ex infirmitate carnis perfectioribus se votis adstringunt, similes sunt iis, qui cum pauperes sint pecuniam ad usuram accipiunt. Sicut enim illi neutrum reddunt, neque sortem, neque interesse. Ita qui voverunt res, quas præstare non possunt, neque illas præstant, quas non possunt, neque illas quas possunt. Ratio est, quia votum illegitimum laqueum iniicit conscientia.

3. Sicut non arguit segnitiam viatoris, viæ compendiosioris electio, ita emendatio & commutatio voti improvidi, non est voti spiritualis transgressio, sed voti temerarii

rectificatio. Eleganter enim Isidorus, *In malis promissis rescinde fidem, in impio voto snuta decretum. Quod incautè vovisti ne facias. Impia est promissio qua scelere adimpletur.* Et acure Bernhardus, *Ego non arbitror minora vota impedire debere maiora, nec DEVM exigere quodcunque sibi promissum bonum, si pro eo melius aliquid fuerit persolutum. Enimverò alicui forte debentur vobis duodecim nummos, numquid si pro eis die constituta marcam solveret argenti, iuste irascere mini?*

4. Ut equus calcari & bos stimulo, sic homo pius ad officia pietatis, charitatis, iustitiæ & misericordiæ excitatur voto.

5. Sicut pollicitatio obedientiæ facta à liberis grata est parentibus, & verò utilis ipsismet liberis: Sic vota ex fide facta, valde placent Deo Patri nostro cælesti, & quoque valde nobis profunt.

6. Ut res quæ nimium tenduntur verè convelluntur: Sic si voveamus res quæ sunt supra hominem, planè excidimus scopo nostro.

7. Quemadmodum promissiones & iuramenta in vita civili dampnantur, si conditiones essentielles in ipsis negligantur, e.g. si promittat ille qui non est sui iuris, ut si quis iuret contra bonos mores; sic in votis observandæ sunt certæ conditiones numero octo. 1. Ut fiant iuxta verbum Dei. 2. Ne quod

quod verbo Dei præscribitur, ut promittitur, voto aliquo impediatur. 3. Ne vota sint actiones suo genere malæ. 4. Ne vota impediant maius bonum. 5. Ne res vota obfit officio, quo quilibet ex iure naturali in proximum defungi tenetur. 6. Ne res vota fit voventi impossibilis. 7. Ne res vota sint ineptæ, ludicræ & inutiles. 8. Ut absit à votis religiosis omnis opinio cultus necessarii, ac meritorii apud DEUM, ex opere supererogationis. Octo istæ regulæ in examine cuiusq; voti Christiani sunt adhibendæ. Faceffant itaque vota Monastica, obedientiæ regularis, perpetuæ continentiæ, & spontaneæ paupertatis.

8. Quemadmodum rem alii debitam promittere alteri non solum est incivile, sed etiam turpe: ita cum vota soli DEO debeantur, sacrilegium est vota muncupare sanctis Angelis & animab.

9. Vota Naziræorum & Rechabitarum, fuerunt typica hoc modo. Naziræi, 1. Christi, non tantum ratione nominis, sed etiam ratione ominis sive perfectionis, quia ille fuit separatus à Deo ad faciendū eius voluntatē de redemptione nostri. 2. Omnium Christianorum, qui sunt separati à mundo, abstinent à vino, hoc est, à doctrina Antichristi, & voluptatibus huius seculi: non contrectant mortuos, id est, fugiunt opera mortua & mortifera. Denique non radunt

capil-

capillitium, hoc est, Deo robur spirituale
mancipant. 3. Peculiariter ministrorum ver-
bi, qui debent esse Naziræi Dei ratione sui
officii.

Rechabitæ sunt typi obedientiæ filialis
erga Deum: quia ut illi servarunt regulas
vitæ à Patre præscriptas, ita nos debemus
observare regulas divinitus nobis traditas.

LOCVS XXIII. DE SACRAMEN-
TIS IN GENERE.

I.

Verbum Dei & Sacramenta sese habent
tanquam literæ & sigilla. Ex qua simili-
tudine deducuntur sequentia porisimata. 1.
Verbum & Sacramenta se invicem expli-
cant & illustrant. 2. Verbum & Sacramenta
sunt connexa, adeo ut sacramentum sine
verbo esse non possit, iuxta regulam. Acce-
dit verbum ad elementum & fit sacramen-
tum. 3. Verbum & Sacramenta æquè latè
patent. nam utrobique idem significatur &
promittitur. Neque signa promissionis re-
pugnant promissioni, aut eam mutant, aut
aliquid aliud promittunt, quàm promissio
cui annexa sunt, sed eandem illustrant, con-
firmant, applicant. Hinc rectè Augustinus
ait: Sacramenta esse verba visibilia; quæ nẽ-
pe idem significant oculis, quod promissio
gratiæ nunciat auribus. 4. Verbum & Sacra-
menta semper habent adiunctam conditio-
nem

nem fidei, nam promissio gratiæ & communionis cum Christo, semper habet adiunctâ istam conditionem sive expressam sive subintellectam. 5. Verbum & Sacramenta semper sunt integra, sancta & perfecta, etiam quando infideles illa accipiunt, non enim desinit ordinatio & institutio divina, etiam si abutantur infideles: ita verbum Dei semper manet verbum & veritas Dei, sive à credentibus, sive à repugnantibus audiatur. Idem iudicium de Sacramentis. Ex parte inquam Dei offerentis, semper sunt integra; etsi non credentibus, promissio est inanis sonus, & Sacramentum inanis ceremonia.

Deo enim utrumque offerente, rem dico externam & internam, ipsi abutantur quidem re externa, internam verò abiiciunt.

6. Iniuria quâ afficiuntur verbum & sacramenta, redundat in ipsum autorem: quomodo videmus si sigillum & diploma Principis violetur, ipsum principem violari, & si sponsa abiiciat arrham reiici sponsum. Atque hæc omnia patent ex similitudine illata.

6. Quemadmodum Principes erigunt monumenta publica, & in vita communi varia sunt mnemosyna sive memorialia. Ita Deus in Ecclesia voluit extare Sacramenta tanquam monumenta & mnemosyna, & quidem ratione præteriti & futuri. Ratione præteriti, ut quando Pascha fuit memoriale transus, & cæna est memoriale passionis
Chri-

Christi; ratione futuri, quia ut maritus peregre proficiscens & aliquandiu abfuturus, uxori quam diligit, & à qua diligi vult mutuo, clinodium aut sui imaginem tradens dicit, hoc te quoties adspicis admoneat reciproci nostri amoris, donec ad te redeam: ita Christus corpore suo discessurus ab Ecclesia militante, reliquit ipsi cœnam, tanquam memoriam redituri.

7. Sacramenti vox olim de iuramento militari, & pecunia à litigantibus deposita pignoris loco fuit usurpata, illustri ergo modificatione transfertur in Ecclesia ad regnum gratiæ, quia ibi nos iuramento visibili obstringimus cœlesti nostro imperatori, qui nobis iuratum promissionem hoc veluti pignore obsignat.

8. Ut in vita civili mutationes rituales non fiunt ratione substantiæ aut qualitatis, ut quando lapis auctoritate Magistratus mutatur in limitem, baculus ligneus in symbolum imperii. Ita in Sacramentis, signa sive symbola revera mutantur ratione usus, officii & vocationis divini.

9. Sicut Evangelium est odor vitæ ad vitam, quia Christus in Evangelio oblatus percipitur fide; & est odor mortis ad mortem, quia Christus oblatus repudiatur: ita quoque sacramenta sese habent. Falsum itaque est istud simile. Sicut sol liquefacit ceram, & lutum indurat una & eadem actione;

ne; ita Christus in sacramento, eadem actione prodest & obest.

10. Sicut unio rerum civilium pendet ab instituto sive pacto, ab analogia sive convenientia, ab usu legitimo; ut cum quis dicit de testamento, hinc habeo agrum, hereditatem &c. Ita quoque se habet unio sacramentalis. Illa siquidem pendet ab ordinatione divina, & consistit in analogia signi ad signatum, & utriusque perceptione in legitimo usu.

11. Similium phrasium similis retinenda est expositio. At verò istæ phrasæ, *hoc est vinum, hoc est saccarum, hoc est ignis, hoc est avena, hoc est infans, &c.* quæ sunt accipiendæ de cantaro, scatula, ferro candente, marsupio hoc est aurum, sacco hoc est avena, cunis &c. planè sunt dissimiles phrasibus sacramentalibus. Ratio dissimilitudinis est gemina. 1. Quia ista loquendi genera designant rerum terrestriũ coniunctionem crassam, manifestã & sensibilem illamque inconvenientibus subiectis existentẽ. At in sacramentis habemus rẽ cælestem & terrestrem. 2. Coniunctio illarũ rerum non pendet ex illis verbis, *hoc est vinum, h. e. saccarum, &c.* sed ista verba significant coniunctionẽ illã iam ante esse factã. Sed in sacramentis coniunctio rei terrestris & cælestis, fit per verba cõsecrationis divinæ. Oportet itaque adferre alias phrasæ; quarum aliæ sunt petitæ ex prophanis autoribus, ut cum Homerus *duos agnos* vocat *sadera*

fœdera Deorum, & Horatius lacum Adriaticum appellat *adversarium*; aliæ ex vita cõmuni, ut cum Germani dicunt de arrha, *das ist die trew* / & de strenua, *das ist ein neues Jahr*. Vel denique ex ipsa scriptura, ubi has phrasas sacramentales est legere; *Circumcisio est fœdus, agnus est pascha*, Exod. 12. *Sacrificia expiant peccata, sanguis victimarum est sanguis fœderis, baptismus nos servat, panis est corpus Christi, vinum est sanguis Christi, pœculum est novum testamentum*. Hic itaque utiliter adhibetur aureum illud axioma Theologicum, *unumquodque dogma Theologicum debet iudicari ex principiis suis propriis, genuinis & germanis*. Frustra autem est Mentzerus, quando nobis obiicit tria ista theorematum. 1. Nullum est dogma Christianæ fidei ad salutem necessarium, quod non in scripturis propriis & perspicuis verbis tradatur. 2. Quicquid in descriptione articuloꝝ fidei figuratè in scripturis proponitur, id ex aliis manifestis, claris & homogeneis scripturæ locis demonstrari & potest & debet. 3. In narratione historica verba intelligenda sunt ut sonant, nisi causæ graves & perspicuæ in ipsa historia annotatæ aliter iubeant. Frustra inquam hæc axiomata nobis obiicit, quasi nempe illa violemus. Nam ut sumamus istud exemplum *Hoc est corpus meum*, hæc verba propriè explicantur ab ipso Christo, cum ait, *hoc facite in mei recordatio-*

dationem. Deinde Christus in institutione cænæ, similem adhibuit phrasim, quando dixit, *se desiderio desiderasse comedere Pascha,* Luc. 22. Et quando poculum appellavit *novum testamentum.* Denique gravissima est causa huius phraseos sacramentalis, quia nempe subiecta materia est sacramentaria.

12. In rebus naturalibus & civilibus, quatuor sunt principales modi præsentia. Nam aliquid est præsens, ratione repræsentationis & cōmemorationis; ut princeps in imagine, sponsus in arrha: *tum* ratione apprehensionis, ut res sensibilibus & intelligibilis est præsens per phantasma & noema. *Deinde* ratione virtutis & efficacia, ut sol in cælo est nobis præsens in terris. *Denique* ratione substantia, ut anima præsens est in corpore. Quatuor isti modi præsentia concurrunt in sacramentis. *Principio* enim ibi locum habet præsentia symbolica, eaque ratione repræsentationis, obsignationis & commemorationis. *Deinde* ibi est præsentia obiectiva ratione fidei, quæ dum ascendit in cælum, descendit spiritus in cor nostrum. *Tertio* est præsentia virtualis, quia beneficia Christi nobis applicantur in legitimo usu. *Quarto* & ultimo, est præsentia immediata & substantialis, eaque non corporalis sed spiritualis, quia Christus toti homini credenti præsens est per inhabitationem.

13. *Quemadmodum* nos in N. T. habemus

mus baptismum & cœnam, ita Patres in V. T. habuerunt suum baptismum & suam cœnam i. ad Cor. 10. Rursus ut illi habuerunt suam circumcissionem, & suū pascha; ita nos habemus nostram circumcissionem, ad Col. 2. & nostrum pascha. i. Cor. 5. Ratio prioris similitudinis hæc est. Veteres fuerunt baptizati in Mosen, id est, in doctrinam Moysi, nube & mari, h. e. nubes & mare fuerunt illis baptismus, quatenus analogæ fuerunt nostro baptismo. Item manna & aqua ex petra fuerunt illis cœna, id est, analogæ nostræ cœnæ. Itaque ut baptismum, id est, lavacrum commune, inter se & nobiscum, sic etiam cœnâ, seu escam & potum communem, inter se & nobiscum habuerunt. Dicit autem Apostolus manna & aquâ illis fuisse cibum & potum spiritualē nepe ratione significationis, aliâs solus Christus, est esca & potus spiritualis. Itaque veteres habuerunt eandem nobiscum escam non ratione symbolorum, sed ratione significationis & rei significativæ. Ratio posterioris similitudinis est. Sicut veteres circumcisi fuerunt circumcissione manuū, ita nos circumcidimur per circumcissionem Christi, & sicut illi habuerunt suum pascha materiale, ita nos habemus pascha spirituale. Quare habemus eandem circumcissionem & idem pascha cum veteribus, non ratione significationis, sed rei significatæ.

14. Sicut

14. Sicut si canibus dederis sanctum, aut porcis margaritas, nec sanctum canes sanctificat, nec margaritæ porcos nutriunt. Sed è contra canes coinquinant sanctum & porci margaritas sordidant vel confringunt. Ita si hominibus caninos vel porcinos mores habentibus, dederis sanctum & mysteria sacra, nec sanctum illos sanctificat, nec mysteria veritatis illos illuminant, sed eòtra sanctum ipsi coinquinant & mysteria veritatis blasphemant.

LOCVS XXIV. DE BAPTISMO.

I.

Quemadmodum qui ius civitatis acquirunt donatione gratuita, illius reitimonium, symbolũ & tesseram accipiunt. Ita circumcisio & baptismus sunt signum & signaculum receptionis in fædus Dei, adeoque in **CHRISTUM** institutionis, & incorporationis cum illo, testimonium perpetuum. Gal. 3. v. 27. 28. adeoque solennis testificatio, & inauguratio, quod per sanguinem & spiritum **CHRISTI**, à peccatis abluti, & regenerati sumus. Hinc baptismus appellatur sacramentum initiationis & spiritualis generationis; sicut cæna sacramentum spiritualis nutritionis. Appellatur etiam introitus in Ecclesiam.

2. Baptismus est antitypon diluvii
1. Petr. 3.

1. Petr. 3. hoc est, est typus similis, correspondens, succedens, & idem significans, etsi clarior, quàm vetus ille typus diluvii. nimirum sacramenta vetera fuerunt typi novorum sacramentorum, non quasi illa fuerint signa nostrorum, nostra verò sacramenta res ipsæ: sed quia vetera sacramenta fuerunt umbræ Christi quidem & ipsius regni, tanquam rerum significatarum, novorum verò sacramentorum tanquam iconum sive imaginum expressarum & illustratarum ad Hebr. 10. Cæterum baptismus dicitur antitypon diluvii, quia nos servat sc. sacramentaliter.

3. Sicut in homagio est reciproca principis & subditorum obligatio; ita in baptismo Pater, Filius, & Spiritus sanctus nobis promittunt beneficia salutis æternæ, & nos repromittimus officia fidelitatis. Hinc Tertullianus ait, Nos ibi iurare in sacramentum militiæ. Atque hæc est causa, quòd recordatio baptismi nostri, non solum consolationem vivam, sed etiam admonitionem perpetuam, ob oculos quasi sistit.

4. Baptismus est lavacrum regenerationis Tit. 3. Etsi enim ibi non agitur de ceremonia baptismi, tamen res significata ibi intelligitur. Quare ut Joh. 6. caput, non agitur de eucharistia, & nihilominus tamen optima eucharistiæ explicatio, ex isto capite arcessitur, quatenus nempe ibi agitur de re significata. Ita etsi ad Tit. 3. non agitur de baptismo

baptismo ratione signi, tamen res significata ibi describitur. Idem est iudicium de loco Joh. 3. Ita que quemadmodum aquæ natura est abluere sordes corporis; ita sanguis Christi abluit nos à sordibus animæ. Neque verò hæc analogia duos introducit baptismos, non magis certè quàm analogia in circumcissione introduxit duas circumcissiones; et si iuxta Apostolum nihilominus fuerit circumcissio *ἐν τῷ φανερωῦ καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ.*

5. Baptismus à veteribus vocatur pictura, repræsentatio, itemque visibilis & audibilis patefactio S. S. Trinitatis. Nam non solum in baptismo Christi tres illæ personæ sese patefecerunt: sed etiam in nostro baptismo est luculentissimum huius mysterii testimonium. Nominatim autem hic in baptismo Christi observandum, cur Spiritus sanctus in specie columbæ super Christum descenderit & quieverit. Nam quemadmodum olim diluvii tempore columbam ex arca emisit Noë, quæ rediens olivæ ramum ad ipsum retulit in signum & testimonium diluvii aquas nunc desuisse & deservisse, atque salutis spem ipsi nunc iterum ostendit: ita Christus est verè cum Deo pacis & salutis æternæ autor, qui nos ab infelici huiusmodi diluvio servat, & plusquam columbina mansuetudine nobiscum agit, ut propter peccata nostra nos non abigat.

6. Baptismi aqua ordinaria est aqua, ex-

G

tra-

traordinaria ignis Matth. 3. v. 11. Aqua autem est symbolum regenerationis omnium fidelium. Sed ignis est symbolum doni linguarum & prophetiae Act. 2. v. 3. 4. ubi Apostoli sunt baptizati interne Spiritu sancto, & externe igni tanquam symbolo Spiritus S. Neq; tamen ideo nos non baptizamur igni. Etenim externe baptizamur aqua, & interne Spiritu sancto, qui id in nobis praestat quod aqua & ignis, quando flammam cupiditatum mortificando nos refrigerat, & fordes eluendo nos illuminat.

7. Quemadmodum sigilla principum diplomatibus ipsorum non appendi solent, nisi ab iis qui publica autoritate ad hoc sunt instructi: Ita doctrinam Evangelii nemo sacramentis legitime confirmare potest, nisi ad hoc sit vocatus. Unde pastores dicuntur praesones Dei, legati ac ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei 1. Cor. 4. 2. Cor. 5.

8. Baptismus est exemplar regenerationis & signum spiritualis resurrectionis Rom. 6. v. 3. 4. Symbolum sanctificationis; sigillum fidei; testimonium penitentiae; figuratur per miraculosam conservationem, in arca Noë 1. Pet. 3. v. 21. Bonae conscientiae stipulatio; ibidem, id est, obligatio mutua Dei & hominis. Est item figuratus per transitum, per mare rubrum, quia ut in illo submersus fuit Pharaon, una cum suis, illa si autem transierunt Israelitae; ita in baptismo moritur inimici-

amicitia quæ nobis fuit cū Deo, & nos ascendimus ab aquis tanquā ex mortuis vivi, servati per gratiam Spiritus. Deniq; per nubē; quia ut illa dux fuit Israëlitis in deserto; ita gratia Spiritus in baptismo nos comitatur ad vitam æternam.

9. Quemadmodum coronatio Regis, & inauguratio vel investitura alicuius non repetitur; sic nec baptismus; quia ibi accipim⁹ diadema, quod simus reges, & togam, quod simus sacerdotes Dei nostri. Rursus ut ritus illi non nisi à deputatis ad id personis conferuntur; ita & baptismus. Deniq; ut in legitimo usu actus isti spectantur *συνόλως*, ita nempe ut exhibitio & receptio concurrant: ita in baptismo *ὀλως* considerato, est actio interna Spiritus sancti, & actio externa administrantis.

10. Quemadmodum Christus sepultus est & resurrexit; ita qui baptizantur in nomine Christi, ipsum induunt, ideoq; cum illo per baptismum sepeliuntur & resurgunt Rom. 6. Col. 2. Quod quidem evidentissime figuratur per immersionem & emersionem, non ita evidenter per aspersionem.

11. Ut in institutis politicis actio Principis & ministri distincta est; ita in baptismo actio Spiritus sancti specie differt ab actione ministri puta Johannis. Ubi & aliud discrimen cernitur inter baptismum Johannis & Apostolorū; quia baptismus Johannis fuit ad-

ministratus in Judæa tantum, sed baptismus Apostolorum est à Christo veluti ampliatum Matth. 28.

LOCVS XXV. DE POEDOBAPTISMO.

I.

Sicut sigillum Regis censetur profanari, quando falsæ scripturæ, vel diplomati, aut etiam contra ipsius mentem aut voluntatem appenduntur, ita prophanatur baptismus, quando confertur iis qui promissionem Dei non habent, cuiusmodi sunt infideles qui apostolo dicuntur *oi ἕθω*.

2. Sicut civium liberi vi pacti humani & civilis accipiunt ab ipso nativitatis suæ exordio ius civitatis, id nihil impediende infirmitate aut egestate cōnata: ita Ecclesiæ sive Christianorum liberi, vi pacti divini & religiosi, nascuntur ius civitatis ecclesiasticæ, ut ut in peccato originis nascantur. Hoc privilegium civitatis spiritualis Apostolus vocat sanctitatem, ut nempe non debeant censerī expertes Christianissimi, 1. ad Cor. 7. v. 4. Nempe ut ex Judæis Judæi nascebantur in populo Dei, ita nunc ex christianis christiani. Hoc duplici illa similitudine quam habet Apostolus Rom. 11. v. 16. illustrari potest. Nam ibi Abraham comparatur primitiis & radici, Iudæi autem massæ & ramis. Sic enim ait Apostolus; quod si primitiæ sanctæ

sanctæ sunt, sancta etiam est massa, & si radix sancta est, etiam rami, intellige sanctitatem fæderis. Sancti enim nominantur Abrahamus & eius posterii, ratione fæderis quo segregati fuerunt à mundo.

3. Quemadmodum in vita communi & in militia infantibus in cunis adhuc vagientibus legantur bona, & assignantur stipendia, erectis hac super re tabulis, instrumentis & sigillis. Ita quia Deus promisit Abrahamo se fore Deum ipsius, & feminis eius post ipsum, circumcisio fuit administrata infantibus æque ac adultis, videlicet tanquam sigillum fæderis. Proinde quia nobis & liberis nostris illa ipsa facta est promissio, utique baptismus infantibus nostris rectè administratur, quia nempe baptismus successit in locum circumcisionis nisi velimus dicere, in N. I est. nullum esse sacramentum initiationis.

4. In Schola aliquis fit discipulus duplici ratione, puta ratione status, sive personæ, & ratione doctrinæ. Primo enim fit membrum Scholæ & deinde instituitur. Sic in Schola gratiæ fiunt discipuli per receptionem in Ecclesiam, & per institutionem, sed ordine non uno. Etenim adulti non-christiani fiunt christiani 1. per institutionem. 2. per receptionem. Sed infantes christiani fiunt primo discipuli per receptionem & deinde per institutionem. Nempe si infantes christia-

norum sunt discipuli Christi, utique debent accipere sigillum immatriculationis.

5. Sicut semen non statim germinat simulac satur; sed vis in semine latens suo erumpit tempore; ita vis circumcisionis & baptismi latet in infantibus electis quantum ad fidem, quam habent in semine, quam calor & humor à spiritu & verbo Dei, suo tempore faciunt germinare ad messem, fidei actualis & pietatis. Quod attinet ad infantes non electos, & in ipsis vis baptismi est manifesta, quatenus illis æquè atque infantibus electis est tessera receptionis in fœdus, seu in Ecclesiam externam.

6. Ut in republica pueri gaudent privilegio familiæ, vel universitatis, gestant insigne huius rei, sive sint bonæ sive malæ indolis, ut apud Romanos pueri gestabant vestem prætextam. Ita in Ecclesia infantes christianorum pariter gaudent privilegio fœderis, seu cõmunionis externæ, pariter accipiunt huius rei signum, puta baptismum.

7. Quemadmodum in V. T. primogeniti sanctificabantur, hoc est, Deo consecrabantur, offerebantur, dedicabantur. Ita in N. T. infantes christianorum offeruntur, addicuntur, & dedicantur Deo per baptismum. Atque ita vocatur nomen Dei Patris, Filii, & Spiritus sancti super infantes, ut illi qui habent ius ad baptismum, accipiant hac ratione ius in baptismo. Baptizantur itaque in-
fan-

fantes christiani, & quia sunt christiani, & ut sint christiani.

8. Typi illustres confirmantes Pædobaptismum ita sese habēt. Sicut infantes Isræ-
litarum, non minus quàm Isrælitæ adulti
sub nube & mari rubro baptizati sunt. 1.
Cor. 10. Ita in N. T. infantes christianorum,
æquè atque adulti sunt capaces baptismi.
Huc etiam refer transitum per Jordanem,
& purificationes Judæorum, quæ ipsæ quo-
que baptismi nostri repræsentationes quæ-
dam fuere.

9. Quemadmodum in exercitu, maxi-
mi medioximi & minimi signis certis dis-
cernuntur ab hoste; ita quia infantes chri-
stianorum in unum corpus mysticum, cum
Ecclesia Christi coalescunt, aliquo signo dis-
cernendi sunt ab iis, qui à corpore hoc sunt
alieni: sanè qui sunt alieni ab Ecclesia, sunt
alieni à Sacramento infusionis in Ecclesia.

10. Sicut debita & illorum documenta à
parentibus transeunt ad liberos: ita pecca-
tum originale, & illius rei documentum, id
est, baptismus transit à parentib⁹ christianis
ad liberos ipsorum. At cur nō æquè infanti-
bus Ethnicorum administratur hoc signum
immunditiei spiritualis? Resp. Quia bap-
tism⁹ est signum imunditiei & emundationis
simul: figuratum per mundationē Namanis
lepræ. Cæterum baptism⁹ in sua simplicitate
relictus satis exaggerat turpitudinem na-

turalem, ut tam dirum sonante exorcismo nullo hic sit opus.

11. Quemadmodum Matth. 9. fides illorum, qui paralyticum Christo sanandum offerebant, profuit paralytico. Ita fides parentū, susceptorum Ecclesię prodest infantibus, non ut per eam salventur, sed ut per eam baptizentur.

12. Sicut in Politicis, quod quis facit per alium, ipse facere videtur. Ita in Ecclesia infantes dum baptizantur, rectè dicuntur votere, quia hoc est votum generale totius christianitatis.

13. Quemadmodum vasallus ad liberos suos transmittit omnia documenta & instrumenta feudi sui, & quidem ex conventionē: ita parentes christiani, ad liberos suos transmittunt omnia documenta & monumenta Ecclesię visibilis.

LOCVS XXVI. DE CÆNA
DOMINI.

I.

CÆna Domini itemque sacer panis, & sacram vinum, appellantur à veteribus.
1. Sacramentum corporis, sacramentum carnis, sacramentum sanguinis, sacramentum corporis & sanguinis simul. Hoc est, signa sacramentaliter significantia, obfignantia, & in legitimo usu coniuncta cum re significata.

2. My-

2. Myſteria, quia omnia hęc ſunt myſtica, videlicet ſignificatio, res ſignificata, & perceptio iſtius rei ſignificatę.

3. Symbola, ſigna, imagines, & ſimilitudines, puta paſſionis Chriſti, & fructus ex illa reſultantis.

4. Typi, antitypa, & figurę pretioſi corporis, & ſanguinis: quia repręſentant, ſignificant, & oſtendunt Chriſtum pro nobis crucifixum.

5. Memoria, id eſt, ſigna memorialia immenſi amoris.

2. Hoc ſacramentum appellatur cęna Dominica, idque à tempore, autore, & ſine. Eſt enim primò inſtituta & celebrata de nocte, idque quatuor de cauſis. 1. Ut ſuccederet in locum agni paſchalis eumq; antiquaret. 2. Ut Chriſtus ſe & diſcipulos ſuos prępararet ad paſſionem iam iam imminentem. 3. Ut inde diſcamus Chriſtum eſſe cibum noſtrum, & quietem noſtram in tempeſtate huius vitę. 4. Ut nobis commendaret hoc ſacrum epulum, utpote quod inſtituit ea nocte, quę diſcipulis reliquit mnemoſynon præſtantiſſimum. Porro dicitur cęna Domini, quia Chriſtus Dominus noſter iure redemptionis & nutritionis eam inſtituit, & in ea ſimul eſt cibus. Denique appellatur cęna. Quia 1. poſt prandiũ cęna reſtat, poſt cęnam verò nullum reſtat convivium. Ita non eſt epulum aliud, niſi Chriſtus reprę-

sentatus in hac cæna. 2. Æternum Dei convivium nobis in æternum apparabitur. 3. Cæna apud veteres erat aliquid maius quam prandium, quia illi parcè prandebant, invitationes autem ad cænam fiebant. Iam verò cæna Domini nō sunt privatæ epulæ, sed publica quædam omnium fidelium invitatio.

3. Cæna Domini à veteribus appellatur convivium Ecclesiæ, cōvivium lætum, epulum sacrum, prandiū cæleste, mensa cælestis, mystica, spiritualis, terribilis, & rationalis. Et conviviū seu epulum sacrum appellatur, quia hîc sunt omnia requisita convivii; est enim Dominus qui invitat, est cibus & potus simul, sunt convivæ, quorum manus, os & ventriculus, est fides; est hîc manducatio & bibitio: denique est nutritio & refectio spiritualis. Imprimis itaq; in hac similitudine urgendum est illud, quemadmodum cibus & potus intimè nobis uniuntur, & in substantiam nostram convertuntur, ita nos incorporamur Christo, dum ipsum tanquam panem & aquam vitæ edimus & bibimus vera fide. Porro epitheta ista, sacrum, cæleste &c. adduntur differentiæ causa. Sic nominatur hæc mensa terribilis non propter horrorem, sed propter honorem rei significatæ: Et mensa rationalis, quia Deus à nobis hîc requirit cultum rationalem.

4. Sacra cæna est & dicitur sacramentum duplici notione. 1. Quia est sacramentum
testa-

pellens omnia mala, perfectio perfectionū,
 omnis noxæ amuletum, universæ maculæ
 purgatorium, viaticum, apologia ante tri-
 bunal iudicis, arrhabo regni cælorum, ner-
 vus & vinculum charitatis, medicina animę,
 spes nostra, argumentum parrhesiæ, cæna
 principalissima & divinissima, sacramentum
 panis, sacramentum pietatis, signum unita-
 tis, sacramentum pretii nostri, hæreditariū
 munus Novi Testam. denique mysterium
 perfectionis.

6. Typi & repræsentationes sacre cænæ
 in V. T. fuerunt, panis & vinum Melchise-
 deci, agnus paschalis, manna & aqua deser-
 ti, panes propositionis, panis & vinum Da-
 vidis 2. Sam. 6. Duplex autem est horum ty-
 porum accommodatio; videlicet ratione
 repræsentationis & usus legitimi eucharis-
 tiæ. Repræsentatio est eiusmodi. Quemad-
 modum symbola in typis modò cōmemo-
 ratis figurarunt refectioem spiritualem
 quam habemus à Christo; ita eandem fi-
 gurant sacra Symbola in eucharistia, sed
 modo eminentiori. Convenientiā in usu sic
 exponitur. *Primum* enim, ut Melchisedech
 pane & vino refecit Abrahamum & eius ex-
 ercitus, eidem què benedixit; ita Christus
 in legitimo usu sacre cænæ, spiritualem no-
 stram esuriam & sitim, quam contrahimus
 ex militia spirituali, tollit, communionē
 corporis & sanguinis sui, mediante pane &
 vino

vino benedicto. *Deinde* quemadmodū pascha erat memoriale liberationis ex Ægypto; ita eucharistia est memoriale passionis Christi. Item quemadmodum solis circumcisus aditus patebat ad agnum paschalem, ita solis baptizatis ad eucharistiam. Rursus, quemadmodum Israelitæ comedebant carnes agni paschalis, & sanguine eius postea domus illinebant; ita in solenni usu eucharistia, fideles comedentes panem ore, comedunt corpus Christi fide, eiusque sanguine aspergunt cor suum. *Tertio*, sicut Israelitæ pane cælitus depluto, & aqua ex petra mirabiliter producta, in deserto sustentabantur, ne fame & siti perirent: ita in sacra cæna pacimur pane illo qui de cælo descendit, hoc est corpore Christi, & potamur sanguine, qui ex latere ipsius profuxit, ne in deserto huius mundi, æternâ fame & siti nobis sit pereundum. *Quarto*, Quemadmodum panes propositionis quotidie coram Domino proponebantur, & non nisi à sacerdotibus comedebantur; ita corpus Christi in sacra cæna Deo proponitur verâ fide, & à solis comeditur christianis, qui omnes sunt sacerdotes Dei. *Quinto*, quemadmodum David universam multitudinem Israël refocillavit pane & vino; ita Christus universam Ecclesiam in eucharistia reficit. Solent etiam hîc instituere collationem inter arborem vitæ & sacram cænam. Itemque convivium

Ahasveri & sacram cœnam. Damascenus etiam carbonem ignitum Esa. 6. facit figuram eucharistiæ; quemadmodum enim carbo ignitus non est simplex carbo, sed carbo igni unitus: ita panis communionis sacræ, non est simplex panis, sed unitus corpori Christi, in quo est divinitas per *περιχώρησιν*.

7. Pïa antiquitas inter sese confert unionem sacramentalem in cœna, & unionem personalem in Christo; idque tribus de causis: idq; propter veritatem mysterii, convenientiam unionis, & similitudinem locutionis. Principio enim sicut in Christo sunt duæ naturæ divina & humana; ita in eucharistia sunt duæ res, terrena & cœlestis. Rursus sicut duæ naturæ in Christo sunt unum in persona, ita in eucharistia res terrena & cœlestis sunt unum in sacramento legitime usurpato. Denique sicut propter unionem personalem, rectè dicitur Deus & homo, & vicissim; ita propter unionem sacramentalem, rectè dicitur, panis est corpus Christi, fractio panis est fractio corporis Christi &c. Rectè itaq; nosier Ursinus ait, sicut actiones externæ & visibiles in sacramento, sunt actiones & passionis internæ & invisibiles, ut fractio panis est fractio corporis Christi: sic etiam substantiæ visibiles, sunt substantiæ invisibiles, ut panis est corpus Christi: quod utrumque in unione personali est
cer-

cernere. Unde porro iam patet, an, & quatenus fractio panis pertineat ad essentiam cœnæ.

8. Pia antiquitas etiam instituit collationem inter sacram cœnam & resurrectionem nostram gloriosam; non propter commentitiam Papistarum reproductionem, sive refractionem corporis Christi, sed partim cõmuniter, partim singulariter. Communiter, quatenus omnia sacramenta sunt signa resurrectionis gloriosæ. Nam circumcisio per imputationem præputii figurabat iustificationem & sanctificationẽ, cum qua necessariò cohæret glorificatio. Pascha significabat epulum gratiæ & gloriæ. Baptismus significat nos cum Christo sepeliri, & cum eodẽ resurgere ad vitam gratiæ & gloriæ. Sacra cœna significat nos cibari pane vitæ, & potari aqua vitæ. Singulariter sacra cœna nobis ob oculos ponit resurrectionem tribus modis. 1. Quia iubemur ibi mortem Domini annunciare donec veniat. 2. Quia hæc mensa non est graculorum sed aquilarum, quæ subvolant in cælum ad cadaver suum. 3. Quia est sacramentum communionis, quam habemus cum corpore CHRISTI, cum corpore ipsius, inquam, gemino, videlicet naturali, & mystico quod est Ecclesia.

9. Quemadmodum qui ad convivium nuptiale vel regale accedunt, ritè se præparant,

rant, ut digni sint convivæ; ita qui ad sacrâ eucharistiam accedere instituunt, debent se probare, hoc est, examinare fidem vitamque suam. Peccatur autem hîc duobus modis. Nam primò etsi fideles suat digni, tamen sæpenumerò hoc mysterium nō digne tractant, quia friget fides & devotio. Deindè hypocritæ, quia sunt indigni, sanguinem fæderis conculcant, contemnendo scilicet sacramentum & rem sacramenti. Opus itaque est ut hîc distinguas, inter indignam personam, & indignam tractationem, vel ut alii inter manducationem indignorum, & manducationem indignam. Nimirum ut filius familias est dignus convivio paterno, quia filius, & tamen potest indignè sumere convivium; ita in credentibus se res habet interdum.

LOCVS XXVII. DE MISSA.

I.

SAcrificium missæ nititur transubstantiatione, quam pontificii fundant in istis similitudinibus. *Primò*, illa virtute verbi, quâ Deus dixit, & omnia facta sunt; quâ uxorem Loth in statuam salis mutavit, quâ virginam Mosis vertit in colubrum, & flumina Ægypti in sanguinem, quâ aquam mutavit in vinum Cananæum, Johan. 2. illâ inquam virtute panis & vinum eucharistiæ, convertuntur in corpus & sanguinem Christi, con-

ver-

versione symbolica. Deindè, sicut Christus de quinque panibus quinque millia hominum satiavit, ita ut maiores manserint reliquix, quàm essent quinque panes; sic ipse potest Ecclesiam totam de corpore suo pascere, absque sui detrimento. Tertio, sicut calor & splendor ignis, & odor rosæ se omnibus communicant, & candela una multis candelis accendèdis est satis: & sicut mulier Sareptana quotidie comedebat de farina & oleo, nec tamen diminuebatur farina vel oleum; & sicut una numero vox, vel idem numero sonus ad innumeros pervenit. Ita unum numero Christi corpus ab omnibus recipitur sacramentaliter. Quarto, sicut in speculo uno apparet imago unica, & fracto speculo, quot sunt partes speculi, tot sunt imagines integræ. Ita totum Christi corpus est in tota hostia, & cum illa frangitur, totum est in singulis hostiæ partibus. Porro, sicut anima tota est in toto corpore, & tota in singulis partibus. Ita corpus Christi secundum esse sacramentale, est totum in pane, & totum in qualibet particula panis, secundum esse locale est in cælo tantum. Et hoc esse locale separatur à corpore Christi, quia non est de essentia corporis. Nam occupatio loci est actus secundus qui potest separari. Deniq; sicut una numero essentia est in tribus personis trinitatis, ita unum corpus Christi est in quolibet sacramento.

Respon-

Responsio petitur ex his regulis.

1. In eucharistia non fit mutatio corporis & sanguinis Christi, sed symbolorum.
2. Mutatio sacramentalis non fit actione physica, sed fit actione morali, non verbo practico, sed concionali.
3. Transsubstantiatio alia est vera alia fictitia. Vera rursus est naturalis, ut cum panis vertitur in carnem & sanguinem hominis, vel lignum proiectum in aquam alicuius loci lapidescit: vel supernaturalis, ut cum Christus aquam transsubstantiavit in vinum Joh. 2. In utraque hac transsubstantiatione, prior substantia desinit, & nova incipit, sed in fictitia transsubstantiatione missali tale quid non est.
4. Miraculum est corporale vel spirituale; & hoc posterius habet locum in eucharistia, non ratione unionis sacramentalis, sed ratione unionis & communionis spiritualis sive mysticæ, qua nos unimur & inserimur Christo.
5. Corpus Christi est in eucharistia non secundum præsentiam dimensionem, sed secundum præsentiam sacramentalem.
6. Esse sacramentale corporis Christi pendet non ab actione reproductiva vel adductiva corporis alicuius invisibilis & illocalis, sed à promissione acceptata per veram fidem.
7. Substantia corporis Christi organici malè confertur cum qualitatibus, ut cum sono,

sono, item cum speciebus intentionalibus, ut est imago in speculo.

8. Corpus Christi invisibile, illocale & indivisibile, neque convenit cum mysterio unionis personalis, neque cum mysterio resurrectionis carnis.

9. Actus secundus alius est necessarius, alius contingens.

10. Accidens quod in mundo existit, necessario inexistit; quia proprietates rei etsi non pertinent ad essentiam, tamen pertinent ad existentiam.

11. Anima rationalis est indivisibilis & proinde non occupat locum in corpore per modum formæ: sed corpus Christi habet partem extra partem, & ideo non potest esse in pane eucharistiæ ut anima est in corpore.

12. Una numero essentia divina est in tribus personis, propter simplicitatem & immensitatem, sed neutrum est in corpore Christi.

2. Missa est pandora, in qua infinitæ absurditates & contradictiones reperiuntur. Est actio scenica & theatrica, seu comædia, qua Judaismus postliminio revocatur. Est similis eleusiniis ethnicorum; est palladium magni antichristi; est cor, vallum & fossa, prora & puppis Ecclesiæ Romanæ, est idolum & numen plausibile; denique est character bestię.

3. Quemadmodum Apostolus ad Heb.
c. 6. de

c. 6. de apostatis dicit illos denuo sibi crucifigere, & ad ignominiam exponere filium Dei; ita missifices in suo sacrificio missifico hoc utrumq; faciunt. Nam non contenti sacrificio Christi cruento, quod tamen omnibus numeris est absolutum, denuo illud offerre conantur, & quidem ita, ut verè dici possint ipsum Christum *παγαδειν μαρίζειν*, h. e. illum ludum facere, infamare, spectandum & tantum non irridendum proponere.

4. Quemadmodum sacerdotes in V. T. sacrificia Deo obtulerunt, ita & pastores N. T. idem faciunt, & quidem primo dum verbum Dei solent *ἑρθευμέναι* inter gentes 2. Tim. 2. v. 15. quomodo nempe sacerdotes V. T. victimas ritè secabant. Deinde iidem *μαρτζάντ* sive offerunt Deo gentes Rom. 15. v. 16. Ubi apostolus proculdubio respicit locum Malach. 1. ubi fit mentio oblationis munda inter gentes. Munda autem ista oblatio est, quâ gentes convertuntur, cultro legis marctantur, & odore Evangelii offeruntur Deo. Itaque conversio gentium, & fides in Christū, sunt munda oblatio N. T. propria. Atq; hæc est oblatio gentium passiva, cum qua cohæret oblatio gentium activa, hoc est ipsarum fides, spes & charitas, & nominatim precatio.

5. Quemadmodum in V. T. fuerunt varia sacrificia eucharistica, ibi materialia & corporalia; hæc spiritualia. Inter sacrificia N. T. est

est & cæna Domini, quæ tribus modis est verum sacrificium. 1. Quia in hoc mysterio fit commemoratio sacrificii Christi in cruce peracti; cum qua coniuncta est gratiarum actio. 2. Quia in hoc ipso mysterio, siquidem à nobis vera cum fide celebretur, nos ipsos Deo offerimus & consecramus. 3. Quia fuit olim in more positum, ut cum fideles celebrarent eucharistiam, simul offerrent elemosynas. Primum sacrificium est laudis ad Hebr. 12. Secundum est sacrificium fidei & vitæ. Rom. 12. Tertium est sacrificium charitatis Heb. 13. Hoc sensu veteres passim eucharistiam appellant sacrificium, item sacrificium honorarium, sacrificium incruentum; deniq; sacrificium impetratorium, & applicatorium. Nam in legitima eucharistiæ celebratione Deus verè à nobis honoratur; & sacrificium laudis eidem revera offertur, item varia beneficia ab eodem per preces & fidem in Christum, obtinentur seu impetrantur. Deniq; ita non solum representatur sacrificium Christi cruentum, sed etiam nobis applicatur per veram fidem.

6. Quemadmodum in V. T. fuerunt altaria; ita etiam in Novo sunt, videlicet crux seu ara crucis Christi, & corda credentium, in quibus Christus offertur per veram fidem. Etsi enim actus offerendi sive sacrificandi in cruce transit, tamen ipsa victima, videlicet Jesus Christus, permanet in æternum, & à nobis

i-
m
co
a-
i-
f-
ci
y,
n-
e.
T.
N.
er-
2.
V.
a-
16.
um
da
st,
a-
eo.
ri-
tq;
ua
ti-
im
ria
or-
T.
est

nobis Deo offertur, quando ipsius sacrificiū semel peractum nobis applicatur per fidem. Aliās in prima cæna, quam Christus Hierosolymis in diversorio celebravit, nullū fuit altare. Itaq; sacra cæna non debet appellari sacramentum altaris, quod celebrari debeat in altari, sed quia repræsentat altare crucis Christi per fractionem panis & effusionem vini.

7. Sicut omnis actio legitima requirit normam sive canonem; ita & celebratio sacrae cænae. Illius autem canon antiquissim⁹, simplicissimus & optimus est ipsa institutio Christi, prout describitur à tribus Evangelistis & apostolo Paulo. Hunc canonem primitiva Ecclesia satis diu olim usurpavit. Quod attinet ad Agenda variarum Ecclesiarum, illa non sunt canon eucharistiae, sed explicatio ipsius canonis. Canon missæ neque canon est, neque Agenda. Et licet in hoc canone contineantur piæ collectæ, litanix & similes preces, itemq; variæ psalmodum, evangeliorum & epistolarum particulae, tamē totum huius canonis systema sive corpus meritò reiicitur. Idq; partim ppter abusum verbi Dei, quod rapitur ad sacrificium expiatorium, partim ppter sententias superstitiosas, idololatricas & antiphateticas.

8. Non quemadmodum Deus supplere potest vicem causæ efficientis & materiæ, ita quoque supplere potest vicem subiecti, ita
nem-

nēpè ut ipse sustineat accidentia extra subiectum inhæfionis. Nam prius potest, quia id non pugnat cum natura rei, neq; cum natura Dei, sed posterius pugnat cum natura rei & Dei.

LOCVS XXVIII. DE MAGISTRATU POLITICO.

I.

EX scriptura illa mystica Daniel. 5. MENE MENE TEKEL U PHARSIN, deducuntur duæ istæ similitudines. *Primò*, Quemadmodum homines solent exactè numerare ea quæ ad ipsorum officium pertinent, verbi gr. mercator nummos, pastor oves, dux milites; ita Deus exactissimè disponens omnia, numeravit omnia regna, id est, ipsorum initium, mediū, & finem, adeoq; certas periodos definivit. *Deinde* sicut homines explorare solent ponderando pretia & valorem rerum, & res leviores pondere reiiciunt, ceu iusto carentes pretio; ita Deus reges & regna in bilancem collocat, & quando deprehendit illa minus ponderis & valoris habere, quàm requirit pondus divinæ iustitiæ & voluntatis, regnorum divisionem, translationem, & conculcationem permittit & immittit. Huc pertinet vetus pictura quæ sanctum Michaellem pinxerunt, tenentem manu suâ stateram, appendebat ac pensitabat hic hominum animas. Ponderi se ex opposito Satan coniungit, quem Michael gladio dei-

deicit, ne animæ leviores inveniantur. Hoc tantum beneficium tribuendum est Christo, vero illi Michaeli, quippe qui per pretiosum sanguinem, meritum inquam & efficaciam suam, nobis iustum addit pretium & pondus, ne leves & vacui inveniamur.

2. Quemadmodum Rex habet suos proreges & vasallos; ita Deus rex regum, habet suos his in terris vicarios, nempe magistratus, quicam ob causam dii appellantur, item patres patriæ, pastores populi, uncti Jehovæ, servi Dei, tutores afflictorum, procuratores boni publici. Adde alios titulos honorificos ex sacris literis. Ipsorum itaq; officiū est, recognoscere suum superiorem cui homagium præstiterunt, & paterno affectu prosequi eos quibus præsumt, ita nempe ut ipsorum præesse sit aliis prodesse. Hoc autem efficient, si ob oculos sibi ponant istam boni Principis ideam. Currus regius boni principis est iustitia; eque trahentes hunc currū sunt fortitudo & temperantia: deniq; comites individue sunt clementia & maiestas.

3. Quemadmodum in abaco logistico unus idemq; calculus aliter & aliter transpositus, valet nihil, unum, decem, mille &c. ita homines, & in primis principes à Deo nunc exaltantur, nunc deprimuntur.

4. Arbor sub cuius umbra animalia degunt, & cuius fructibus eadem vescuntur, est sacrum hieroglyphicum boni principis.

Dan. 4.

Dan. 4. Radix istius arboris debet esse pietas, truncus prudentia; rami potentia; fructus iustitia & clementia. Hæc quoq; pictura subditos admonet officii iuxta versum,

Arbor honoretur cuius nos umbra tuetur.

5. Ex Dan. 7. Hæ similitudines deducuntur. Mare typum habet mundi, quo nihil est instabili⁹, subinde mutans faciem. Quatuor venti qui hoc mare turbant, sunt persecutiones, turbæ, seditiones, bella. Ex hoc mari ita concitato prodeunt quatuor bestia, hoc est, totidem monarchiæ, & ipsarum propagines. Etsi enim omnis potestas est à Deo; tamen quantum ad causas secundas, regna sunt terrena, & oriuntur ex principum turbis & præliis, & quia maior principum pars in regnis bestiarum instar vivit & sævit, ideo regna assimilantur bestiis. Hinc unus idemq; princeps, dum ritè suo munere fungitur, servus Dei appellatur; & idem ille dum à tramite iustitiæ prævaricatur diaboli servus & Belial dici meretur.

6. Quemadmodum pelicanus sanguine suo conspergit & sanat pullos à serpente ad-morsos: ita bon⁹ princeps sanguinem suum pro subditis fundere, nihil dubitabit aut recusabit, quando ita usus postulat.

7. Princeps debet habere duo brachia; uno iuvabit oppressos, altero puniet oppressores. Quo pertinet vetus pictura principis, unâ manu sceptrum, alterâ gladium gerentis.

H

8. In-

8. Innocentius Papa in iure Canonico dicit, potestatem Ecclesiasticam esse luminare maius, quod præest diei spiritualium: politicam luminare minus quod præest nocti temporalium. Quæ similitudo si rectè applicetur optimè quadrat. Sicut enim salus animæ, longo intervallo præcedit salutem corporis; ita qui immediatè curant salutem animarum, multis modis præpollent iis, qui curant immediatè salutem corporis. Verum enim verò hæc similitudo malè accōmodatur à Canonistis, qui hac ratione Ecclesiasticos à iugo magistratus politici omnino ac simpliciter eximunt, omnemq; primatū in Ecclesia pontifici Romano vendicant, reiecto primatu regio in Ecclesia; quæ res perplexa sanè, ex his expeditur maximis.

1. Ante legem potestas Ecclesiastica & politica erat penes principes familiarum, id est, penes Patriarchas; illi enim fuerunt & patres familias, & reges, & sacerdotes.
2. Sub lege primò utraque potestas Ecclesiastica & politica erat penes Moysen. nam ut dux politicus gubernavit populū; ut sacerdos Dei extraordinarius, Aharonem pontificem inauguravit. Deinceps (si excipias unum Eli) hæc duę potestates fuerunt distinctæ usque ad Macchabæorum tempora, ubi in statu Ecclesiæ turbato, Maccabæi ceperunt esse & duces & pontifices, quæ consuevit duravit usque ad Christum.

3. Sub

3. Sub gratia sive sub Evangelio hæ duæ potestates planè sunt separatæ, iuxta illud Christi, Reges gentium dominantur, vos autem non sic.
4. Actiones quædam Ecclesiasticæ in N. T. indifferenter pertinere possunt ad præfatos Ecclesiæ & ipsos etiam principes: v. g. reformare religionem, vocare ministros, convocare synodû, in illa p̄sidere &c. Nam cum Ecclesia primitiva nondû haberet magistratum Christianum, hoc omne fecerunt Apostoli, ex quo autem nacta est nutritios suos, illi hæc eadem obiêre munia.
5. Potestas Ecclesiastica est triplex, videlicet ordinis, id est, officii, iurisdictionis interioris & iurisdictionis exterioris. Ad primâ pertinet prædicare verbum & administrare sacramenta. Ad secundam ius dicere in foro conscientiæ, absolvendo & ligando. Ad tertiam ministros constituere, beneficia Ecclesiastica cõferre, synodû cõvocare, in ea præfidere, controversias dirimere, excõmunicare &c. Soli ministri, & nõ magistratus habent potestatẽ ordinis & iurisdictionis interioris: potestas iurisdictionis exterioris habet quædam propria pastorum, ut excommunicationem, quædam indifferenter pertinentia ad pastores, Ecclesiam vel magistratum, ut convocare synodum, &c.
6. Primatus regius in Ecclesia consistit in eo, ut magistratus Christianus sit defensor

ſer fidei, cuſtos utriuſq; tabulæ decalogi, & reformator religionis corruptæ: idq; exemplo Moſis, Joſuæ, Gideonis, Samuelis, Davidis, Salomonis, Joſaphati, Joaſi, Ezechix, & Joſiæ. Verum ita ut verbi divini adminiſtris utatur veluti oculis, atq; hoc unice agat, ut Moſes & Aharon tanquam fratres germani maneat concordēs in domo Dei. Itaq; cultum Dei ad normam ſcripturæ per miniſterium Eccleſiaſticum ritè conſtituat. Conſtitutum per iudicia Eccleſiaſtica purè integre; conſervet; corruptum depravatumve per idoneas perſonas reformet: diſciplinam Eccleſiaſticam approbet, & corruptam emendet per paſtores; ſynodum convocet.

7. Primatus Eccleſiaſticus in Eccleſia conſiſtit in diſpenſatione myſteriorum Dei.

8. Uterq; primatus in Eccleſia eſt tantum miniſterialis, & purè paſſivus, quia & Magiſtratus & paſtor in Eccleſia, nil niſi alieno imperio, puta Chriſti præſcribere debent.

PARALIPOMENA SIMILITVDINVM THEOLOGICARVM.
PRIMVM PARALIPOMENON
de gratia Dei.

I.

Sicut omnia flumina ex mari fluunt, & in mare refluunt, ſic omnia Dei beneficia, ex gratia Dei in nos deſluunt, & in illam refluunt. Derivantur autem ex hoc gratia oceanò

oceanò in alios flumina , in alios rivuli hoc modo. Gratia Dei sese effundit in Adamum primum, in Adamum secundum, & in utriusq; Adami hæredes. Adam primus acceperat gratiam sufficientem quâ poterat superare tentationem quamlibet , si vellent, sed non acceperat excitantem ut vellent , quia nempe Deus concrediderat ipsi talentum, ut illo lucraretur aliud. Adam secundus, hoc est, Christus, ratione humanæ naturæ accepit gratiam unionis, & gratiam habitualem, eamq; citra mensuram ; ut ex ipso tanquam gratiarum divinarû thesaurario, nos omnes accipiamus gratiam pro gratia. Hæredes Adami primi tametsi sunt in miseriæ abyssum delapsi suâ culpâ ; non cessat tamen Deus illos afficere gratia, hoc est, variis donis gratuitis. Deniq; hæredes Adami secundi accipiunt in Christo gratiam peculiaris, quâ resurgunt ex lapsu.

2. Typus ille nobilis Hose. i. & 2. quo propheta Hoseas scortum duxit uxorem, & ex illa suscepit liberos, omnem gratiæ Dei naturam ob oculos nobis ponit, præeunte interpretationem Apostolo ad Rom. 9. hanc in sententiam. Regnum Israelis a deoq; tota Ecclesia catholica ratione termini à quo typicè confertur cum meretrice , quia Deus desponsavit sibi meretricem, quomodo Salomon duxit filiam Pharaonis gentilem. Deinde, uxor Hoseæ appellatur Jomer, id

est integritas, ut doceat DEVS se totum
 Israelem, adeoq; totam Ecclesiam catholi-
 cam, sine exceptione, in sanctum coniugiū
 adscivisse. Tertio, uxor illa fuit ex Biblainis,
 id est, ex deserto immani & horrendo, ut
 demonstret Deus, se gratiosè Israelitas, at-
 que etiam Ecclesiam catholicam ad digni-
 tatem illam, sine ullo ipsorum merito e-
 vexisse. Quarto propheta suscepit tres libe-
 ros ex illa uxore, qui figurant tres ætates
 Ecclesiæ Israeliticæ, & triplicem condi-
 tionem Ecclesiæ catholicæ. Filius Jesre-
 el quem propheta suscepit primo, notat
 apostasiam nostram in Adamo. Nam Jesre-
 el notat dispersionem, sive separationem
 à Deo. Deinde filia Loammi, id est, non
 populus, notat statum miserix qui sequi-
 tur apostasiam nostram. Tertio, altera filia
 Loruchama, id est non misericordia, ex-
 aggerat statum miserix nostræ, quia adeo
 effecti sumus miseri, per nostram illam a-
 postasiam, ut nulla miserix occasio
 vel materia in nobis fuerit reliqua. Ex his
 efficitur, omnem Dei gratiam esse veram
 & meram gratiam, ita ut Leo Papa rectè
 dicat, Gratia si non datur gratis, vel acci-
 pitur gratis, gratia non est. Hoc autem
 verum est de gratia Dei æterna & tempo-
 raria, de gratia gratis dante & gratum fa-
 ciente, itemque de gratia gratis data; de
 gratia interna & externa, de movente &
 habi-

habituali ; de prima & secunda ; de præveniente & subsequente : de operante & cooperante : denique de gratia Dei positiva & privata , ut patebit ex sequentibus similitudinibus.

3. Sicut lapis per se non potest sursum moveri , & mortuus non potest se ipsum excitare ; & arbor cuius radix computruit , non potest ferre fructus ; ita homo se habet in statu peccati , absque gratia Dei præveniente , operante , gratum faciente , movente & prima. Nam iuxta Bernhardum , quærere Deum non potest anima , nisi præveniatur ut quærat , sicut docet parabola drachmæ & ovis perditæ Luc. 15. Atque hoc est quod Augustinus ait, Sola gratia discernit redemptos à perditis , quos in unum coacervat massa perditionis.

4. Ignis non calefacit ut ferveat , sed quia fervet ; nec ideo movetur in orbem , ut sit rotundus , sed quia rotundus est : sic nemo propterea bene operatur , ut accipiat gratiam , sed quia accepit. Nam gratia ad hoc datur , ut natura liberetur , & gratia incipiens sine nobis operatur , ut velimus ; perficiens , cooperatur volentibus. Itaque sine illa nihil operante , cum volumus ad bona opera nihil valemus.

5. Quemadmodum amor in parentibus , præceptoribus , & opilionibus , facit ut illi præveniant , liberos , discipulos , & oves ,

H 4. &

& præveniēdo subveniunt: ita Deus gratia sua nos prævenit, & nobis subvenit, tribuēdo principium, medium, & finem salutis.

6. Sicut navis fracto gubernaculo illuc ducitur, quò tempeſtas fertur; ſic homo divinæ gratiæ auxilio perditò, per peccatum agit quòd non vult, ſed quòd Diabolus aut caro vult. Intellige gratiam gratis datam, & actualē. Nam gratia gratum faciens & habitualis non perditur.

7. Ut terra non germinat, niſi benè culta pluvias ſuſceperit, nec pluvia fructificat, ſine terra bene culta. Sic nec gratia ſine voluntate (reformanda vel reformata) aliquid operatur, nec voluntas ſine gratia prodeſt.

8. Ut vas non impletur aqua fluminis vel putei, niſi inclinetur vel profundè mergatur: ſic homo non impletur gratia habituali niſi humilietur. Humiliatur autem per gratiam prævenientem. Ita enim fit ut aquæ gratiarum descendant ad valles humilitatis, deſertis montibus ſuperbiæ.

9. Gratia eſt baſamum puriſſimum, & ideo requirit vas purum, ſolidum & profundum. Iſtud autem vas eſt cor lotum ſanguine Chriſti; neque enim gratiā cordi noſtro infunditur, niſi prius à culpa fuerit purgatū. Itaque gratia privativa præcedit poſitivam, quomodo videmus herbas noxias & ſpinas prius evelli ex agro, quàm triticum in eo ſeminetur. Et ſicut homo ſapiens pretioſum liquo-

liquorem non infundit in vas immundum, plenum, fractum, vel transversum; ita Deus cordi nostro per luxuriam inquinato, vento superbiæ pleno, per discordiam fracto, & per avaritiam inclinato, gratiam (scilicet positivam) non infundit.

10. Sicut auxilium quod parentes vel præceptores præstant liberis & discipulis non excludit sed includit ipsorum officium; ita gratia Dei, non excludit, sed includit nostrum quoque officium. Nam Deus gratia sua nos ita prævenit, ut in nobis operetur principia credendi & agendi, ut ita gratia adiuti ipsi cooperemur, atque sic duplicemus talentum acceptum. Dicendum ergo nobis est cum apostolo, Non ego autem, sed gratia Dei meeum. i. Cor. 15.

11. Sicuti natura non admittit vacuum, sic gratia Dei in hominibus electis, implet illorum intellectum, voluntatem, affectum &c. Atque ita similis est paterfamilias, qui serit ut metat, & metit ubi non sevit.

12. Quemadmodum qui pignus vel arrham penes se habet, certus est de sorte, vel beneficio; ita gratia nos reddit certos de gloria. Habemus enim pro gratia iustificationis gratiam glorificationis.

13. De gratia gratis data, cooperante, subsequente, habituali, externa, & positiva, rectè usurpantur istæ similitudines. Si sol non intrat domum propter obstaculum fenestræ,

H s

nestræ,

neſtræ , aperifeneſtram & ſol intrabit domum tuam, eamq; illuminabit. Si candela fit madefacta, vel lignum aquoſum, non facile concipit ignem, ſecus ſi exſiccaveris. Ita lux & calor gratiæ, non intrat cor hominis, propter obſtaculum peccati, quod tollitur per gratiam prævenientem. Atq; hoc ſenſu ſunt accipienda veterum dicta de obice, qui ponitur gratiæ.

14. Non quemadmodum ille qui herenti in vortice aquarum porrigit unam manum, ſed ipſum altera manu detrudit, neq; quemadmodum Tyberius, ut poſſet virgines Romanas pro ſuo lubitu ſtrangulare, iuſſit eas prius conſtuprari per carnificem: ſic quoque Deus offerendo hypocritis gratiam, neque tamen illam iſtis conferendo, illos ludificatur. Nam ille gratiam ſufficientē illis offert. Hoc eſt omnia ordinaria media converſionis, q̄ adhibet in regenerandis ſuis electis, adhibet quoq; in vocatione hypocritarum.

SECUNDVM PARALIPOMENON DE ANTICHRISTO.

I.

ANtichriſtus alius eſt agnus, alius lupus. Ille eſt pseudo-chriſtianus Chriſtum denegans, quem prædicare cernitur: hic eſt pfeſſus Chriſti hoſtis, vaſtans Eccleſiam, ut lupus vaſtat ovile, & aper vineam. In priori ordine ruruſus ſunt vel multi Antichriſti, putata

ta omnes heretici, vel unus aliquis insignis
1. Joh. 2. In posteriori excellit Mahomet.

2. Quemadmodum Rex Galliarum aut Hispaniarum politicè loquendo, nō est persona aliqua singularis, sed potestas sive caput continuā successionē continuatum; ita magnus Antichristus, nō est homo singularis, vel individuo unus, sed est unus regno, habens sub se universitatē, cuius ipse caput est, per longam successionis seriem, donec ipse conficiatur. Hoc ita patet. Apostolus 2. Theff. 2. docet suo tempore mysteriū iniquitatis cæpisse. Itaq; iam tum fuit antichristus, & fuit tanquam embryo. Infantia eius capit tempore Constantini Magni, cuius liberalitate abusi fuerunt pontifices Romani. Adolescentia huius antichristi est à confirmato primatu per Phocam. Nam ita est ut Gregorius magn⁹ Papa fatetur, Quisquis se universalem Episcopum vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristū præcurrit. Juventus & virile robur huius nostri principis est à Pipino & Carolo Magno Anno Christi 760. Ætas ingravescens incidit Anno 1400. tempore Hussi. Senectus ipsius est ab Anno 1517. Quæ ipsa subdividitur in tres periodos. Est enim senectus incidens illo quo diximus anno, est senectus viridis, id est sese recolligens, hoc nostro tempore. est deniq; occidens, illo tempore, quo Roma ruet.

3. Ecclesia Antichristi quatuor habet typos, in Apocalypsi Sodomam, Ægyptum, Hierosolymam & Babylonem c. 17. Ipsius autem Antichristi typus Dan. II. est Antiochus Epiphanes. Evolutio istorum typorum est eiusmodi.

Roma, id est, Ecclesia Romana est Sodomam; quia ibi effusissimis habenis feruntur in omnem libidinem; & Loth, id est, paucii ibi degunt, & ipsius excidium subito & cælitus incidet.

Deinde est Ægyptus, quia filii Israel sunt abominationi Ægyptiis; & hæc Ægyptus est idololatriæ addictissima; & filii Israel in hac Ægypto premuntur, imò tantum non opprimuntur, sed tandem miraculosè liberantur.

Tertio est Hierosolyma, quia in Ecclesia Antichristiana, Dominus testium crucifigitur partim in missa, partim in membris suis; & excidium eius accidet eo tempore, quo urbs illa, erit instructissima exercitu, robore, comiteatu.

Deniq; est Babylon, quia ibi est turris Babylonica, & ipsius imperium est amplissimum, & captivitas Babylonica ibidem fiet: Captivitas inquam conscientiarum. Huius illustre documentum est Dan. 3. ubi Nebucadnezar posuit idolum, quod qui adorare detrectarunt, coniecti sunt in fornacem Babylonicam. Hæc fornax in papatu est succensa,

ensa, ut vel ex hac una historia constat, ab anno Christi 1550. usque ad annum 1580, h. e. spatio triginta annorum, in Italia, Gallia, Anglia & Belgio, propter confessionem puræ religionis, interfecta sunt octingenta quadraginta octo millia, quadingenta quinquaginta octo, hoc est novies ferè centena millia christianorum. quos inter fuerunt 39. principes, centum quadraginta octo Comites; ducenti triginta quinque Barones, centies quadragies septies mille quingenti & octodecim nobiles; septies centena millia, quingenta & octodecim de vulgo.

Sequitur Antiochus Epiphanes, qui hoc modo est typus Antichristi magni.

1. Antichristus facit pro voluntate sua, & nemo audet ipsi dicere, quare sic facis.
2. Extollit se supra Deum, taxando scripturas, imperando Angelis & Dæmonibus, insultando regibus.
3. Prosperabitur, unde felicitas est nota ipsius Ecclesiæ.
4. Non colit Deum maiorum suorum, id est, apostolorum, quia conficit novum Deum in missa, & sanctos afficit honore divino.
5. Non attendit amorem sæminarum, id est, non curat coniugium, sed stabiliendo cælibatum sancit amorem Sodomiticum & vagum.
6. Colit Deum auro, argento, & lapidibus pretiosis.

7. Cultores sui auget gloria & dignitate; evehendo illos ad illustrissimorum & reuerendissimorum &c. apicem.

4. Antichristus orientalis, hoc est, Mahomet; & occidentalis, id est, Papa, graphicè depingitur Zach. 5. sub typo corrupti status in populo Dei, qui prophetæ repræsentatur gemina visione. Prima visio est voluminis seu epistolæ volantis per universam terram. Secunda est ephæ in quod proiecta fuit impietas, quodq; per duas mulieres in sublime est elatum. Volumen volans est pictura & imago falsæ doctrinæ, id est, traditionum humanarum, quæ per Mahometem & Papam disseminatæ sunt per totum mundum. Volumen hoc longitudine & latitudine, æquat atrium in templo Salomonis; quia traditiones æmulantur doctrinam Dei, sed æmulantur tantum. Effectum voluminis huius volantis est execratio, quæ procedit in totam terram. Epha significat similiter impiam doctrinam, domi intritam, intra templi parietes coctam, & in compitis recoctam. Sicut enim epha, erat peculiaris mensura, sed hoc loco vacua: ita Mahometismus & Papismus, certa mensura, ritu & ordine constant, verum ita ut mera ibi sit inanitas. Porrò duæ mulieres, præditæ alis ciconiarum elevant istud epha, & istarum mulierum alæ ventis impelluntur, ita quidē ut transferant suum epha in terram Sinear, hoc

hoc est, Babylonem, ibiq; domum sibi ædificent. Nam Papa & Mahomet sub prætextu religionis & pietatis, cuius symbolum est eiconia, fatalem massam in epha reclusam, disperferunt per totum mundum, ibiq; invenerunt multos amafios adinstar mulierū, & simul doctrinam illam suam fucarunt, illiq; ædificarunt domum; verūm nil nisi Babylonem extruxerunt. Sed, inquis, unde constare potest, hunc typum ab Israelitis & Judæis rectè transferri ad Mahometem & Papam?

Resp. Quia uterq; hypotheses suas ex epha Judæorum deprompserunt, ut patebit conferenti ceremonias Judaismi, Mahometismi & Papismi.

5. Sicut Philistæi sunt imago Turcæ; sic Pharisæi Papæ. Hac autem de re insignis est locus Matth. 23. Ubi Christus Pharisæos primò commendat, deinde illos criminatur, & denique exitium ipsis minatur. Laus est in eo, quod dicit eos sedere in cathedra Moysis, & ex illa concionari: sic papistę sedent in cathedra Christi. Criminatio constat membris duodecim. 1. Pharisæi dicunt & non faciunt. 2. Imponunt onera portatu difficilia, sed ea non portant. 3. Omnia opera sua faciunt ut spectentur ab hominibus. 4. Appetunt vocari Rabbi, Patres, & Magistri. 5. Claudunt aliis regnum cælorum & ipsi non intrant. 6. Devorant domos viduarum sub specie religio-

ligionis. 7. Circumeunt mare & terram, ut lucrentur unum profelytum. 8. Perperam docent de iure iuramento. 9. Excolant culicem & deglutiunt camelum. 10. Purgant patinas, nihil solliciti de purgatione cordis. 11. Sunt sepulcra dealbata. 12. Ornant monumenta martyrum, & interim faciunt martyrem. Quæ omnia in Pharisæis nostri temporis est invenire.

Comminatio exitii est, quod Christus octies denunciât Væ Pharisæis, & tandem concludit hoc epiphthegmate, quod domus ipsorum deserta relinquetur. Ita tota religio papistarum destruetur.

6. Non sicut Magistratus appellantur Dii, & Moses dicitur Pharaoni Deus, ita quoque Papa potest appellari Deus, aut vice Deus. Nam Magistratus appellantur Dii, quia ius gladii à Deo habent, & Moses administravit iudicia Dei in Israele. At Papa se appellat Deum eo modo quo Antichristus 2. Theff. 2. Nam Papa præsefert se esse Deum, imò se præfert Deo, quando,

1. Sibi arrogat titulos & opera Dei, & Christi; ut quod sit sponsus Ecclesiæ, quod polleat omnipotentia, quod possit ex nihilo facere aliquid, quod possit creaturas mutare, & sit liberrimum agens, &c.

2. Se infinito intervallo præponit imperatoribus, regibus & principibus.

3. Con-

3. Constituit & destituit imperatores, reges, & principes.
4. Se & suos sacerdotes docet creare Deum in missa.
5. Sacram scripturam contendit valere tantum quantum ipse vult.
6. Canonizat sanctos pro suo libitu.
7. Sicut in physicis corruptio unius est generatio alterius: ita postquam Romæ defuerunt esse imperatores, Papa hoc axioma ad se rapuit; id quod prædixit Paulus 2. Thess. 2.
8. Quemadmodum ova basilisci lentè excluduntur; ita magnus Antichristus pedetentim crevit 2. Thess. 2. Nam mysterium iniquitatis, hoc est doctrina & dominatio Antichristi occultè serpsit & subrepit; & eadem velatur nomine Ecclesiæ catholicæ, & doctrina est tota mystica; & deniq; iniquitas hæc est occulta, alta, & omnibus numeris absoluta. Et hinc Apostolus ait, dominiū huius Antichristi esse plenum fraude iniustitiæ, hoc est, sophisticatione & imposturis, quæ sunt manifestæ in falsandis autoribus, in reliquiis, in revelationibus, in constituendis sanctis, & deniq; in falsis miraculis, quæ adeò amanti nostri Papistæ, ut gloriā miraculorum constituent notam Ecclesiæ suæ.
9. Duæ bestię describuntur Apocal. 3. è quibus prima est vetus & ethnica Roma. Secunda & rediviva, est Roma Christiana degenerans, hoc est, Antichristiana. quia hæc
secun-

secunda ascendit ex terra, hoc est, ex obscuris & sordidis initiis pervenit ad supremum culmen maiestatis. Habet duo cornua similia agno, hoc est ius utriusq; gladii. Loquitur ut Draco, hoc est, docet doctrinas Dæmoniorum. Exercet omnem potestatem prioris bestię, hoc est, usurpat potestatem veterum imperatorum. Facit ut incolę terrę adorent priorem bestiam, sed in imagine tantum; quia Papa coronat imperatores Romanos, qui titulo tantum sunt Romani. Denique facit ut homines accipiant characterem in manu dextra sua, aut in frontibus suis, ut nequis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestię, aut numerum nominis eius. Numerus autem ille in his tribus est. In nomine Hebraico רמ^{\prime} , Græco λατείν° , & denique Latina illa sententia catholicus notatur cruce & characterem. Quod ita facimus planum. Ipsi Papistę suam Ecclesiam efferunt hoc titulo ROMANA. Iidem omnia illa sua sacra peragunt lingua Latina. Adhęc qui præfert titulum istum catholicus Papistis est bonus Christianus; & verò hęc etiam est nota Ecclesię. Denique catholicus internoscitur characterem & cruce. De characterem ait concilium Tridentinum, in sacramento ordinis, sicut & in baptismo, & confirmatione character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest. Ad hęc, crux est matrix omnium.

mnium characterum. Deniq; Martinus V. Papa in concilio Constantiensi sanxit hunc canonem; Qui non agnoscunt Romanam sedem, nullum larem foveant, nullos contractus ineant; aut negotiationes, aut mercantias exerceant, aut aliqua humanitatis solatia cum Christi fidelibus habere permittantur.

10. Meretrix quæ describitur Apocal. 17. notat Romam antichristianam. Nam illa est mater scortationum, hoc est idololatriæ; cum hac scortati sunt reges terræ, & ipsius vino inebriati sunt. Hæc est insignis purpura & coccino, tanquam signatura tyrannidis, quam exercuit in martyres. Hæc abundat lapidibus pretiosis. Nam Papa annuas intradas habet ducenties centena millia ducatorum.

PARALIPOMENON TER-
TIVM
DE CONCILIIIS.

I.

Quemadmodum gravamina provinciæ, regni & imperii ad diætam, id est, comitia provincialia vel universalia devolvuntur, ibiq; proponuntur & componuntur: Sic concilia legitima, sunt salutaria puritatis doctrinæ, & pacis Ecclesiæ tuendæ media. Concilia dico Apostolica & Ecclesiastica; itemque particularia, & universalia sive cume-

cumenica, cuiusmodi apud Bellarminum sunt octodecim, apud alios octo, apud alios sex, apud alios deniq; quatuor. Sunt autem hæc concilia necessaria, non omnino, sed ex hypothesi commoditatis; secus quàm Bellarminus docet, qui contendit, concilia generalia quodammodo, particularia simpliciter necessaria esse, ad tuendam Ecclesiæ salutem.

2. Sicut Medici meliùs curant infirmos, si ipsi præsentem eos visitent, & partem male affectam tractent; ita Episcopi, id est, pastores melius tollunt controversias, si ipsi conciliis intersint, quàm si legatos suos mittant, id quod solenne est Papæ Romano, qui in conciliis præfidet per suos legatos.

3. Ut iudex debet arbitrium suum reformare iuxta regulas iuris; ita concilium debet informare & reformare suam sententiam iuxta canonem scripturæ. Nam legitimum concilii anima est scriptura sacra. Cum enim illa sit vox consilii Dei, meritò in illam ultimo resolvitur sententia conciliorum, si quidem de fide esse debeat. Falsum itaque est, concilia tantum valere, quantum voluerit pontifex Romanus, magnus ille taxator scripturæ & concilii, & caput Ecclesiæ. De quo capite aliquis non immeritò usurpaverit fabulam de vulpe, quæ inspiciens caput larvæ ingeniosè fabrefactum, ait, ô quale hoc caput cerebrum nō habens.

4. Sal

4. Sal si infatuatum fuerit nulli inservit usui nisi ut foras mittatur. Ita si Papa aliusve Episcopus, sit incorrigibilis, deponi debet à concilio. Neque valet similitudo Bellarmini, Præstat caput ægrum habere quàm abscindere. Nam in corpore mystico verum caput, id est Christus, non potest male habere; & quod attinet ad pastores, uno capite abscisso potest aliud inveniri.

5. Non ut in humanis iudiciis ex suffragiorum numero sententiam metimur, ita in conciliis fieri oportet. Nam in his deciso non fit iuxta suffragiorum pluralitatem, sed iuxta normam verbi Dei.

6. In exemplo concilii Apostolici Act. 15. ceu in idea & clarissimo speculo, concilii legitimi formam contemplari oportet. Huic addantur tria reliqua concilia Apostolica itidem in Actis puta cap. 1. cap. 6. & 21.

7. Concilium Tridentinum est acroaterium turris Babylonicae (sive mysterii iniquitatis) seu acropolis Babylonis apocalypticae, & iuxta multorum sententiam est phiala illa secunda Apoc. 16. quæ mare vertit in sanguinem; quo denotatur corruptela verbi Dei. Hoc enim concilium Papistis est norma verbi Dei, hoc est, ipsius corruptela; & simul est onus sive laqueus

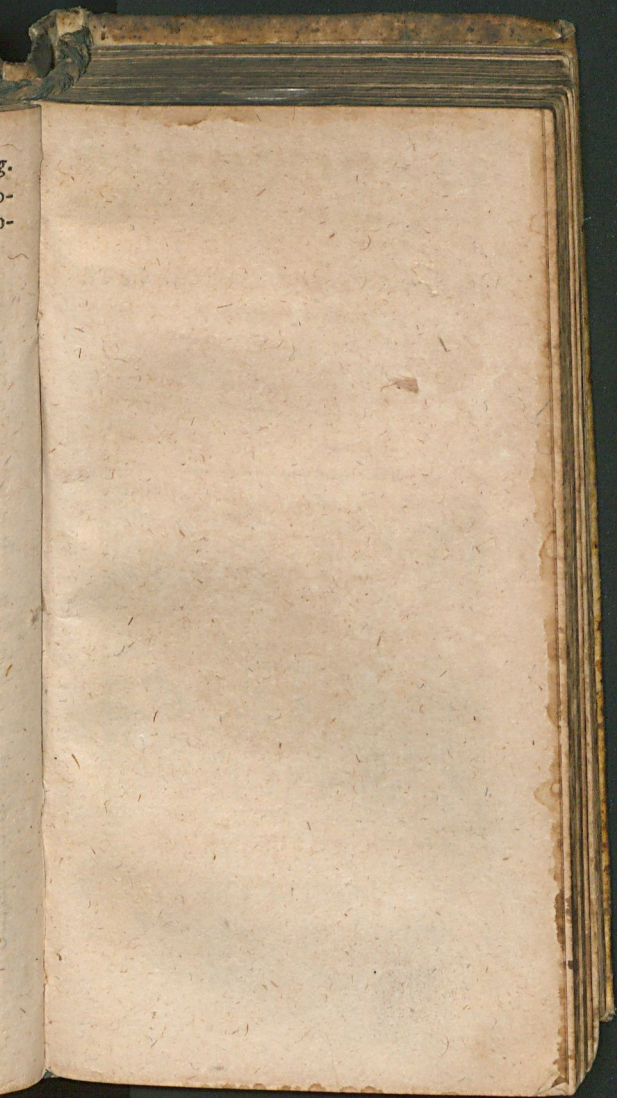
con-

186 *Ioh. Henr. Alst. Loci communes Theolog.*
conscientiæ , maximorum medioxumo-
rum & minimorum in Papatu. Qui o-
mnes in praxi & executione , huius
concilii, absque intermissione
allaborant.

* *
*

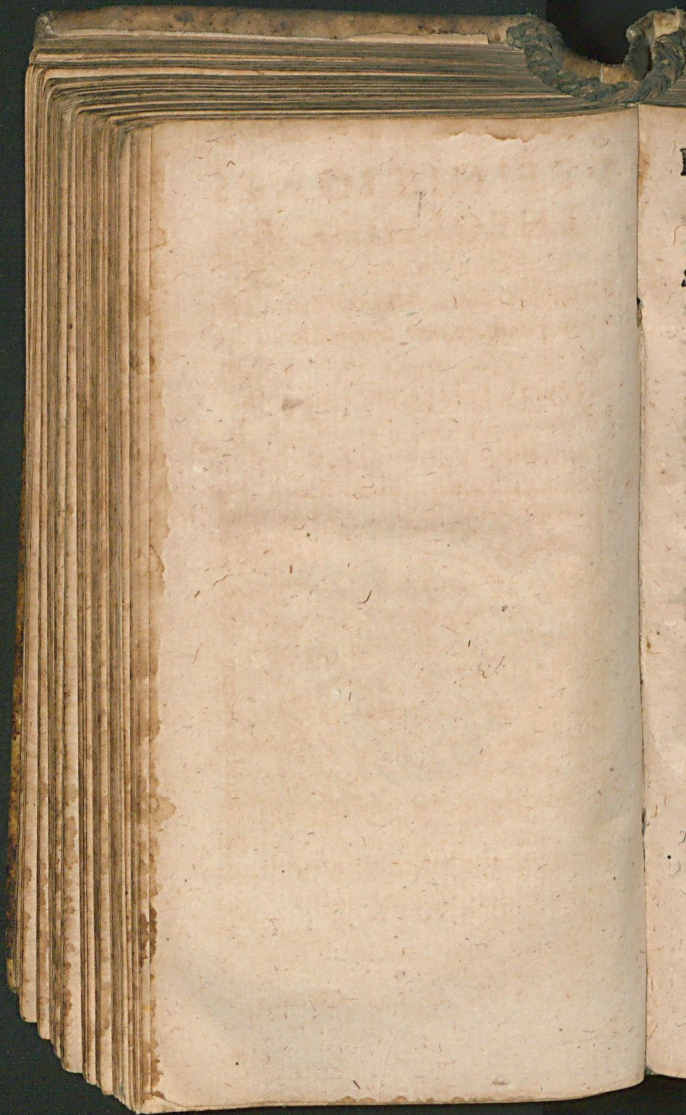
F I N I S.

g.
o-
o-

35942

35912

ULB Halle
004 180 429

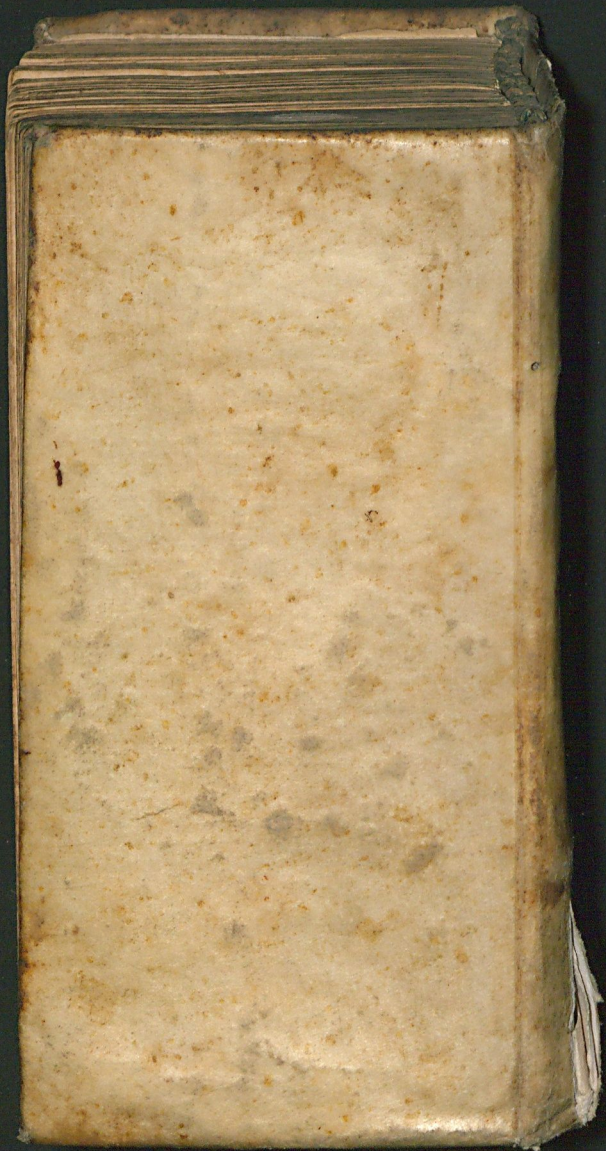
3

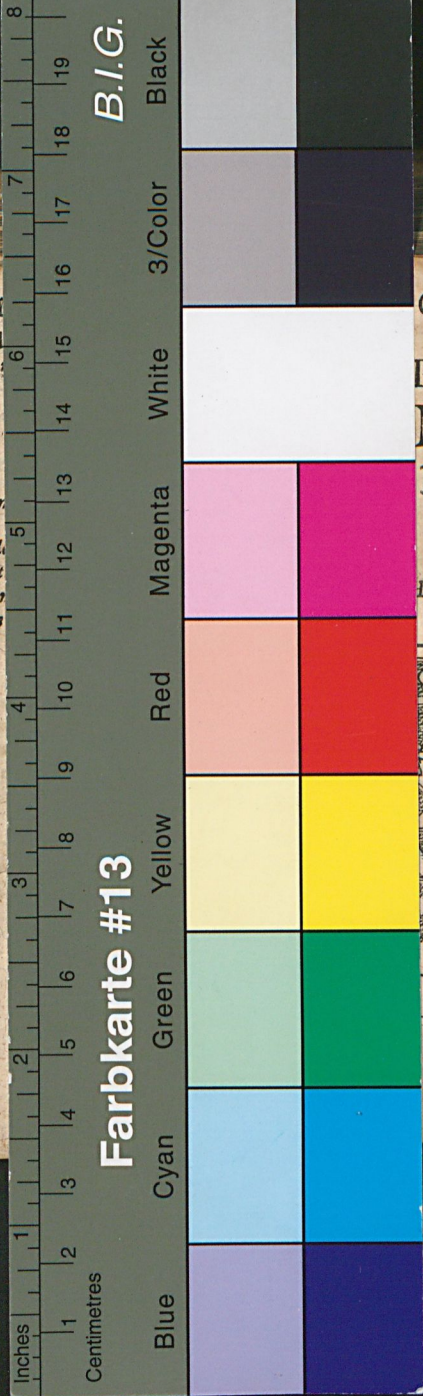

sl.

VD 17

12

OCI COMMUNES
 THEOLOGICI
 PERPETVIS
 MILITVDI-
 NIBVS ILLV-
 STRATI
 Per
 HANNEM HENRICVM
 ALSTEDIVM.

FRANCOFVRTI,
 aptibus CONFRADI EIFRIDI,
 Anno M DC XXX.

1630